

Nr 158.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till tekniska läroverk m. m.; given Stockholms slott den 18 februari 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 18 februari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför härnäst chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg:

Under punkterna 184 och 193 i 1938 års åttonde huvudtitel har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition angående partiell omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m., som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1938/39

dels till Tekniska läroverk: Avlöningar ett förslagsanslag av 795,000 kronor;

dels till Tekniska läroverk: Omkostnader ett förslagsanslag av 90,000 kronor;

dels till Tekniska läroverk: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 89,400 kronor;

dels till Tekniska läroverk: Stipendier ett reservationsanslag av 9,500 kronor;

dels ock till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till tekniska skolan i Stockholm ett förslagsanslag av 159,000 kronor.

Beredningen av ifrågavarande ärenden är numera slutförd, varför jag anhåller att nu få ånyo anmäla desamma.

I. Omorganisation av tekniska skolan i Stockholm.

1. Tekniska skolans i Stockholm nuvarande organisation.

Tekniska skolan i Stockholm, som utvecklats från en liten på enskilt initiativ under 1840-talet tillkommen »söndagsritskola för hantverkare» till en huvudsakligen av staten och Stockholms stad bekostad undervisningsanstalt av betydande omfattning — antalet elever har enligt av överstyrelsen lämnade upplysningar tidvis utgjort över 2,000, men har under de senare åren stannat vid 1,100—1,200 — har enligt de av Kungl. Maj:t för skolan fastställda stadgarna (nr 47/1891, sid. 1, med däri sedermera gjorda ändringar) till ändamål att meddela undervisning i de läroämnena, som äro nödvändiga för en på insikt grundad utövning av de industriella yrkena, och dymedelst befrämja de svenska näringarnas och konstflitens utveckling och förkovran.

Enligt nämnda stadgar omfattar skolan följande huvudavdelningar:

- a) teknisk afton- och söndagsskola;
- b) teknisk skola för kvinnliga lärjungar;
- c) högre konstindustriell skola, med underavdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning;
- d) byggnadsyrkesskola; samt
- e) maskinyrkesskola.

Tekniska afton- och söndagsskolan, avsedd företrädesvis för ynglingar och män, vilka redan inträtt i yrkena, bör enligt stadgarna lämna undervisning på sådana tider, att den blir tillgänglig för arbetare, vilka om dagen äro sysselsatta i fabriker och hantverket. Undervisningen ordnas i tre grupper. Den första gruppen bör vara avsedd för de lärjungar, som hava behov av en företrädesvis konstindustriell utbildning, den andra för dem, som ägna sig åt mekaniska yrken, och den tredje för dem, som ägna sig åt byggnads- och kemiskt-tekniska yrken, samt för avdelningens övriga lärjungar. Lärjunge, tillhörande en av grupperna, kan i ett eller annat läroämne deltaga i undervisningen även i annan grupp.

Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar bör enligt stadgarna åt kvinnor, som ägnat sig eller vilja ägna sig åt industriella yrken, lämna en härför erforderlig teknisk undervisning.

Högre konstindustriella skolan meddelar undervisning åt de manliga och kvinnliga lärjungar, som äro i behov av samt äga förmåga att inhämta

en högre kunskap uti de i konstindustriellt hänseende viktigaste läroämnena och som äro i tillfälle att för detta syftes vinnande använda hela eller en större del av sin tid. I en särskild avdelning av denna skola meddelas undervisning åt personer, som vilja utbilda sig till lärare i teckning, välskrifning samt modellering vid rikets allmänna läroverk, folkskoleseminarier och tekniska läroverk.

Byggnads-, respektive *maskinyrkeksskolan*, är avsedd för meddelande av undervisning åt personer, tillhörande byggnadsyrket, respektive de mekaniskt tekniska yrkena, och som önska att uteslutande använda vintermånaderna till förvärvande av de kunskaper, som erfordras för den närmaste ledningen vid byggnaders utförande, respektive vid utövningen av de mekaniskt tekniska yrkena. Undervisningen vid byggnadsyrkeksskolan bör enligt stadgarna så ordnas, att en fullständig lärokurs kan genomgås under loppet av tre läsår, och vid maskinyrkeksskolan så, att en fullständig lärokurs kan genomgås under loppet av två eller tre läroår alltefter de olika facken inom denna avdelning. Läroåret vid de ifrågavarande båda skolorna börjar den 1 november och slutar den 30 april. För att vinna inträde såsom lärjunge i nämnda skolor erfordras bland annat att hava fyllt 16 år, äga vissa kunskaper i svenska språket, matematik och teckning m. m. samt att under åtminstone ett halvt års tid hava varit sysselsatt vid byggnadsarbete, respektive uti mekaniskt-tekniskt yrke. I vissa fall anställas inträdesprövning. Till underlättande av inträde i ifrågavarande skolor kan inom den tekniska afton- och söndagsskolan för detta ändamål anordnas en förberedande kurs.

2. De tekniska läroverkens nuvarande organisation.

De tekniska läroverken, till vilka tekniska skolor i Stockholm icke är att hänföra, kunna särskiljas i tekniska elementarskolor, tekniska fackskolor och tekniska gymnasier.

Organisationen av de *tekniska elementarskolorna* regleras genom stadgarna för de tekniska elementarskolorna (nr 24/1877, sid. 1) med däri sedermera gjorda ändringar. Enligt dessa stadgar hava berörda skolor till uppgift att meddela elementära tekniska kunskaper åt ynglingar, som vilja bilda sig för utövandet av industriell verksamhet. Undervisningen bör så ordnas, att lärjungarna kunna på tre läsår genomgå fullständig kurs. För att kunna antagas som ordinarie lärjunge bör vederbörande hava uppnått 14 års ålder samt som regel vid verkställd prövning ådagalägga godkända kunskaper i svenska språket, matematik, historia och geografi. Under det första läsåret är undervisningen för alla lärjungar gemensam och bör förnämligast omfatta de läroämnen, som för de tekniska studierna äro grundläggande. Under den återstående lärotiden bör undervisningen avse dels ytterligare utveckling av förut meddelade kunskaper och färdigheter, dels och huvudsakligen de teoretiska och praktiska läroämnen, som äro av särskild betydelse för de olika tekniska yrken, åt vilka lärjungarna vilja ägna sig. Med hänsyn härtill bör under det andra och det tredje läsåret undervisningen i de ämnen, där sådant är behöfligt, meddelas särskilt för de lärjungar, som söka inträde i mekaniskt-tekniska, och särskilt för dem, som ämna in-

träda i kemiskt-tekniska yrken samt i förekommande fall särskilt för lärjungar, som vilja ägna sig åt byggnadsyrket.

Organisationen av de tekniska fackskolorna och gymnasierna regleras genom stadgan för ifrågavarande skolor (nr 365/1919), av vilken inhämtas bland annat följande.

Teknisk fackskola har till ändamål att meddela den tekniska utbildning, som jämte industriell erfarenhet erfordras för arbetsledare å verkstäder, fabriker och andra industriella arbetsplatser, ävensom för ritare, detaljkonstruktörer och laboratoriebiträden å arkitekt- och byggnadskontor samt verkstäders och fabrikers konstruktionsbyråer och försökslaboratorier. Lärokursen är tvåårig. Undervisningen skall begränsas till ett visst industriellt område, dock att begränsningen icke får hindra, att tillbörlig hänsyn tages till läroverkets allmänna praktiska ändamål. De tekniska tillämpningsämnena skola vara läroverkets huvudämnen och upptaga den övervägande delen av undervisningstiden. Undervisningen i de grundläggande teoretiska ämnena skall endast hava till mål att giva lärjungarna nödiga förutsättningar för studiet av läroverkets huvudämnen. Undervisning i tyska och engelska meddelas — som regel — med syfte att bibringa lärjungarna förmåga att tillgodogöra sig tysk och engelsk teknisk litteratur samt förstå tyska och engelska affärsbrev. Läsåret omfattar 280 dagar. Inträdessökande skall som regel hava fyllt 17 år och styrkt, att han under minst två år deltagit i yrkesmässigt arbete av viss art. Kunskaper i främmande språk fordras icke som inträdessvillkor. Närmare bestämmelser angående inträdessvillkor samt de huvudsakliga grunderna för undervisningen hava meddelats genom kungörelsen nr 137/1928.

Tekniskt gymnasium har enligt oförmälda stadga till ändamål att meddela den allmänt tekniska utbildning och i förening därmed de merkantila kunskaper, som erfordras för handhavande av göromålen på verkstäders och fabrikers rit- och affärskontor eller för ledningen av mindre och föga specialiserade industriella företag eller för affärsverksamhet med industriens förnödenheter och alster. Genomgång av tekniskt gymnasium medför i viss omfattning rätt att bedriva fortsatta studier vid högskola. Lärokursen är treårig. Undervisningen skall hava den allmänna läggning, som betingas av gymnasiets ändamål. Undervisningen skall sålunda omfatta de för olika industriella arbetsområden erforderliga allmänna tekniska kunskaper, som äro behöfliga för skötande av de olika slag av anställningar, för vilka gymnasiet är avsett att vara en förberedelse. Med avseende å de grundläggande teoretiska ämnenas ställning till de tekniska och merkantila tillämpningsämnena gäller vad enligt det föregående är föreskrivet rörande teknisk fackskola. Vid tekniskt gymnasium lägges större vikt vid undervisningen i språk än vid teknisk fackskola. Då parallellavdelningar förekomma vid tekniskt gymnasium, och även i vissa andra fall, kan undervisningen i de olika avdelningarna givas en något olika inriktning. Vid sådan differentiering av undervisningen skall dock i varje fall iakttagas, att gymnasiets karaktär av allmän teknisk läroanstalt icke förryckes. Läsåret omfattar 270 dagar. Inträdessökande skall som regel hava fyllt 15 år och styrkt sig hava under minst två månader deltagit i industriellt arbete av närmare angiven art. Som inträdessvillkor äro uppställda jämväl fordringar på kunskaper i främmande levande språk. I detta hänseende och i öv-

rigt kräves i stort sett de kunskaper, som fordras för betyget Godkänd i realexamen. I berörda kungörelse nr 137/1928 hava meddelats närmare bestämmelser angående inträdesfordringarna och grunderna för undervisningen.

Enligt sistnämnda kungörelse äger skolöverstyrelsen att med hänsyn tagen till de olika tekniska fackskolornas och tekniska gymnasiernas särskilda uppgifter och växlande förhållanden meddela närmare föreskrifter i avseende å inträdesfordringarnas tillämpning samt pröva och fastställa detaljerade undervisningsplaner jämte övriga närmare bestämmelser rörande undervisningen.

Behörig att vinna inträde såsom ordinarie studerande vid tekniska högskolans i Stockholm första årskurs är bland annat den, som erhållit avgångsbetyg från någon av statens tekniska elementarskolor eller tekniska gymnasier eller från annan jämställd eller högre teknisk läroanstalt och därvid erhållit minst betyget Godkänd i matematik, fysik, kemi, teckning, svenska språket samt två främmande levande språk, däribland engelska och tyska. Dock kan betyg i svenska språket och främmande språk ersättas med av kollegienämnden godkänt intyg om motsvarande insikter därutinnan.

3. Framställningar och förslag rörande omorganisation av tekniska skolan i Stockholm.

Tidigare förslag. Frågan om tekniska skolans omorganisation har varit föremål för utredningar under ett trettiotal år.

Den av Kungl. Maj:t år 1907 tillsatta kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande föreslog i sitt år 1912 avgivna utlåtande, att skolans uppgifter skulle övertagas av fyra skilda läroanstalter, nämligen:

- a) en teknisk fackskola för maskinindustri;
- b) en teknisk fackskola för byggnadsindustri;
- c) en läroanstalt för konsthantverk med särskild avdelning för utbildande av lärare i teckning och välskrivning; samt
- d) en statens normalskola för yrkesundervisning.

Av Kungl. Maj:t år 1917 tillkallade sakkunniga för fortsatt utredning angående vissa sammanhängande undervisningsfrågor uttalade i sitt år 1917 avgivna betänkande sin anslutning till kommitténs förslag »i vad det rör det väsentliga syftet med skolans omorganisation». Sålunda gillade de sakkunniga fullständigt kommitténs förslag angående byggnads- och maskinyrkeesskolornas utbrytning och omvandling till tekniska fackskolor.

Skolöverstyrelsen, som den 28 februari 1919 av Kungl. Maj:t bemyndigats tillkalla sakkunniga för utredning rörande tekniska skolans om-

organisation, framlade förslag i ämnet i skrivelse den 31 augusti 1920 angående anslagsbehov beträffande yrkesundervisningen för budgetåret 1922. Beträffande byggnads- och maskinyrkesskolorna utmynnade utredningen i förslag om att dessa skulle från och med den 1 juli 1922 avskiljas från tekniska skolan och ombildas till en teknisk maskinfackskola och en teknisk byggnadsfackskola. I samband därmed föreslog överstyrelsen, att tekniska skolans afton- och söndagsskola samt tekniska skola för kvinnliga lärjungar skulle på närmare angivet sätt inskränkas till att omfatta huvudsakligen förberedande kurser för lärjungar, som önskade inträde i den till tekniska skolan hörande högre konstindustriella skolan.

Detta omorganisationsförslag kunde icke genomföras på grund av svårigheterna att med Stockholms stad träffa tillfredsställande överenskommelse rörande viss lokalupplåtelse.

Stockholms stadsfullmäktiges förslag av år 1935. I skrivelse av den 17 juni 1935 hava Stockholms stadsfullmäktige hemställt, att tekniska skolan måtte omorganiseras i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag, som avgivits av en av stadskollegiet tillsatt kommitté. Kommitténs förslag är tryckt som bihang nr 45 till stadskollegiets utlåtanden och memorial för år 1934. Stadskollegiets i ärendet avgivna utlåtande nr 236/1935 innehåller en sammanfattning av kommittéförslaget.

Stadsfullmäktiges ifrågavarande framställning har hittills icke föranlett annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att Kungl. Maj:t den 29 maj 1936 bemyndigat chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag angående bland annat omorganisationen av de delar av tekniska skolan, som komma att kvarstå efter en eventuell utbrytning ur densamma av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. De i anledning härav tillkallade sakkunniga — 1936 års yrkesskolsakkunniga — hava icke slutfört sitt uppdrag.

Förslagets huvudgrunder. Det av stadens omförmälda kommitté framlagda förslaget innebär i huvudsak, att maskin- och byggnadsyrkesskolorna samt de delar av aftonskolan, vilkas undervisning avser utbildning för liknande yrkesområden, skulle omorganiseras till att omfatta:

a) en statlig teknisk läroanstalt, avsedd att lämna såväl teknisk gymnasie- som fackskoleutbildning, och så organiserad, att undervisningen efter ett för alla gemensamt första år skulle differentieras med hänsyn till olika utbildningsmål, varigenom möjlighet skulle beredas såväl till teknisk gymnasieutbildning som till fackskoleutbildning för de maskintekniska, elektrotekniska och byggnadstekniska facken, samt med lästiderna så förlagda, att fackskoleutbildning för vissa fack kunde erhållas även genom aftonundervisning;

b) en kommunal aftonskola, i vilken kunde erhållas en på enklare teoretisk grundval byggd fackutbildning för olika yrkesområden.

Den högre avdelningen av den kommunala tekniska högre folkskolan skulle upphöra i och med förverkligandet av kommitténs under a) framlagda förslag. Stadens anstalter för yrkesundervisning och den tekniska mellanskolan skulle däremot icke beröras av den föreslagna omorganisationen.

För lokalbehovets tillgodoseende skulle Stockholms stad ikläda sig byggnads- och underhållsskyldighet för erforderliga skollokaler, för vilka stadens engångskostnader enligt kommitténs beräkning icke komme att överstiga 1,270,000 kronor, staden åtaga sig kostnaderna för erforderlig lös inredning, vilka beräknats till 75,000 kronor, samt staden bidra med intill 10,000 kronor till nyanskaffning och komplettering av undervisningsmateriel.

Kommitténs förslag innebar slutligen beträffande stadens årliga kostnader, att staden skulle ikläda sig en årlig utgift av 88,850 kronor för upprätthållande av den föreslagna verksamheten, i vilket belopp dock inginge en summa av 61,650 kronor till förräntning av byggnads- och tomtvärde jämte viss amortering av byggnadskostnaden samt för underhåll av byggnaden, men att stadens nuvarande åtaganden för upprätthållande av verksamheten vid tekniska skolan, vilka uppginge till nära 75,000 kronor årligen, liksom utgifterna för högre avdelningen av den tekniska högre folkskolan, för det dåvarande minst 7,000 kronor årligen, skulle bortfalla.

Motiv. Den av kommittén föreslagna organisationen av den statliga tekniska läroanstalt, som skulle ersätta omförmälda delar av tekniska skolan, avviker som synes i vissa hänseenden från de organisatoriska former, som valts för de nuvarande tekniska läroverken.

Kommittén framhåller emellertid, att förslaget, vida närmare än det år 1919 framlagda omorganisationsförslaget kommit att ansluta sig till den nuvarande organisationen av ifrågavarande avdelningar av tekniska skolan. Ett förverkligande av kommitténs förslag skulle därför, delvis i motsats till förslaget av år 1919, innebära en omorganisation av tekniska skolan med bibehållande av de i många avseenden synnerligen värdefulla anordningar och principer, på vilka den nuvarande organisationen byggde, värden, som man ej utan tvingande nödvändighet ville låta gå förlorade. Förslaget av år 1919 avsåg skolans inlemmande i landets och huvudstadens skolväsen därigenom, att dess olika avdelningar ersattes med ett antal nya skolformer. Genom kommitténs förslag bleve de ifrågavarande delarna av skolan med minsta kostnader för det allmänna och utan våld på den naturliga utvecklingen organiskt inordnade i huvudstadens skolväsen vid sidan av de kommunala lärlings- och yrkesskolorna, den kommunala tekniska mellanskolan och den tekniska linjen av Vasa realskola. Och detta på ett

sådant sätt, att var och en av dessa skolformer finge sin egen uppgift att fylla utan att mer än nödvändigt ingripa på de andras verksamhetsområden, samtidigt som den behövliga kontakten mellan de olika skolorna äntligen bringades till stånd.

Beträffande omförmälda tekniska mellanskola meddelar kommittén bland annat följande:

År 1919 upprättade Stockholms stad på grundval av 1918 års riksdagsbeslut en högre folkskola för teknisk utbildning. Den allmänt inriktade, elementära tekniska undervisning, som jämte undervisning i allmänbildande ämnen lämnats i denna treåriga skola, hade visat sig även utgöra en god grundval för vidare utbildning i tekniska läroanstalter på mellanstadiet. Enligt skolöverstyrelsens beslut berättigade också godkänt avgångsbetyg från den tekniska högre folkskolans 3-åriga lägre avdelning till befrielse från inträdesprov vid tekniska gymnasier och fackskolor i samma utsträckning som betyg över avlagt realskolexamen. Styrelsen för tekniska skolan i Stockholm hade däremot icke velat medgiva motsvarande bestämmelser beträffande inträdessökande till maskin- och byggnadsyrkesskolorna. Därvid kunde styrelsen stödja sig på den omständigheten, att i tekniska skolans stadgar inga bestämmelser funnes, enligt vilka de, som avlagt realskol- eller till och med studentexamen, skulle befrias från inträdesprov. Lärjungar från 3-åriga tekniska högre folkskolan hade på grund härav i allmänhet nödgats genomgå även den ettåriga förberedande inträdeshögre kursen i tekniska skolans aftonskola, varigenom de fått sin studietid oskäligt förlängd.

Bland annat på grund av dessa olägenheter upprättade Stockholms stad år 1925 en högre avdelning inom den tekniska högre folkskolan, inom vilken läroämnen, timal och kurser nära överensstämde med maskinfackskolornas. Lärjungarna i den lägre avdelningen hade vid sin avgång ofta svårt att avgöra, huruvida och i så fall i vilken läroanstalt de eventuellt skulle fortsätta sin utbildning. Därtill kom den omständigheten, att aspiranterna till den högre avdelningen behövde praktisk erfarenhet från industriarbetet för att kunna väl tillgodogöra sig den rena fackundervisningen. Den praxis hade därför utbildat sig, att en tid av ett — ibland ett par — år finge förlöpa mellan avgången från den lägre avdelningen och inträdet i den högre. Under mellantiden deltog lärjungarna i av staden bekostade kvällskurser, varigenom lärjungarna bibehölle och förkovrade sina kunskaper och förvärvade vana vid mera självständigt studiearbete.

Sedan skolan från och med läsåret 1933—34 ombildats till en teknisk mellanskola med fyraårig kurs, avslutad med praktisk realexamen, torde den högre avdelningen upphöra med läsåret 1935—36. I varje fall komme så att ske, så fort en omorganisation av maskin- och byggnadsyrkesskolorna blivit verklighet och medfört en organisk förbindelse mellan de båda skolformerna.

Såsom ett tecken på att den offentliga tekniska undervisningen på mellanstadiet i Stockholm för närvarande icke vore tillfredsställande ordnad borde, yttrar kommittén, jämväl den omständigheten beaktas, att där sedan snart bortåt 15 år tillbaka undervisning av liknande slag meddelades i två — tidvis till och med i tre — helt privata tekniska institut.

I de två större av dessa läroanstalter omfattade kursen vid heldagsundervisning 5 terminer (= 2¹/₂ läsår) av vanlig längd, och de teoretiska inträdesfordringarna inskränkte sig till genomgången folkskola. Enligt offentliggjorda uppgifter intoges elever med realskoleexamen eller motsvarande kunskaper direkt i andra terminskursen och elever med studentexamen eller motsvarande kunskaper direkt i tredje terminskursen. S. k. ingenjörsexamen meddelades efter femte terminskursen, »verkmästarexamen» efter den tredje. Samma undervisning som i ovan nämnda dagskurser, vilka toge elevernas tid helt i anspråk under terminerna, kunde dessutom erhållas i kvällskurser, ehuru utbildningen i detta fall givetvis måste utsträckas över en avsevärt längre tidrymd. Trots de dryga avgifterna vore lärjungeantalet, särskilt i de nämnda kvällskurserna, avsevärt. Även om lärjungeklientelet i viss utsträckning utgjordes av sådana ynglingar med goda ekonomiska förhållanden i hemmet, vilka av en eller annan orsak hade svårt att bliva intagna i eller följa undervisning i offentliga läroanstalter, syntes emellertid ett icke obetydligt antal energiska arbetare liksom också ynglingar från ekonomiskt svagt situerade hem föredraga undervisningen i dessa instituts kvällskurser framför motsvarande undervisning i tekniska skolans aftonskola eller i de kommunala anstalterna för yrkesundervisning.

Den anordning av undervisningen, som av kommittén föreslagits, syntes kommittén på ett enkelt sätt bringa ur världen frågan, huruvida en teknisk läroanstalt på mellanstadiet i huvudstaden borde vara av fackskole- eller gymnasietyp, eller om den borde bestå dels av gymnasium, dels av fackskolor. Den ursprungligen avsedda principiella skillnaden mellan fackskola och gymnasium hade för övrigt numera blivit så gott som utplånad, när det gällde de tekniska tillämpningsämnena. Den mest framträdande skillnaden mellan de två skoltyperna låge för närvarande däri, att gymnasiet — med treårig kurs och större inträdeskrav på teoretiska förkunskaper — utöver fackutbildningen gäve en omfattande kurs i främmande språk och merkantila ämnen. För alla tekniska skolor på mellanstadiet, oavsett deras benämning och fackinriktning, vore vidare en mycket stor del av det grundläggande kunskapsstoffet detsamma. Åt undervisning av ifrågavarande slag, av kommittén benämnd teknisk allmänbildning, ägnades av tekniska läroanstalter på mellanstadiet numera en tid, som ungefär motsvarade ett läsår på 40 veckor med 35—38 lektioner i veckan.

Ifrågavarande tekniska allmänbildning borde meddelas under det för alla elever gemensamma första läsår om 40 veckor, som enligt det föregående jämlikt kommitténs förslag skulle inleda den egentliga fackutbildningen. Eleverna hade fördel av en sådan anordning. För det allmänna betydde den en möjlighet att för ett bestämt elevantal hålla kostnaderna nere. Om av exempelvis 90 lärjungar i första klassen 45 valde en fackavdelning, 25 en annan och 20 en tredje, så skulle detta med differentierad undervisning från början innebära, att de 45 finge delas på två avdelningar, såvida man ej ville avvisa 15 av de 45. Resultatet bleve alltså fyra undervisningsavdelningar, ehuru tre vore fullt tillräckliga.

Under ett *andra läsår* av samma längd skulle elever, vilka ej önskade en mera djupgående språklig och merkantil utbildning, hava dels att delta i en huvudkurs i ett fackämne samt i viss annan obligatorisk undervisning, dels att dessutom medtaga andra på läroplanen upptagna ämnen i sådan utsträckning, att sammanlagda antalet lektioner, gymnastiklektionerna oräknade, uppginge till 36 à 37 i veckan. För elever, som utöver fackutbildningen önskade förvärva kunskaper i främmande språk och merkantila ämnen till samma omfattning som i de tekniska gymnasierna, upptoges s. k. *tillvalskurser* av olika slag. Enligt de exempel på studieplaner, som framlagts i betänkandet, skulle elever med erforderliga förkunskaper i teoretiska ämnen kunna under en studietid på sammanlagt tre år utan svårighet förvärva såväl fackutbildning som kunskaper i språk och handelsämnen till samma omfång som i de tekniska gymnasierna.

Förslaget av år 1919 att ombilda maskin- och byggnadsyrkesskolorna till tekniska fackskolor hade inneburit fullständigt slopande av en sär egenhet i nämnda skolors nuvarande organisation, nämligen de tre *korta läsåren* på knappa 6 månader (23 läsveckor). Statens tekniska fackskolor tillämpade nämligen en anordning med två långa läsår på 40 veckor, varigenom sommarferien inskränktes till omkring 10 veckor. Särskilt byggnadsyrkesskolans elever hade under den långa ledigheten från maj till november i allmänhet utan svårighet kunnat erhålla yrkesarbete. Åtminstone de äldre eleverna hade därigenom kunnat skaffa sig en relativt god inkomst, vilken gjort det möjligt för dem att besöka skolan under vinterhalvåret. Inom de maskintekniska och elektrotekniska facken torde emellertid förhållandena på arbetsmarknaden numera icke ligga lika gynnsamt till i detta hänseende. Att vid maskinyrkesskolan i fortsättningen tillämpa samma fördelning av lästiderna som vid byggnadsyrkesskolan hade därför icke längre samma betydelse för eleverna som förr. Enklare och bättre kunde man tillgodose deras intresse, vilka önskade eller tvingades att under studietiden hava yrkesarbete, genom att vid sidan av det andra läsåret på 40 veckor upprätta aftenkurser, där samma utbildning för åtminstone maskintekniska facket kunde erhållas på en tid av två à tre år.

En undersökning av förhållandena inom byggnadsyrket hade givit ett bestämt intryck av att den nu tillämpade fördelningen av byggnadsyrkesskolans lästider vore den avgjort lämpligaste för Stockholms vidkommande. På grund av skärpta krav på utbildningen bleve emellertid under alla förhållanden en förlängning nödvändig av den totala studietiden till minst den tid, som ansloges i statens fackskolor eller sammanlagt 80 läsveckor. Skulle den förlängda lästiden fördelas på vart och ett av de tre läsåren, bleve varje ferie minskad med omkring 4 veckor och fördelen av den nuvarande anordningen mera illusorisk. Därför föresloges, att det första läsåret på 40 veckor även för byggnadsfacket bleve detsamma som för andra fack och att de återstående 40 läsveckorna fördelades på två läsår med lästider från början av november till omkring den 17 april. Med hänsyn dels till att påskveckan normalt komme att falla under läsåret dels till lovdagar vid terminens början och slut föresloges de både senare läsårens längd till 21 veckor, påskveckan inberäknad, varigenom den sammanlagda effektiva lästiden bleve densamma som vid statens fackskolor med ett läsår på 40 veckor.

Den mest bärande invändning, som vid tidigare utredningar framstälts mot denna fördelning av lästiderna, hade varit svårigheten att på ett tillfredsställande sätt ordna tjänstgöringen för en ordinarie lärare i byggnadsämnen. I samband med utredningen om kostnader för löne- staten påvisades emellertid i utredningen, att en sådan tjänstgöring kunde ordnas på ett fullt tillfredsställande sätt, även om det andra läsåret uppdelades såsom ovan föreslagits.

Genom upprättandet av huvudkurser på minst 18 lektioner i veckan i ämnena maskin- och byggnadslära skapades motsvarigheter till de nuvarande maskin- och byggnadsyrkesskolorna. Dessutom föresloges en dylik huvudkurs i ämnet *elektroteknik*, varigenom hittillsvarande utbildningsmöjligheter utvidgades med ett tredje fackområde. Den sålunda föreslagna organisationen lämnade möjlighet att med något eller några års tidsintervall anordna dylika huvudkurser även för sådana fackområden, där behovet av arbetskraft med dylik utbildning ej vore stort nog att motivera kurser varje år. En nödvändig förutsättning för sådana intermittenta fackkurser vore dock, att erforderlig undervisningsmateriel kunde ställas till skolans disposition.

En väsentlig orsak till den mångfald av skolformer för samma stadium, som för närvarande utmärkte landets tekniska undervisningsväsen, låge i svårigheten att lämpligt avväga *inträdesfordringarna* med hänsyn till olika kategorier av elever. Sattes realexamen eller motsvarande kunskaper i ett flertal av realskolans huvudämnen som villkor för inträde, utestängdes praktiskt taget helt och hållet kategorien erfarna och dugliga yrkesarbetare. Ställdes krav på flerårig yrkesverksamhet, försvärades däremot onödigtvis inträdet för dem, som efter folkskolan genomgått fleråriga allmänbildande skolor, enär i så fall dessa elever ej skulle kunna intagas förrän vid omkring 20 års ålder. De ännu gällande inträdesfordringarna till maskin- och byggnadsyrkesskolorna vore på sin tid lämpligt avvägda med hänsyn såväl till det underlag av praktisk erfarenhet, som krävdes för att kunna tillgodogöra sig den rena fackundervisningen, som till dåtida krav på arbetspersonal med utbildning i tekniska skolor.

Nuvarande bestämmelse om minst 6 månaders praktik borde därför bibehållas oförändrad. Den praktiska erfarenheten från yrkesarbetet vore emellertid ej av vital betydelse för den grundläggande undervisningen under det för alla gemensamma första läsåret, varför kravet på 6 månaders praktik ansåges böra gälla för tillträde till andra årets huvudfackkurser på 18 veckotimmar. Tillträde till första årets undervisning borde däremot liksom vid de tekniska gymnasierna kunna medgivas dem, som hade minst 2 månaders praktik.

Fordringarna på förmåga att uttrycka sig skriftligen på sitt modersmål och att kunna förstå ett främmande språk hade under de senaste årtiondena stegrats, då det gällde personer med utbildning i tekniska läroanstalter på mellanstadiet. Önskemål om förbättrad undervisning i dessa ämnen hade enstämmigt framställts såväl från ledande håll inom olika industrigrenar som även från personer, vilka genomgått tekniska fackskolor eller maskin- och byggnadsyrkesskolorna. Till följd av den förbättrade fackundervisningen i Stockholm genomginge numera flertalet folkskolebarn 8 klasser av folkskolan mot förr 6 och erhöle då undervisning i ett främmande språk. Med hänsyn härtill kunde inträdes-

fordringarna i svenska språket höjas och krav uppställas på elementära kunskaper i tyska eller engelska, utan att i våra dagar ungdom med enbart folkskolebildning finge svårare att vinna inträde än på sin tid med de gamla, ännu gällande inträdesfordringarna.

Det vore ur många synpunkter mindre önskvärt, att övergång från näst sista klassen av den tekniska mellanskolan och den från och med höstterminen 1933 upprättade tekniska linjen inom Vasa realskola till första årskursen av den nya läroanstalten komme att äga rum i större utsträckning. För varje särskild sådan skola borde därför skolöverstyrelsen besluta angående det eller de ämnen, i vilka sökande med teknisk realexamen hade att underkasta sig provning för tillträde till den på det gemensamma första året byggande undervisningen i den föreslagna läroanstalten. I flertalet fall torde det endast bliva fråga om tentamen på en mindre kompletteringskurs i ämnet matematik, vilken ej syntes komma att bereda någon svårighet för lärjungar, lämpade för fortsatta tekniska studier.

Elever med vanlig realexamen skulle utan provning kunna mottagas i den för alla gemensamma första klassen.

För aspiranter med enbart folkskoleunderbyggnad skulle inom en omorganiserad aftonskola anordnas en högst tvåårig preparandkurs. En dylik preparandkurs, ettårig ehuru med något högre timtal i veckan, vore anordnad inom den nuvarande aftonskolan. Då för närvarande elever med vanlig folkskoleunderbyggnad normalt vunne inträde i preparandkursen först efter någon tids förberedande undervisning i den vanliga aftonskolan, innebure förslaget ej heller i detta avseende någon förändring i nuvarande förhållanden.

Kostnader m. m. Kommittén har utgått ifrån att staten skulle i samma utsträckning som på andra orter ikläda sig kostnaderna för den del av verksamheten, som utgjorde en motsvarighet till tekniskt gymnasium och fackskola, under det att det ekonomiska ansvaret för aftonskolan skulle åvila kommunen. I överensstämmelse härmed borde den förstnämnda delen av den föreslagna skolorganisationen, i likhet med vad som vore fallet med övriga motsvarande skolor i riket, utgöra en statlig läroanstalt, under det att aftonskolan skulle bliva en statsunderstödd kommunal skola.

På anförda grunder föresloge kommittén, att de båda skolformerna i fortsättningen skulle ställas under gemensam styrelse. Även beträffande den närmaste ledningen av skolornas arbete syntes det kommittén av enahanda skäl fördelaktigt, att denna förenades i en hand. I åtminstone två av de städer, där tekniska läroverk hade gemensamma skollokaler med kommunala skolor, vore den statliga skolans rektor samtidigt rektor även för den kommunala skolan. En förening av dessa båda uppdrag mötte emellertid vissa svårigheter beträffande läroanstalter av den storlek, som här beräknats för nu ifrågavarande skolor i huvudstaden. Vid de ekonomiska beräkningarna hade kommittén förutsatt, dels att lektorer i någon utsträckning skulle utöva avdelningsföreståndarskap för var sin undervisningsgren på mellanstadiet, dels att vid aftonskolan skulle vara fast anställd en särskild föreståndare. Under sådana förhållanden kunde enligt kommitténs mening även i Stockholm *den statliga läro-*

anstaltens rektor samtidigt vara rektor också för aftonskolan, då huvudparten av aftonskolans löpande ärenden, såväl beträffande lärare och lärjungar som också i fråga om den dagliga tillsynen, handhades av avdelningsföreståndaren för aftonskolan. Kostnaderna för den ytterligare lindring i rektors tjänstgöringsskyldighet, som därefter kunde bli nödvändig, borde givetvis betridas av Stockholms stad. Dessutom hade i aftonskolans stat beräknats, att ett särskilt arvode av 500 kronor skulle utgå till de statliga skolornas rektor i hans egenskap av rektor även för aftonskolan. Genom den av kommittén föreslagna anordningen med gemensam rektor vunnes även i denna punkt den enhetlighet i ledningen, vilken vore önskvärd för att tillförsäkra båda skolorna jämbördig ställning och för att undvika icke önskvärda intressekonflikter mellan dem.

Antalet elever i de fackkurser och den undervisning i övrigt, som byggde på det gemensamma första året, beräknades motsvara 1½ avdelning av maskinfackskola samt en avdelning av vardera elektroteknisk och byggnadsteknisk fackskola, vartill komme tilläggskurser i språk och handelsämnen för dem, som önskade en utbildning, motsvarande de tekniska gymnasiernas. Sistnämnda tilläggskurser oräknade, motsvarade alltså den avsedda omfattningen av undervisningen 3½ avdelningar. Med hänsyn till den avsedda övergången direkt till fackkurserna från tekniska mellanskolor och realskollinjer hade kommittén icke ansett sig böra räkna med mer än 2 parallellavdelningar av den för alla gemensamma första klassen.

Lönestaten för lärarpersonal vid skolan skulle enligt gällande bestämmelser uppgå till omkring 80,000 kronor, inberäknade löneförbättringar och dyrtidstillägg.

Den nuvarande maskin- och byggnadsyrkesskolornas lönestat uppginge, alla tillägg medräknade, ej till mer än omkring 31,750 kronor årligen. Enligt uppgifter från tekniska skolan kunde det anses, att av denna summa statsverket bestrede omkring 19,860 kronor, Stockholms stad omkring 6,520 kronor och elevavgifter omkring 5,370 kronor. I den angivna totalsumman vore dock icke inberäknad skolornas del av rektors arvode. De båda omorganisationsförslagen förutsatte således en betydande ökning av statsverkets utgifter. En i betänkandet framlagd kalkyl, vid vilken hänsyn tagits till ökningen i elevantal, årlig lästid och antal lektionstimmar i veckan, visade emellertid, att en ökning av maskin- och byggnadsyrkesskolornas undervisning till den av kommittén föreslagna omfattningen skulle proportionellt räknat draga en kostnad av minst 61,800 kronor jämte kostnader för rektors arvode. Den ökade kostnaden för kommitténs förslag hänförde sig praktiskt taget helt till utgifterna för den kompletterande gymnasieutbildningen och för de tre lektorat, som upptoges i förslaget.

Lönestaten för övrig personal vid den statliga delen upptoges i kommitténs förslag till 7,740 kronor med ovannämnda förhöjningar och tillägg.

Det framlagda förslaget till *lönestat för aftonskolan* slutade å omkring 69,000 kronor, varemot svarade elevavgifter med 35,000 kronor och statsbidrag med 25,000 kronor, varigenom stadens nettokostnader för lönestaten skulle komma att uppgå till omkring 9,000 kronor per år.

Vad beträffade *kostnaderna för skollokaler*, hade vid beräkningen av

lokalbehovet förutsatts, att den kommunala aftonskolan skulle på aftontid få disponera en del av de lokaler, som staden enligt gängse praxis skulle tillhandahålla för den statliga läroanstalten på mellanstadiet. Enbart för aftonskolans del skulle då endast erfordras ett mindre antal lokaler, vilka även kunde komma den statliga läroanstalten till godo, ifall exempelvis en mera tillfällig utvidgning av densamma någon gång skulle visa sig erforderlig. Den omständigheten, att Stockholms stad bidragit med omkring en tredjedel av kostnaden för den nuvarande byggnadens uppförande hade dessutom ansetts utgöra ytterligare ett skäl för att vissa skollokaler även i fortsättningen skulle få vara gemensamma för båda skolorna.

En ombyggnad av nuvarande lokaler skulle draga en summa av omkring 300,000 kronor och taga i anspråk en total golvyta av omkring 3,000 kvadratmeter. De återstående delarna av tekniska skolan skulle då kunna till sitt förfogande få lokaler med en sammanlagd golvyta av omkring 3,700 kvadratmeter, varvid dock förutsatts vissa ombyggnader även inom den återstående delen. I det angivna beloppet 300,000 kronor inginge emellertid icke kostnader för maskinlaboratorium, vilket måste anordnas utanför nuvarande lokaler, ej heller reparation och ombyggnad av tjänstebostäder. Det hade icke varit möjligt att avgöra, huruvida det återstående utrymmet skulle vara tillräckligt för de övriga avdelningarna av den nuvarande tekniska skolan.

Kostnaderna för en helt ny byggnad, innehållande även maskinlaboratorium och tjänstebostäder, hade beräknats till högst 970,000 kronor, tomtvärde icke inberäknat. Som lämplig tomt angäves en del av kvarteret Vallgossen bredvid norra kommunala mellanskolans byggnad vid Fridhemsgatan. Värdet av den erforderliga tomtmarken hade av stadens fastighetskontor preliminärt angivits till 300,000 kronor.

Huruvida ur rent ekonomisk synpunkt ombyggnadsförslaget eller nybyggnadsförslaget skulle anses förmånligare för staden kunde icke avgöras, innan man visste, vilka anspråk på ekonomiskt vederlag som statsverket eventuellt kunde uppställa för ett tillstånd att för ändamålet begagna en del av statens byggnad, uppförd på en staten tillhörig tomt. En given förutsättning för förläggande till en viss kommun av en statlig läroanstalt av nu ifrågavarande slag hade nämligen sedan lång tid tillbaka varit, att vederbörande kommun velat åtaga sig att tillhandahålla och underhålla erforderliga lokaler jämte bostad eller hyresersättning åt rektor, maskinist och vaktmästare. Kommittén hade haft anledning utgå ifrån att statsverket komme att framställa anspråk på ekonomiskt vederlag för ett eventuellt upplåtande av byggnaden eller del därav, varför kostnaderna för lokalfrågans lösning icke kunde beräknas bliva inskränkta till själva ombyggnadskostnaden, även om kvarvarande utrymmen skulle anses tillräckliga för övriga avdelningar av tekniska skolan. Vid bedömandet måste hänsyn tagas även till de avsevärt högre underhållskostnaderna för ett 70 år gammalt hus. Inom relativt snar framtid torde för övrigt krav på ökade utrymmen göra sig gällande, och då ingen möjlighet funnes att tillgodose dem i den gamla byggnaden, bleve i varje fall en nybyggnad nödvändig, varvid större delen av de på ombyggnaden nedlagda kostnaderna ginge förlorade.

Då ur undervisningens synpunkt en nybyggnad avgjort vore att föredraga, kunde en nybyggnad av föreslagen storlek anses erforderlig, och

därför räknades med en engångsutgift på 1,270,000 kronor för detta ändamål samt med de årliga kostnader som följde därav.

Som villkor från statsmakternas sida för att upprätta en statlig läroanstalt av ifrågavarande slag uppställdes vidare, att kommunen tillhandahölle en första uppsättning av *fasta och lösa inventarier samt möbler*. Kostnaderna för fasta inventarier vore inräknade i den tidigare angivna byggnadskostnaden på 970,000 kronor. Lösa inventarier och möbler komme enligt beräkningarna att draga en utgift på högst 75,000 kronor.

Kostnaderna för undervisningsmateriel för den statliga delen av läroanstalten åvilade statsverket. De hade preliminärt beräknats till 54,000 kronor. För aftonskolans speciella undervisning erfordrades nyanskaffning av materiel för högst 3,000 kronor.

De *årliga utgifterna för driften* — fränsett lönestaten — beräknades till följande belopp sammanlagt för den statliga och den kommunala delen av den föreslagna läroanstalten.

Kostnadens art	Årligt belopp			Anm.
	Totalt	Därav enbart för den kommunala aftonskolan	Restbelopp, att i vissa fall fördelas mellan statsverket och Stockholms stad.	
1. Inventariers inköp och underhåll	1,000	1,000	—	¹ Undervisningsmateriel. ² Diverse och oförutsedda utgifter.
2. Bibliotek, samlingar och undervisningsmateriel	3,500	¹ 1,000	2,500	
3. Laborationer, materialier och diverse	5,500	² 2,500	3,000	
4. Trycksaker, annonser och skrivmaterialier	3,500	1,500	2,000	
5. a) Lokalernas uppvärming	7,000	—	7,000	
b) Belysning och kraft	2,000	—	2,000	
c) Gas och vatten	1,000	—	1,000	
6. Städning och renhållning	10,000	—	10,000	
7. Hyresbidrag åt rektor	3,700	—	3,700	
8. a) Beräknat hyresvärde (inb. avskrivn.)	55,650	—	55,650	
b) Underhåll av byggnaden	6,000	—	6,000	
c) Försäkring	500	—	500	
d) Hyra för gymnastiksal, inberäknat städning	800	—	800	
Summa kronor	100,150	6,000	94,150	

Då staden måste förutsättas nödsakad att helt gälda kostnaderna för fastighet och inventarieutrustning, vore en *uppdelning av dessa kostnader mellan den statliga läroanstalten och den kommunala aftonskolan* av intresse endast för bedömande av stadens verkliga kostnader för det ena och andra slaget av undervisning. Då rättighet förutsatts för aftonskolan att i viss utsträckning använda den statliga skolans lokaler, hade staden ansetts böra i någon utsträckning deltaga i kostnaderna för anskaffning av sådan undervisningsmateriel, som kunde tänkas komma till användning även inom aftonskolan. Stadens andel hade förslagsvis upptagits till 7,000 kronor. Engångskostnaderna fördelade sig sålunda enligt förslaget på följande sätt:

Kostnadens art	Totalt	Därav för		Att gäldas av	
		de statliga skolorna kronor	den kommunala aftonskolan kronor	statsverket med kronor	Stockholms stad med kronor
För fastighet	1,270,000	1,060,000	210,000	—	1,270,000
» inventarieutrustning	75,000	50,000	25,000	—	75,000
» undervisningsmateriel	57,000	54,000	3,000	47,000	10,000
Summa kronor	1,402,000	1,164,000	238,000	47,000	1,355,000

Med ledning av uppgifter från olika slag av läroanstalter i Stockholm och från några städer, i vilka statliga tekniska skolor vore förlagda, hade kostnaderna beräknats för olika anslagstitlar och en fördelning av desamma verkställt enligt gängse grunder. Resultatet framginge av nedanstående tabellariska översikt:

Förslag till kostnadsfördelning mellan statsverket och Stockholms stad av årliga utgifter utom löner för den av kommittén föreslagna tekniska läroanstalten.

Kostnadens art	Totalt	Därav för		Att gäldas av	
		de statliga skolorna kronor	den kommunala aftonskolan kronor	statsverket med kronor	Stockholms stad med kronor
1. Inventariers inköp och underhåll	1,000	1—	1,000	—	1,000
2. Bibliotek, samlingar och undervisningsmateriel	3,500	2,500	² 1,000	2,500	² 1,000
3. Laborationer, materialier och diverse	5,500	3,000	³ 2,500	2,500	⁴ 3,000
4. Trycksaker, annonser och skrivmaterialier	3,500	2,000	1,500	2,000	1,500
5 a. Lokalernas uppvärmning	7,000	13,300	6,700	13,300	6,700
b. Belysning och kraft	2,000				
c. Gas och vatten	1,000				
6. Städning och renhållning	10,000				
7. Hyresbidrag åt rektor	3,700	3,700	—	—	3,700
8 a. Beräknat hyresvärde för skolbyggnaden	55,650	46,375	9,275	—	55,650
b. Underhåll av byggnaden	6,000	5,000	1,000	—	6,000
c. Försäkringspremier för byggnad och inventarier	500	415	85	—	500
d. Hyra för gymnastiksal, inberäknat städning	800	800	—	—	800
Summa	100,150	77,090	23,060	20,300	79,850

¹ Bestredes av skolans medel, vid somliga läroanstalter bland annat med hjälp av inflytande terminsavgifter.

² Undervisningsmateriel.

³ Diverse och oförutsedda utgifter.

⁴ Därav 500 kronor som bidrag till laborationsmaterialier.

Omorganisationens genomförande. I detta hänseende yttrar kommittén följande:

Under förutsättning av proposition till 1936 års riksdag kunde genomförandet av omorganisationen påbörjas höstterminen 1936.

Vid början av detta första övergångsår borde av den statliga läroanstalten på mellanstadiet upprättas två parallellavdelningar av första klassen samt, på aftontid, en huvudkurs i maskinlära med vissa samhöriga kurser. Av den kommunala aftonskolan borde under höstterminen upprättas två parallellavdelningar jämte två avdelningar av preparandkursen, vartill vårterminen 1937 komme ytterligare en nybörjaravdelning av den egentliga aftonskolan. Nyintagning i de gamla skolformerna borde inskränkas till högst 15 elever i klass I av byggnadsyrkesskolan.

Under andra övergångsåret tillkomme av den statliga läroanstalten en avdelning på dagtid och en ny avdelning på aftontid med maskinlära som huvudämne. Elever, som efter genomgång av klass I önskade utbildning för byggnadsyrket, borde däremot till byggnadsyrkesskolans andra årsklass, där enligt det föregående plats skulle finnas för ytterligare minst 15 elever. Utbildning i elektroteknik kunde icke ifrågakomma, förrän läroanstalten fått sina nya lokaler helt inredda. Av den kommunala aftonskolan upphörde en avdelning av preparandkursen, varefter under hösten 6 och under våren 8 avdelningar komme att upprätthållas.

Behovet av lokaler för denna undervisning kunde under övergångstiden tillgodoses utan kostsamma anordningar, under förutsättning av att byggnadsfrågan avgjordes omedelbart efter statsmakternas beslut om organisationen.

För de båda parallellavdelningarna av klass I samt för undervisningen i maskinlära kunde utrymme beredas i den flygel av skolhuset Valhallavägen 76, där tekniska mellanskolan hade sina lokaler och där speciallokaler redan funnes för den olika ändamål. För undervisningen i byggnadsämnen samt för den grundläggande undervisningen i aftonskolan bleve erforderligt utrymme under övergångstiden disponibelt i tekniska skolans nuvarande lokaler, då nyintagning av elever under övergångstiden där ej ifrågakomme i någon nämnvärd utsträckning.

Yttranden över stadsfullmäktiges framställning. Överståthållarämbetet har i utlåtande den 18 juli 1935 tillstyrkt stadsfullmäktiges öförmälda framställning.

Tekniska skolans styrelse har i utlåtande den 10 december 1935 med vissa erinringar tillstyrkt omorganisationsförslaget.

De gamla maskin- och byggnadsyrkesskolorna hade helt visst, anför skolstyrelsen, sedan länge varit i behov av att genom en omorganisation bättre anpassas efter tidens växande krav och förses med rymligare och tidsenligare lokaler. En omorganisation hade styrelsen ansett möjlig att genomföra med bibehållande i stort sett av skolornas beprövade och i många avseenden värdefulla grundkaraktär. Beträffande aftonskolan konstaterade styrelsen med stor tillfredsställelse, att denna skolas grundtyp i kommittébetänkandet bibehölles oförändrad.

Vidkommande maskin- och byggnadsyrkesskolorna förmenade styrelsen däremot, att förslaget väl mycket ombildade dessa skolors beprövade grundkaraktär. Styrelsen syftade härvid i första hand på förslaget att ombilda den treåriga maskinyrkesskolan till en tvåårig skola, en åtgärd, som styrelsen icke ansåge lämplig. Styrelsen hade den bestämda uppfattningen, att det vore bättre att bibehålla den treåriga kursen med relativt korta läsår, vilken visat sig giva goda resultat, än att söka forcera elevernas förmåga att smälta undervisningen på en kortare tidsperiod. Det elevmaterial, det här vore fråga om, hade knappast förmågan att kunna tillgodogöra sig en dylik koncentrerad undervisning, även om det sammanlagda timantalet i den tvååriga skolan skulle motsvara undervisningstiden i den treåriga. Styrelsen hade emellertid med tillfredsställelse konstaterat, att det framlagda förslaget innebure möjlighet för undervisningens ordnande på treåriga kurser.

Även i ett annat avseende innebure det framlagda förslaget ett icke oväsentligt avsteg från de nuvarande skolypernas grundkaraktär, i det undervisning vore avsedd att meddelas i språk och allmänna ämnen i långt större utsträckning än nu vore fallet. Styrelsen insåge värdet särskilt av språkundervisningen, men denna mera allmänna undervisning finge icke verka inskränkande på den rent fackliga, då resultatet i så många fall säkerligen bleve en försämring i stället för en förbättring. Bibehölle man de treåriga kurserna, borde det emellertid vara möjligt att få erforderlig plats i kursplanerna även för den mycket önskvärda språkundervisningen, men med tvååriga kurser trodde icke styrelsen att detta läte sig göra, med mindre den fackliga undervisningen inskränktes på ett sätt, som styrelsen funne avrådligt. Då emellertid kommittén själv framhållit, att de förslagsvis uppgjorda kursplanerna icke behövde eller ens borde betraktas som definitiva, förmenade styrelsen, att härutinnan, särskilt om treåriga kurser infördes, kunde företagas sådana ändringar, att åt de rent fackliga ämnena bereddes större utrymme än i det framlagda förslaget. Styrelsen vore för sin del övertygad om lämpligheten av en dylik justering.

Ehuru styrelsen sålunda hade den uppfattningen, att förslaget knappast innebure en omorganisation av de gamla skolorna utan snarare utformandet av en ny skolytp, funne styrelsen icke häri något skäl, varför icke resultatet skulle kunna bliva tillfredsställande, därest de justeringar viddtoges, som här ovan berörts.

Det hade väckt styrelsens uppmärksamhet, att i förslaget icke berördes den nuvarande lärarkårens anpassning till de omorganiserade skolorna, men styrelsen förutsatte, att denna för lärarkåren ytterst viktiga fråga komme att ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande den 15 april 1936 förordat uppriktandet av ett tekniskt gymnasium som ersättning för maskin- och byggnadsyrkesskolorna vid tekniska skolan jämte vissa tillhörande delar av densamma.

Behovet av ett sådant gymnasium hade länge varit känt. De tekniska gymnasierna i Örebro, Malmö och Härnösand samt den med dessa i viss mån jämförliga tekniska elementarskolan i Norrköping hade årligen fått mottaga ett icke ringa antal inträdessökande från Stockholms

stad och orterna däromkring. Så exempelvis funnes bland eleverna vid tekniska gymnasiet i Örebro för läsåret 1935—36 ej mindre än 20 från Stockholms stad och 25 från närmast angränsande län. Om man därjämte betänkte, att i Stockholm funnes 19 allmänna gymnasier med i runt tal 3,600 lärjungar (därav 2,400 manliga), av vilka många sannolikt skulle föredraga att söka utbildning i ett tekniskt gymnasium, ifall något sådant funnes på platsen, så syntes uppenbart, att ett tekniskt gymnasium i Stockholm borde kunna påräkna ett mycket stort antal elever. Tillströmningen till de allmänna gymnasierna vore ju också så stor, att en avlastning borde vara välkommen. Intresset för tillkomsten av ett tekniskt gymnasium i Stockholm hade även framgått därav, att överstyrelsen under de senare åren gång på gång fått förfrågningar från ungdomar och målsmän, om icke något tekniskt gymnasium härstädes snart kunde väntas komma till stånd. Inrättandet av ett sådant hade ytterligare aktualiserats genom införandet av praktisk realexamen vid ett par realskolor i staden. Att över huvud taget utbildningen i tekniskt gymnasium vore eftersträvd, framginge också av det förhållandet, att antalet inträdessökande till de nuvarande tekniska gymnasierna och de med dem jämförliga tekniska elementarskolorna länge varit mycket stort. Exempelvis kunde nämnas, att antalet kompetenta inträdessökande till tekniska gymnasiet i Örebro hösten år 1935 uppgått till 226, medan endast 106 kunnat intagas och 120 måst avvisas. Vid tekniska gymnasiet i Malmö hade vid samma tid antalet kompetenta inträdessökande varit 70, men utrymmet medgivit intagning av endast 29. Här hade således avvisats 41. Vid tekniska gymnasiet i Härnösand och tekniska elementarskolan i Norrköping hade parallellavdelningar upprättats, och ändå hade icke på långt när alla kompetenta inträdessökande där kunnat beredas plats.

Beträffande *storleken av det tekniska gymnasiet* torde vara svårt att från början göra någon säker beräkning. I betraktande av stadens invånarantal och det alltmer vidgade intresset för teknisk utbildning hölle överstyrelsen för mycket troligt, att ett gymnasium med fyra parallellavdelningar för Stockholms vidkommande icke skulle vara för stort tilltaget. Härmed vore icke sagt, att gymnasiet borde beräknas för så många parallellavdelningar redan första året — det kunde nog vara lämpligt att börja med endast två — men överstyrelsen förutsåge, att flera avdelningar snart bleve behöfliga, varför lokaler och framtida kostnader borde beräknas med hänsyn härtill.

Vad sedan anginge frågan om *fackavdelningar* finge överstyrelsen erinra om Kungl. Maj:ts kungörelse nr 137/1928, enligt vilken — då parallellavdelningar förekomme vid tekniskt gymnasium — undervisningen i de olika avdelningarna kunde givas en något olika inriktning. Även i andra fall kunde enligt kungörelsen i fråga, om tillgängliga anslag och övriga förhållanden det medgäve, en viss differentiering av undervisningen för mindre grupper av lärjungar inom tekniskt gymnasium äga rum. Här syntes salunda all erforderlig möjlighet vara given till undervisningens önskvärda differentiering och fortlöpande anpassning efter förefallande behov, utan att närmare bestämmelser härom träffades nu. Givet vore, att, om gymnasiet till en början erhöle två parallellavdelningar, dessa redan andra året kunde inriktas, den ena på det maskintekniska facket och den andra på det byggnadstekniska. Likaså kunde

man utgå ifrån att det snart nog skulle behövas en elektroteknisk linje, men att på förhand, innan någon erfarenhet föreläge angående elevtillströmningen, förbereda ännu flera fackavdelningar och i detalj bestämma något om dessa, syntes varken möjligt eller lämpligt.

Ej heller beträffande de först ifrågakommande avdelningarna föreläge någon anledning att här ingå på detaljer rörande blivande *undervisningsplaner* och dylikt. Det torde vara tillräckligt att framhålla, att de i stadskollegiets utlåtande föreslagna bestämmelserna, exempelvis angående *inträdesfordringar* m. m. icke mera avsevärt skilde sig från vad i nu gällande bestämmelser rörande tekniskt gymnasium vore föreskrivet. För övrigt vore att märka, att enligt ovan åberopade kungörelse nr 137/1928 överstyrelsen ägde att med hänsyn tagen till de olika tekniska fackskolornas och tekniska gymnasiernas särskilda uppgifter och växlande förhållanden samt efter det vederbörande läroverks styrelse efter lärarkollegiets hörande, till överstyrelsen avgivit förslag i ämnet, meddela närmare föreskrifter i avseende å inträdesfordringarnas tillämpning samt pröva och fastställa detaljerade undervisningsplaner jämte övriga närmare bestämmelser rörande undervisningen vid ifrågavarande läroanstalter. För närvarande syntes sålunda endast böra beslutas i själva huvudfrågan, nämligen huruvida ett tekniskt gymnasium skulle upprättas i Stockholm och vilken omfattning detta till en början skulle erhålla. De modifikationer, som sattes i fråga, torde lätteligen kunna ordnas, sedan gymnasiets blivande styrelse fått tillfälle att överväga detaljerna och inkomma med förslag. Därvid torde även den i förslaget avsedda möjligheten för sådana, som avlagt teknisk realexamen, att vinna inträde i gymnasiets andra klass, böra närmare undersökas.

Överstyrelsen förbisåge icke den betydande avvikelse från organisationen av ett tekniskt gymnasium, som i fråga om *undervisningstidens längd* skulle ligga däri, att undervisningen å vissa linjer skulle utöver första året begränsas till två korta läsår om vardera 21 veckor. En sådan anordning hade ifrågasatts beträffande den maskintekniska linjen, men man hade dock stannat vid att för denna linje föreslå två hela läsår om vardera 40 veckor. Mot en dylik anordning hade invändningar rests från flera håll, där man ansett, att en lärotid av tre år, såsom i teknisk elementarskola eller tekniskt gymnasium, vore att föredraga. Skolöverstyrelsen anslöte sig till denna uppfattning och förordade alltså, att ersättningen för maskinyrkesskolan finge formen av en maskinteknisk linje i det tekniska gymnasiet. Vad här sagts om längden av undervisningstiden för den maskintekniska linjen, gällde även beträffande den elektrotekniska linjen, varför överstyrelsen ansåge, att denna likaledes borde inordnas i det tekniska gymnasiet med för detta gällande lärotid av tre år. Även beträffande den byggnadstekniska linjen hade i flera av de avgivna yttrandena uttalats starka farhågor för att den förkortade lärotiden icke skulle bli tillräcklig för ett nöjaktigt inhämtande av undervisningen i ej blott de rent byggnadstekniska utan även de mera allmänna ämnen, som lärokursen ansågs böra omfatta. Skolöverstyrelsen vore närmast böjd att även här förorda gymnasiets hela lärotid men ville dock ej motsätta sig, att till en början försök gjordes med förkortat läsår i den byggnadstekniska linjens andra och tredje klass. Däremot ansåge överstyrelsen mindre lämpligt, att, såsom alternativt framkastats, de sålunda förkor-

tade läsåren skulle sammanföras till *ett* år om 40 veckor, såvida icke samtidigt första årskursen lades om, så att undervisningen från början inriktades på byggnadsteknisk utbildning och den byggnadstekniska linjen alltså erhöle karaktären av teknisk fackskola.

I förslaget framfördes vidare den tanken, att viss del av den tekniska läroverket hörande undervisningen skulle kunna meddelas i *aftonkurser*. Med hänsyn till den goda erfarenhet, som föreläge vid tekniska fackskolan i Eskilstuna, där första årskursen vore fördelad på två år med 18 veckotimmar, skulle överstyrelsen gärna se, att försök i liknande riktning gjordes även i Stockholm, men överstyrelsen ansåge, att förslag härom borde anstå, tills själva huvudfrågan om upprättande av tekniskt gymnasium vore avgjord. Det syntes då böra ankomma på gymnasiets blivande styrelse att närmare överväga ifrågavarande förslag och eventuellt inkomma med särskild framställning i ämnet.

Beträffande förslaget att jämsides med det tekniska gymnasiet anordna *kommunal aftonundervisning* i tekniska ämnen på olika stadier även som kurser, som avsåge att förbereda till inträde i gymnasiets första klass, finge överstyrelsen erinra, att dylika anordningar funnes och visat sig mycket gagneliga vid flera av de tekniska läroverken, exempelvis i Örebro, Malmö, Västerås och Norrköping. Ifrågavarande anordningar, som hade sin största betydelse för den på orten arbetande ungdomen, borde, såsom i förslaget avsåges, i Stockholm liksom i de nyssnämnda städerna organiseras som kommunala anstalter för yrkesundervisning med tillämpning av härför gällande bestämmelser. Detta borde dock ej hindra att, såsom i framställningen begärdes och lämpligt syntes vara, tekniska gymnasiets styrelse jämväl finge vara styrelse för den kommunala delen av dithörande undervisning. Motsvarande anordning hade av Kungl. Maj:t medgivits beträffande styrelsen för tekniska elementarskolan i Norrköping genom beslut den 30 mars 1935.

I anslutning härtill hade i förslaget likaledes framhållits, att *rektorn för det statliga läroverket* borde vara *rektor jämväl för de kommunala kurserna*. Detta kunde även vara lämpligt, men överstyrelsen ansåge, att en dylik kombination helst borde ordnas genom frivillig överenskommelse, varvid hänsyn kunde tagas såväl till kursernas måhända från tid till annan ändrade art och omfattning som ock till personliga och andra förhållanden, vilka kunde göra en annan anordning önskvärd i något fall. Även om det sålunda skulle förekomma, att den statliga och den kommunala delen finge olika rektorer, så torde önskvärd samverkan dock kunna åvägbringas, därigenom att styrelsen vore för båda delarna gemensam.

Vad i övrigt anginge de kurser, som enligt det föreliggande förslaget skulle ingå i den kommunala delen av aftonskolan, syntes icke vara något särskilt att erinra. Statsbidrag för desamma torde kunna beviljas i vanlig ordning enligt de grunder, som vore eller bleve gällande för kommunala anstalter för yrkesundervisning.

I fråga om erforderliga *lokaler* hade i framställningen föreslagits, att den för det tekniska läroverket avsedda nybyggnaden skulle delvis få tagas i anspråk för den kommunala undervisningen, mot det att staden avstode från sin rätt till viss andel i tekniska skolans nuvarande byggnader. Ett medgivande i denna riktning syntes icke böra förvägras. Liknande förekomme vid flera av de nuvarande tekniska läroverken.

Det måste dock förutsättas, att överenskommelse därom träffades med den blivande styrelsen för det tekniska läroverket, samt att användningen icke skedde till förfång för undervisningen i detta. Överstyrelsen förutsatte, att ritningar till nybyggnaden komme att tillställas överstyrelsen för granskning och godkännande, innan byggnaden uppfördes.

Huruvida den av sambruket föranledda i framställningen angivna *fördelningen mellan staden och staten av kostnaderna* för värme, lyse och städning m. m. komme att visa sig riktig, bleve givetvis beroende på den omfattning de kommunala kurserna komme att få, vilket för närvarande torde vara svårt att bedöma.

Överenskommelse borde givetvis träffas även om fördelningen mellan staten och kommunen av vissa andra utgifter, som kunde bliva gemensamma, exempelvis bibliotek, samlingar och undervisningsmateriel. Förslaget innehölle vissa beräkningar i avseende härå. Skolöverstyrelsen ansåge dock icke möjligt att på förhand utreda varken den exakta storleken av de belopp, som framdeles bleve behöfliga för ifrågavarande ändamål eller hur kostnaden rättvisligen borde fördelas. Överstyrelsen ville emellertid omnämna, att liknande sambruk förekomme vid flera av de tekniska läroverken, där kommunala skolor vore inrymda, utan att detta givit anledning till särskilda svårigheter. Båda läroanstalterna hade viss materiel var för sig och åter annan, som användes gemensamt. Det senare förekomme i synnerhet då, såsom ofta vore fallet, dagskolans lärare undervisade även i aftonskolan. En strängare fördelning av kostnaderna härvidlag syntes icke vara av sådan betydelse, att en samverkan för den skull borde försvåras. Särskilt i detta fall, då den statliga och den kommunala delen av läroanstalten skulle få gemensam styrelse, syntes beräkningen av den här avsedda kostnadsfördelningen lämpligast böra anstå, tills de blivande förhållandena kunde bättre bedömas.

Beträffande *statsverkets kostnader* för upprätthållandet av det tekniska läroverk i Stockholm, som sålunda skulle komma i fråga, har överstyrelsen anfört, att — om man utginge ifrån att läroverket helt utbyggt skulle komma att omfatta fyra parallellavdelningar med undervisningen differentierad på lika många linjer och alltså till sin storlek och anordning bliva i huvudsak lika tekniska gymnasiet i Örebro — driftkostnaden torde kunna beräknas bliva ungefär densamma som för Örebroläroverket, nämligen, bortsett från ålderstillägg och vissa löneförbättringar m. m., omkring 150,000 kronor för år.

För anskaffning av undervisningsmateriel hade Stockholms stad utfäst sig att bidraga med 10,000 kronor. De nuvarande byggnads- och maskinyrkeksskolorna förfogade över åtskillig materiel, som, ehuru föråldrad och ofullständig, torde delvis kunna tagas i anspråk för den nya läroanstalten. Härutöver måste dock beräknas medel för en ganska betydande nyanskaffning, särskilt för den laboratorieutrustning, som oundgängligen måste ställas till förfogande, för att undervisningen skulle kunna bedrivas enligt nutida krav. Med stöd av erfarenheten angående kostnaden för utrustningen av de tekniska laboratorierna vid de tekniska läroverken i Örebro och Malmö samt senast beräknade kompletteringar vid tekniska elementarskolan i Norrköping, ansåge överstyrelsen, att behovet av anslagsmedel för nyanskaffning av undervisnings-

materiel och laboratorieutrustning vid det avsedda tekniska läroverket i Stockholm måste uppskattas till lägst 95,000 kronor. Detta belopp behöfve dock icke anvisas redan första året utan torde lämpligen fördelas så, att endast 45,000 kronor anvisades för första verksamhetsåret och 25,000 kronor för vart och ett av de två följande.

Med hänsyn till att det tekniska läroverket i Stockholm enligt det föreliggande förslaget skulle erhålla ett flertal fackavdelningar var och en med en relativt dyrbar utrustning, ansåge överstyrelsen önskvärt, att här liksom vid tekniska läroverket i Malmö vissa lektorer kunde förordnas att, på sätt i stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier angäves, biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen i den utsträckning, som vid förordnandet bestämdes. Med hänsyn till de särskilda åligganden, som sålunda komme att vila på dessa lektorer, hade Malmö stad, innan riksdagen år 1920 medgav det därvarande tekniska läroverkets nuvarande omfattning, förbundit sig att till var och en av tre lektorer, som erhöle dylikt förordnande, betala ett hyresbidrag av 1,000 kronor. Skolöverstyrelsen ansåge, att liknande bidrag borde fordras av Stockholms stad, närmast avseende huvudlärarna i de tre blivande fackavdelningarna för maskinteknik, byggnadsteknik och elektroteknik. Detta bidrag borde dock icke hindra, att nämnda lektorer komme i åtnjutande av sådant särskilt bidrag, som Stockholms stad kunde komma att bevilja lektorerna vid det tekniska läroverket, i likhet med vad staden redan beviljat de allmänna läroverkens lektorer.

Med avseende å *omorganisationens genomförande* har överstyrelsen yttrat:

Då det icke syntes möjligt att bringa förslaget till behandling vid 1936 års riksdag, hade föredraganden i överstyrelsen hänvänt sig till vederbörande inom stadens styrelse med förfrågan, huruvida staden på i kommittéutlåtandet angivet sätt skulle kunna ordna lokalfrågan, även i fall omorganisationsförslaget skulle komma att föreläggas riksdagen först år 1937. Härvid hade upplysts, att så skulle kunna ske. Skolöverstyrelsen utginge sålunda ifrån att, om riksdagen år 1937 beslutade omorganisationens genomförande, den nya läroanstalten skulle kunna börja sin verksamhet redan med höstterminen samma år. Undervisningen skulle då under läsåret 1937—38 omfatta två parallellavdelningar av det blivande tekniska läroverkets första klass. Att därjämte börja med en teknisk huvudkurs i maskinlära på aftontid ansåge överstyrelsen icke vara tillrädligt, förrän de nya lokalerna med avsedda laboratorier kunde tagas i bruk. Däremot skulle såsom kommunal anstalt för yrkesundervisning anordnas dels en förberedande kurs med aftonundervisning för sådana, som ämnade söka inträde i tekniska läroverket något följande år, dels ock vissa tekniska kurser. Allt detta måste dock bliva beroende på särskild framställning av vederbörande kommunala myndighet och torde därför, såsom redan påpekats, kunna lämnas å sido vid behandlingen av nu förevarande framställning.

Av de av överstyrelsen verkställda beräkningarna rörande kostnaderna under övergångstiden inhämtas följande:

Kostnaden under första läsåret. För två parallellavdelningar av första klassen i tekniskt gymnasium kunde antalet undervisningstimmar i

veckan beräknas bliva 85. Härvid hade 3 veckotimmar avsetts för gymnastik och 8 veckotimmar tillagts för att möjliggöra lärjungarnas uppdelning i grupper vid vissa laborationsövningar och med hänsyn till olikhet i förkunskaper eventuellt även i främmande språk. För bestridande av undervisningen torde böra beräknas, förutom rektor med förslagsvis 18 veckotimmar, 1 lektor med högst 24 veckotimmar, varefter återstode $(85-18-24) = 43$ veckotimmar, att bestridas av extra lärare.

Ehuru verksamheten under första året skulle bedrivas i provisoriskt upplåtna lokaler, syntes nödigt att redan från början beräkna en vaktmästare, och då tjänsten avsåges att bliva stadigvarande, torde den böra redan från början inrättas som ordinarie.

Under det första läsåret torde ej behövas något anslag till övningar i lantmåteri eller till föredrag om arbetarskydd och hygien. Däremot måste något beräknas till arvoden åt bokförings- och skrivbiträde samt skolläkare och bibliotekarie. Vid jämförelse med de arvodesbelopp, som inginge i staterna för de nuvarande tekniska läroverken, syntes här för första läsåret arvoden till förenämnda befattningshavare böra beräknas med 500 kronor till bokförings- och skrivbiträde, 300 kronor till skolläkare och 300 kronor till bibliotekarie.

För bränsle, lyse och kraft, gas och vatten samt städning och renhållning hade i förslaget beräknats, att efter läroverkets fullständiga utbyggande, kostnaden för statsverket skulle uppgå till 13,300 kronor. Detta belopp syntes skäligt, men då läroverket under första läsåret omfattade endast 2 klassavdelningar, eller ungefär en sjättedel av det hela, och dessa inrymdes i endast provisoriskt upplåtta lokaler, så torde statens utgifter för ifrågavarande ändamål under nämnda år kunna begränsas till en sjättedel av nämnda belopp, eller högst 2,500 kronor. Härtill komme ytterligare expenser för trycksaker, annonser m. m. samt anskaffning av nödiga kontorsinventarier, för vilket allt torde böra beräknas i runt tal 2,000 kronor.

Slutligen ansåge överstyrelsen nödigt, att redan för första läsåret anvisades ett icke allt för ringa belopp till böcker, samlingar och materiel till laborationer m. m., förslagsvis högst 2,000 kronor.

Andra och tredje läsåret. Kostnaderna under andra verksamhetsåret bleve i hög grad beroende av, huruvida de nya lokalerna bleve färdiga att tagas i bruk och det antal parallellavdelningar, som då kunde inrättas, ävensom i vad mån undervisningen komme att differentieras i olika fack. Såsom överstyrelsen enligt det föregående framhållit, syntes icke lämpligt att redan nu träffa bindande bestämmelser härom, utan det borde ankomma på det tekniska läroverkets styrelse, att, så snart förhållandena kunde överblickas, inkomma med närmare utarbetade förslag i berörda avseenden.

Under tredje året skulle läroanstalten komma att omfatta alla tre årsklasserna och således vara fullt i gång. Huruvida redan då komme att finnas fyra parallellavdelningar och hur uppdelningen i olika fack borde vara gestaltad, måste bliva beroende på tillströmningen av elever samt av de önskemål, som under tiden framkomme och ansåges förtjäna beaktande. Överstyrelsen finge emellertid erinra om den här förut lämnade uppgiften om kostnaden för det tekniska gymnasiet i Örebro, vilken uppgift torde vara tillräcklig för att giva en föreställning om den kostnad ett motsvarande utbyggande av det avsedda tekniska läroverket i Stockholm kunde belöpa sig till.

I och med att byggnadsyrkesskolan och maskinyrkesskolan samt vissa av aftonkurserna vid tekniska skolan avskildes från denna borde, framhåller överstyrelsen, såväl statens som stadens anslag till skolan kunna successivt minskas i motsvarande grad. Den från stadens sida gjorda utredningen gäve icke närmare upplysning om hur härvid borde förfaras.

För egen del ansåge överstyrelsen, att någon minskning i kostnaderna för tekniska skolan icke borde beräknas för budgetåret 1937/38. Under detta år skulle nämligen komma att finnas endast två parallellavdelningar i första klassen av den nya läroanstaltens blivande fyra parallellavdelningar i var och en av tre årsklasser. I betraktande av det förut påvisade stora behovet av vidgade möjligheter till teknisk undervisning och även med hänsyn till att, såsom i annat sammanhang framhållits, de elever, som intagits i tekniska skolans förberedande kurser, kunde hava anspråk på att få fortsätta på avsett sätt, ansåge överstyrelsen, att maskin- och byggnadsyrkesskolorna borde upprätthållas i full utsträckning även under budgetåret 1937/38. Först under budgetåret 1938/39, då det skulle komma att finnas möjlighet att i det nya tekniska läroverkets första klass intaga flera parallellavdelningar, borde avvecklingen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna påbörjas genom indragning av deras första klass. Likaså torde det vara skäl att under budgetåret 1937/38 behålla den tekniska skolans aftonkurser, enär motsvarande kommunala kurser ändå måste hållas i tekniska skolans lokaler, intill dess de blivande nya lokalerna kunde tagas i bruk, vilket ej syntes kunna ske förrän vid början av läsåret 1938—39. Från och med detta år borde emellertid den del av aftonundervisningen, som sammanhänge med maskin- och byggnadsyrkesskolorna, på sätt här förut angivits, övertagas av staden och kostnaden för densamma alltså icke längre ingå i tekniska skolans utgifter.

Överstyrelsen ansåge sålunda, att såväl statens som stadens anslag till tekniska skolan borde bibehållas oförminskade under första övergångsåret, alltså för budgetåret 1937/38. Den minskning, som därefter borde bli möjlig, kunde icke nu med säkerhet angivas utan torde få bero på närmare utredning med hänsyn till de förhållanden, som föreläge följande år, då det även kunde vara lämpligt, att det tekniska läroverkets blivande styrelse finge tillfälle att framkomma med förslag.

Vad av överstyrelsen anförts i fråga om omöjligheten att nu framlägga bestämda förslag, gällde lika mycket beträffande tekniska skolans lärare. Överstyrelsen ansåge självfallet, att de, som genom den ifrågavarande omorganisationen bleve lediga eller finge minskad tjänstgöring vid tekniska skolan, så vitt möjligt borde erhålla tjänstgöring och minst likvärdiga förmåner vid den nya läroanstaltens statliga, respektive kommunala del. Om i något fall detta skulle visa sig omöjligt, borde de genom statens försorg erhålla den ersättning, som kunde befinnas skäligen efter vederbörlig prövning i varje särskilt fall.

Kungl. Maj:t anbefalldes sedermera överstyrelsen att i förnyat utlåtande framställa en detaljgranskning av det av stadsfullmäktige i Stockholm framlagda förslaget samt ange dels de ändringar i nämnda för-

slag, vilka enligt överstyrelsens uppfattning borde vidtagas, för den händelse samma förslag i sina huvuddrag skulle vinna Kungl. Maj:ts bifall, *dels ock* de anslagsäskanden, som under berörda förutsättning borde göras hos rikdagen.

I anledning härav yttrade överstyrelsen i utlåtande den 30 september 1936 bland annat följande:

Vid uppgörandet av förslag till organisation för den statliga läroanstalt, som skulle ersätta maskinyrkersskolan och byggnadsyrkersskolan, hade stadens vederbörande kommitté avvisat tanken på att genom inrättande av dels ett tekniskt gymnasium och dels fackskolor av de typer, som redan funnes inom landet, kunna tillgodose det behov av motsvarande utbildning, som kommittén hade ansett förefintligt, och i stället sökt åstadkomma en helt ny form av teknisk läroanstalt, som skulle erbjuda möjligheter till såväl teknisk gymnasie- som fackskoleutbildning, utan någon strikt uppdelning av undervisningen efter motsvarande linjer.

De fördelar i ekonomiskt avseende och med hänsyn till organisationens anpassningsmöjligheter efter elevernas varierande studiemål, som enligt kommitténs förmenande härigenom skulle ernås, torde i verkligheten i de fall, där de icke helt utebleve, dock bliva så väsentligt reducerade, att de enligt överstyrelsens mening icke borde kunna anses motivera ett frångående av det system för den tekniska undervisningen, som infördes genom beslut av 1918 års riksdag och som sedan dess till sina detaljer erhållit den successiva utformning, som gjorda erfarenheter anvisat såsom ändamålsenlig. De av kommittén avsedda fördelarna med den nu föreslagna organisationsformen hade till stor del såsom nödvändig förutsättning, dels att elevantalet icke väsentligen överstege vad kommittén i detta fall förutsett, dels att ett i hänseende till det uppställda studiemålet tillfredsställande resultat av undervisningen skulle kunna ernås med de timplaner, som av kommittén föreslagits. Ingendera av dessa förutsättningar torde emellertid kunna anses vara för handen. Överstyrelsen hade nämligen redan i sitt tidigare utlåtande i ärendet påvisat, att antalet inträdessökande med all sannolikhet kunde förväntas vida överstiga det antal, kommittén räknat med, varför en uppdelning av eleverna på ett gymnasium och en eller flera fackskolor icke skulle hava förorsakat några kostnader utöver kostnaderna vid en organisation i enlighet med kommittéförslaget. Överstyrelsen ansåge sig nödsakad att för möjliggörande av ett fullgott undervisningsresultat i det följande föreslå en så förändrad timfördelning mellan de olika läroämnena, att avvikelserna från den vid gymnasierna och fackskolorna tillämpade bleve helt obetydliga. Överstyrelsen hölle sålunda före, att med förslaget åsyftade utbildningsmöjligheter utan några avsevärda olägenheter och vida enklare skulle hava kunnat åstadkommas genom inrättande av ett författningsenligt, differentierat tekniskt gymnasium i förening med likaledes författningsenliga tekniska fackskolor, sålunda i stort sett i likhet med vad som vore fallet vid tekniska läroverket i Malmö. Då emellertid en dylik organisation väl komme att åtminstone formellt sett avvika från vad som i anledning av de givna förutsättningarna finge betraktas såsom huvuddrag hos det föreliggande förslaget, hade överstyrelsen ansett sig böra avstå från den naturliga kombinationen av redan utformade tekniska skoltyper och i stället även i for-

medt avseende söka bibehålla i förslaget berörda lärokurser inom ramen av en och samma skola, vilken formellt alltså skulle bliva av helt ny typ.

Efter att hava verkställt en överarbetning av de av stadens kommitté föreslagna timplanerna och en granskning av den av kommittén förordade indelningen av lärokurserna, anför överstyrelsen följande:

Möjligheten till ett fritt ämnesval bleve för eleverna med nödvändighet i verkligheten starkt beskuren. Det torde icke kunna förväntas, att en fullgod utbildning skulle kunna meddelas, med mindre antalet veckotimmar för de obligatoriska läroämnena upptoges till i stort sett, vad av överstyrelsen i utlåtandet avgivits. Begreppen fackskole- och gymnasieutbildning kunde ju icke gärna få definieras med ledning av det kunskapsmått, som enligt olika personliga bedömanden för varje tillfälle ansåges vara önskvärdt och tillräckligt, utan med hänsyn till de resultat, som nåddes vid redan befintliga statliga tekniska fackskolor och tekniska gymnasier. I själva verket torde det icke heller få i och för sig anses vara någon egentlig olägenhet förenad med en viss begränsning av det fria ämnesvalet. Inför den mångfald av tillsynes valfria kombinationer, som kommittén haft för avsikt att möjliggöra, skulle säkerligen eleven stå tämligen hjälplös utan att i varje fall hava tillgång till ett bestämt råd av sakkunnig person, som icke blott vore i stånd att överblicka olika kombinationsmöjligheter utan även ägde nödiga kvalifikationer för ett bedömande av deras lämplighet med hänsyn till uppställt studiemål, som för övrigt i och för sig kunde bliva föremål för rådgivning, då detta ju av kommittén förutsattes kunna förändras under lärokursens gång. Rådgivare bleve förmodligen i de flesta fall skolans rektor. Då det icke rimligen kunde tänkas, att hans tid medgäve, att han ägnade sig åt varje elev individuellt för att genomdiskutera alla tänkbara alternativ, vilket ju bleve förutsättningen för ett fritt val, torde väl följden bliva, att vissa standardplaner för olika studieriktningar komme att utarbetas för att tjäna eleverna till ledning. Härvid skulle man snart finna, att antalet fullt godtagbara kombinationer funne sin naturliga begränsning i det beroende, som många av de förekommande läroämnena stode i till varandra. Frånsett allt detta skulle även rent schematekniska svårigheter nödvändiggöra en dylik begränsning. En viss uniformitet inom varje studieriktning syntes även önskvärd med hänsyn till nödvändigheten för allmänheten, industrien och institutioner att kunna bedöma den kompetens, som läroanstaltens kurser kunde anses meddela. Slutligen torde väl vara skäligen ovisst, huruvida något särskilt starkt framträdande behov av en mångfald kombinationsmöjligheter inom varje studielinje egentligen förefunnes på detta i stort sett endast grundläggande stadium av teknisk undervisning.

Beträffande valet mellan fackskole- och gymnasieutbildning hade, erinrar överstyrelsen, kommittén tänkt sig möjligheten, att detta i vissa fall skulle kunna träffas efter andra skolåret, då eleven sålunda redan genomgått en fackskolekurs.

Emellertid vore det enligt överstyrelsens mening nödvändigt att förlägga den för gymnasieutbildningen erforderliga speciella undervisningen i matematik, fysik och kemi till ett tidigt stadium, helst under andra

och början av tredje året, medan fackundervisningen till huvudsaklig del måste förläggas till tredje läsåret. Till följd härav måste eleven, påyrkar överstyrelsen, redan vid början av andra läsåret bestämma sig för fackskole- eller gymnasiekurs.

Överstyrelsen ville i anslutning till vad i utlåtandet anförts i fråga om val av olika studielinjer framhålla önskvärdheten av att med hänsyn till ekonomiska och övriga praktiska konsekvenser dylikt val, åtminstone tills viss erfarenhet hunnit vinnas, i någon mån bleve reglerat genom åtgärder från skolans sida. Då det åtminstone under förhållanden, liknande de nuvarande, otvivelaktigt kunde förväntas, att ett mycket stort antal inträdessökande måste avvisas, skulle, under förutsättning att vid urvalet av nyintagna elever hänsyn endast toges till de sökandes meriter, det fallet kunna inträffa, att, sedan det första gemensamma skolåret gått, en studielinje bleve överhopad av elever, varav flera parallellavdelningar bleve en oförutsedd följd, medan de andra avdelningarna bleve endast glest, i värsta fall icke alls, besatta. Risken förstörades av det relativt stora antal olika kurser, mellan vilka eleverna vid andra skolårets början hade att välja. Ehuru i ämnen av mera allmän karaktär en samläsning i större utsträckning än normalt i sådant fall finge tillgripas, skulle ändock undervisningen i fackämnen draga onormal kostnad, varjämte undervisningens ordnande bleve försvårat.

Efter att hava erinrat om att kommittén föreslagit, att elever med praktisk realexamen skulle under vissa förutsättningar intagas direkt i den föreslagna läroanstaltens andra klass — vilket föranlett kommittén att räkna med allenast två parallellavdelningar i första årskursen och tre i den andra — har överstyrelsen anført, att ett sådant förfarande som regel icke bleve möjligt med den av överstyrelsen föreslagna läggningen av undervisningen i första klassen.

Beträffande överstyrelsens granskning i övrigt av kommittéförslaget och i fråga om de av överstyrelsen verkställda beräkningarna rörande kostnaderna vid ett genomförande i huvudsak av nämnda förslag hänvisas till handlingarna. Överstyrelsen framhåller — under erinran att det i den föreliggande framställningen som självfallet förutsatts, att stadens bidrag till tekniska skolan i Stockholm helt skulle upphöra i och med det, att den av kommittén föreslagna omorganisationen trädde i kraft — att överstyrelsen utginge ifrån att indragningen av det kommunala anslaget till nuvarande tekniska skolan i varje fall icke kunde ske, förrän avvecklingen av de avdelningar av tekniska skolan, som skulle ersättas av de föreslagna statliga, respektive kommunala läroanstalterna, blivit fullt genomförd. För budgetåren 1938/39 och 1939/40 borde dock en sänkning av det kommunala anslaget kunna beräknas, motsvarande på staden ankommande andel av den minskning i anslagsbehov, som uppkomme på grund av de efter hand verkställda indragningarna av kurser, till vilka anslag från staden för närvarande utginge. Överstyrelsen ville för sin del förorda, att vid beslut om anslag till ett tek-

niskt läroverk i Stockholm fästes som villkor, att till tekniska skolan utgående anslag från Stockholms stad under övergångstiden endast finge nedsättas, i den mån indragning av kurser föranledde minskat behov av kommunalt understöd till skolan.

Statskontoret har i yttrande den 7 december 1936 anfört följande:

Att en omorganisation av tekniska skolan i Stockholm borde komma till stånd funne statskontoret uppenbart. Förevarande utredning omfattade emellertid allenast skolans maskin- och byggnadsyrkesavdelningar. Omorganisationsspörsmålet i övrigt vore under utredning av 1936 års yrkesskolsakkunniga. Givetvis hade det varit önskvärt, att frågan kunnat upptagas till prövning i ett sammanhang. Hinder syntes statskontoret dock icke böra möta mot att förevarande ärende nu upptoges till prövning och avgörande. Emellertid ville statskontoret framhålla, att statsmakterna genom sitt ståndpunktstagande i denna omorganisationsfråga givetvis icke finge anses hava tagit ställning till frågan om en nyordning av återstående del av tekniska skolan och i samband därmed stående bidragsskyldighet från statens sida. Sålunda syntes icke böra godtagas såsom ett villkor från Stockholms stads sida för dess deltagande i omorganisationen av byggnads- och maskinyrkesavdelningarna, att stadens bidrag till övriga delar av skolan skulle upphöra att utgå. I detta sammanhang ville statskontoret jämväl erinra därom, att frågan om ersättning åt lärare, som erhöle minskad tjänstgöring, torde böra lösas genom överenskommelse med stadens myndigheter.

Kommitténs förslag innebure inrättandet av en helt ny typ av tekniska läroverk. Ehuru det syntes kunna ifrågasättas, om en på den tekniska undervisningens område ny skoltyp verkligen borde tillskapas, funne statskontoret likväl icke, att tillräcklig anledning föreläge att ställa sig avvisande mot förslaget. Beaktas borde emellertid, att skapandet av möjligheter till olika slags utbildning med nödvändighet måste medföra ökade kostnader. Det för statsverket ur ekonomisk synpunkt fördelaktigaste förslaget torde därför, om man utginge ifrån att enahanda antal elever skulle kunna utbildas, bliva inrättandet av ett rent tekniskt gymnasium på sätt skolöverstyrelsen i sitt första utlåtande förordat.

De engångsutgifter, som bleve följden av en omorganisation, komme för statsverkets del att hänföra sig enbart till anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriel. Enligt av kommittén verkställda beräkningar skulle sagda engångskostnader belöpa sig till 47,000 kronor. Skolöverstyrelsen hade för ändamålet beräknat 95,000 kronor. En del av skillnaden mellan beloppen torde förklaras av den prisstegring, som ägt rum efter det kommittén verkställt sina beräkningar. Då det av överstyrelsen angivna beloppet icke specificerats, saknade statskontoret möjlighet att bedöma det erforderliga anslagsbehovet. Differensen mellan beloppen syntes likväl statskontoret så väsentlig, att det syntes kunna ifrågasättas, om icke ett något mindre belopp än det överstyrelsen räknat med kunde visa sig för ändamålet tillräckligt.

Statskontoret har icke ansett sig böra ingå på en närmare prövning av de årliga utgifterna för en organisation i överensstämmelse med överstyrelsens första förslag, då dessa utgifter lätteligen torde kunna be-

dömas med ledning av kostnaderna för de tekniska gymnasierna. Be-
träffande vad statskontoret yttrat rörande kostnaderna för ett genom-
förande av kommittéförslaget hänvisas till handlingarna. Anmärkas må,
att statskontoret satt i fråga, om en första årskurs enligt nuvarande
ordning i byggnadsyrkesskolan verkligen vore erforderlig under första
övergångsåret.

Sveriges maskinindustriförening har i yttrande den 16 febru-
ari 1938 understrukt behovet av den ifrågasatta omorganisationen av
tekniska skolan och i huvudsak tillstyrkt det från Stockholms stad sida
framlagda organisationsförslaget. Föreningen har särskilt framhållit, att
det åtminstone inom maskinindustrien ofta varit svårt att erhålla tek-
nisk personal med erforderlig utbildning. Föreningen funne med hänsyn
till vid de tekniska läroverken redan tillämpade organisationsformer det
konsekvent, att den nya läroanstalten organiserades så, att undervis-
ningen bleve i huvudsak lika under första året för alla eleverna men
att därefter en differentiering efter olika linjer måtte kunna ske. Det
syntes föreningen önskvärt, att skolans styrelse upprätthölle intim kon-
takt med industriens organisationer och icke underlåte att påkalla dessas
medverkan såväl vid upprättandet av undervisningsplaner som vid in-
trädesfordringarnas tillämpning. Läroanstaltens omfattning syntes för-
eningen vara väl knappt beräknad. Bland annat har föreningen på-
pekat lämpligheten av att vid en senare tidpunkt vid det nya tekniska
läroverket upprätta en linje för utbildning i värme- och sanitetsteknik.
Detta påpekande har gjorts med tanke på att det skulle tillkomma
Stockholms stad att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler, vil-
ken skyldighet sålunda ej borde begränsas till endast den omfattning,
som i framställningen angäves.

Styrelsen för Stockholms byggnadsförening har i yttrande
den 15 februari 1938 likaledes i huvudsak förordat det av Stockholms
stadsfullmäktige framlagda organisationsförslaget. Föreningen har fram-
hållit, att byggnadsyrkesskolan måste stå lika öppen för och ge samma
möjligheter till utbildning åt praktiskt erfarna, intelligenta och ener-
giska byggnadsarbetare med enbart folkskolekunskaper som åt ungdom,
vilken fått sin utbildning i läroverk eller liknande skolor. En läroan-
stalt av den ifrågasatta arten borde, för att vara effektiv, anpassa sin
undervisning efter utveckling och behov inom den industri, den skulle
tjäna. För varje fackavdelning inom den omorganiserade tekniska sko-
lan borde tillsättas en nämnd med uppgift att genom förslag till skolans
styrelse tillse, att undervisningen oavslåtligen anpassades efter tidens
krav. Ordförande i nämnden borde utses av skolans styrelse. Rektor
borde vara självskriven ledamot. Övriga ledamöter borde vara inom
byggnadsfackets olika grenar sysselsatta och väl erfarna personer och

till ett antal av tre utses på förslag av byggnadsstyrelsen och sammanlutningar, representerande arkitekter och byggmästare. Nämnden, kompletterad med avdelningsföreståndaren och en lärare, som ej lämnat undervisning åt inträdessökande, skulle — förutom att taga befattning med undervisningens planläggning — bland annat hava att, i den händelse antalet kompetenta inträdessökande överstege tillgängligt platsantal, bestämma om intagning och om dispens i varje särskilt fall från förkunskaper i främmande språk.

Svenska teknologföreningen har i skrivelse den 11 juni 1937 anhallit, att förslag rörande tekniska skolans omorganisation måtte föreläggas 1938 års riksdag. Föreningen har anført, att det icke kunde anses rimligt, att skiljaktiga meningar om undervisningens organisation skulle få längre fördröja tillgodoseendet av ett så trängande behov som det förevarande. En fortsatt utbyggnad av organisationen kunde eventuellt äga rum successivt, om icke omedelbar enighet stode att vinna om de definitiva formerna.

Av den föreslagna omorganisationen betingad reduktion av anslagen till tekniska skolan. I skrivelse den 11 november 1936 hava 1936 års yrkesskolsakkunniga framlagt beräkningar rörande de besparingar vid tekniska skolan, som stå att ernå, sedan ur skolan utbrutits maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m.

De delar av tekniska skolan, som återstode, sedan nämnda utbrytning skett, vore — erinra de sakkunniga — dels tekniska afton- och söndagsskolan med undantag av vissa kurser, huvudsakligen de, som avsåge att förbereda för inträde i maskin- och byggnadsyrkesskolorna, dels tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, dels ock högre konstindustriella skolan med dess särskilda avdelning för utbildning av lärare i teckning och välskrivning (teckningslärarseminariet). Den omständigheten, att något förslag ännu ej kunnat framläggas rörande den högre konstindustriella skolan, syntes ej böra hindra, att förslaget rörande utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. bringades till utförande. Tekniska skolans återstående delar berördes nämligen ej därav i annan mån, än att vissa lärarkrafter komme att tagas mindre i anspråk än för närvarande och att andra efter hand bleve överflödiga samt att härigenom och möjligen genom andra indragningar utgifterna för skolan kunde minskas.

De sakkunniga erinra, att tekniska skolans styrelse framhallit, att den ifrågavarande kostnadsminskningen sammanhängde i väsentlig utsträckning med frågan om vad som skulle ske med de återstående delarna av skolan och att det därför icke vore möjligt att lämna något mera exakt uttalande på denna punkt. Styrelsen upplyste emellertid, att under läsåret 1933—34 utgifterna för löner och arvoden inklusive

dyrtidstillägg till avdelningsföreståndare och lärare vid maskin- och byggnadsyrkesskolorna uppgått till omkring 31,500 kronor, av vilket belopp statsverket guldit omkring 19,850 kronor. Dessa belopp komme sålunda ej att för framtiden belasta den återstående delen av tekniska skolan. Vissa besparingar i lärarlöner vid aftonskolan komme givetvis även att uppstå, därest det framlagda förslaget antoges, varjämte en vaktmästare torde kunna undvaras. Styrelsen ansåge emellertid, att inbesparingarna säkerligen ej komme att motsvara den minskning i inkomster, som skulle bliva följden av att staden indroge sitt anslag till skolan och att elevavgifterna från skolavdelningarna i fråga bortföle.

I likhet med skolöverstyrelsen (jfr det föregående) ansåge de sakkunniga, att upprättandet i Stockholm av en ny teknisk läroanstalt, avsedd att ersätta de med tekniska skolan förenade maskin- och byggnadsyrkesskolorna, icke borde föranleda, att dessa skolor indroges omedelbart utan att deras verksamhet borde upprätthållas i full utsträckning även under den nya läroanstaltens första verksamhetsår. Likaledes torde vara lämpligt, att afton- och söndagsskolan med de förberedande aftonkurserna helt bibehölles under samma år, dock så att, såsom överstyrelsen ävenledes förordat, undervisningen i nämnda kurser lämpligen anpassades med hänsyn till fordringarna för inträde i den nya tekniska läroanstaltens första klass. Under så angivna förhållanden skulle under den nya tekniska läroanstaltens första verksamhet icke uppkomma någon minskning i tekniska skolans anslagsbehov.

Beträffande den minskning, som sedermera kunde vara att påräkna, torde i första hand frågan om *lärarnas tjänstgörings- och avlöningsförhållanden* vara att beakta.

Undervisningen i de ordinarie läroämnena vid tekniska skolan, d. v. s. i de läroämnen, vilka jämlikt de för skolan gällande stadgarna skulle ingå i skolans undervisningsplan, bestredes alltfört av överlärare med biträde av det antal underlärare, som behovet krävde och skolans tillgångar medgäve. Utom i de ordinarie läroämnena meddelades även undervisning i extra läroämnen till den utsträckning, som tillgängliga medel och lärarkrafter medgäve. För sistnämnda undervisning funnes vid skolan anställda extra ordinarie lärare. Enligt stadgarna tillsattes befattning såsom överlärare av skolans styrelse medelst förordnande tills vidare, sedan befattningen varit till ansökan ledigförklarad. Underlärare och extra ordinarie lärare förordnades av styrelsen på viss tid eller tills vidare.

De grundarvoden, som för närvarande tillkomme tekniska skolans överlärare, vore ursprungligen bestämda genom Kungl. Maj:ts beslut den 11 juli 1879. Enligt den stat, som fastställdes i sagda brev, bleve de särskilda överlärarbefattningarna inom de då befintliga fyra skolavdelningarna, nämligen tekniska afton- och söndagsskolan, tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, högre konstindustriella skolan samt byggnadsyrkesskolan, uppförda var för sig med speciella arvoden, varierande från lägst 100 kronor till högst 3,000 kronor, allt efter arten och omfattningen av den överläraren åliggande undervisningen. Tillika uppfördes i staten särskilda arvoden till de olika skolavdelningarnas föreståndare. I flera

fall angåves arvodena till överlärarna inom de särskilda skolavdelningarna till skilda belopp, oaktat de sinsemellan avsåge samma ämne. Sålunda fastställdes ett arvode av 1,800 kronor å överläroarbefattningen i geometrisk konstruktionsritning m. m. i tekniska afton- och söndags-skolan, ett arvode av 500 kronor å överläroarbefattningen i samma ämne i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar samt ett arvode av 400 kronor i nämnda ämne i byggnadsyrkesskolan. I skolans stadgar förutsattes, att två eller flera överläroarbefattningar kunde innehavas av en och samma person, vilket medgivande också alltsedan dess i avsevärd omfattning utnyttjats.

Å såväl grundarvoden som å de tillägg, vilka vid olika tillfällen beviljats tekniska skolans lärare, hade dyrtidstillägg utgått enligt för statens oreglerade verk gällande grunder.

I betraktande av att tekniska skolan upprätthölles genom anslag såväl av staten som av Stockholms stad, syntes skolans lärare icke kunna betraktas såsom anställda i statens tjänst. De å skolans stat uppförda lärarna hade ej heller — i likhet med statens ordinarie civila befattningshavare — varit i åtnjutande av pensionsrätt, enligt bestämmelserna i 1907 års civila pensionslag, utan hade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall beviljat pension till ur skolans tjänst avgångna lärare i huvudsak enligt de allmänna grunderna i nämnda lag.

Riksdagens bankoutskott anförde i utlåtande nr 34/1933 (punkt 92), att utskottet funne tveksamt, huruvida för framtiden pension av statsmedel borde beredas befattningshavare vid tekniska skolan. Det kunde enligt utskottets mening ifrågasättas, huruvida icke i stället — såsom fallet varit med åtskilliga andra statsunderstödda institutioner — befattningshavarna borde erhålla delaktighet i statens pensionsanstalt. En dylik delaktighet borde emellertid begränsas på sådant sätt, att pensionsrätt tillkomme allenast personal med huvudsaklig sysselsättning vid skolan.

Sedermera hade statens pensionsanstalt på Kungl. Maj:ts uppdrag den 23 februari 1934 avgivit utlåtande angående ordnandet av lärarnas vid skolan pensionsförhållanden och därvid framhållit, att om ock enligt anstaltens mening visst stöd förefunnes för den uppfattningen, att skolan vore att anse såsom en statens institution, det dock ville synas, som om befattningshavarna vid skolan åtminstone för närvarande icke betraktades såsom befattningshavare i statens tjänst. Innan en omorganisation av skolan kommit till stånd, syntes det ej möjligt att under statens medverkan nöjaktigt ordna pensionsrätt för personal med huvudsaklig sysselsättning vid skolan, för såvitt denna pensionsrätt skulle beredas genom delaktighet i statens pensionsanstalt.

I utlåtande den 14 juni 1934 hade statskontoret framhållit, att tekniska skolan, som vore att anse såsom en statsunderstödd enskild institution, i sådan egenskap borde anslutas till statens pensionsanstalt.

I detta sammanhang hava de sakkunniga framhållit, att tekniska skolans överlärare och övriga lärare icke vore att anse såsom innehavare av ordinarie anställning i samma mening som genom fullmakt eller konstitutorial tillsatta befattningshavare i statens tjänst. Såväl överlärare som underlärare och extra ordinarie lärare kunde av skolans styrelse entledigas, om och i den mån de icke längre befunnes behövliga för undervisningens ombesörjande vid skolan.

De sakkunniga ville i avseende å frågan, huruvida och i vad mån vederbörande lärare vid tekniska skolan borde beredas ersättning för den inkomstminskning, de nödgades vidkännas vid en blivande avveckling av de nuvarande byggnads- och maskinyrkesskolorna ävensom de förberedande aftonkurserna vid tekniska skolan, erinra, att vid vissa tidigare tillfällen, då till följd av åtgärder från statsmakternas sida personer i allmän eller enskild tjänst gått förlustiga sin anställning, ersättning av statsmedel ansetts av billighetsskäl böra beredas vederbörande för den förlorade anställningen.

Dylik ersättning hade först och främst tillkommit i statens tjänst anställd personal, som vid genomförande av organisatoriska ändringar inom statsförvaltningen blivit övertalig och till följd härav entledigats. De sakkunniga bortsåge sålunda härvid från ordinarie personal. Ordinarie befattningshavare hade i dylika fall i allmänhet uppförts på övergångsstat eller på indragningsstat.

I förenämnda hänseende erinras, att vid genomförande av 1925 års försvarsordning vissa vid armén och marinen kontraktsanställda befattningshavare, såsom verkmästare, maskinister, verkstadsförmän, eldare och kokerskor, tilldelades ersättning för förlorad anställning enligt följande av riksdagen godkända grunder och med nedannämnda undantag och villkor.

Löntagare, som icke uppnått en levnadsålder av 25 år och icke heller vore gifta eller hade försörjningsplikt för barn, ävensom löntagare, vilka vid avgång ur tjänst icke hade en sammanlagd anställningstid av minst 4 år, erhöles ingen ersättning.

Övriga löntagare, som icke uppnått en levnadsålder av 50 år och en sammanlagd anställningstid vid försvarsväsendet av 20 år eller för vissa grupper 15 år, erhöles avskedsersättning, motsvarande en månads arbetsförtjänst för varje helt års anställning vid försvarsväsendet intill 15 års anställningstid samt två månaders arbetsförtjänst för varje helt års anställningstid därutöver, dock högst till visst angivet belopp.

Löntagare, som uppnått en levnadsålder av 50 år och hade en sammanlagd anställningstid vid försvarsväsendet av 20 år eller för vissa grupper av anställda 15 år, erhöles förtidspension. För verkmästare och mästare vid flottan, vilka personalgrupper ägde rätt att förvärva sig pensionsrätt i flottans pensionskassa, utginge förtidspensionen till samma belopp, som den för dem fastställda ålderspensionen (jfr propositionen nr 50/1925 och riksdagens skrivelse nr 319/1925).

Helt andra grunder för ersättningens bestämmande tillämpades i fråga om den icke-ordinarie personal vid *domänverket*, som entledigades på grund av de år 1932 beslutade ändringarna i lagstiftningen rörande de enskildas skogar i lappmarkerna m. m., de ecklesiastika bostälernas skogar samt häradsallmänningsarna. Enligt riksdagens beslut berättigades entledigad befattningshavare komma i åtnjutande av ersättning för förlorad anställning under förutsättning, dels att han tjänstgjort inom domänverket under sammanlagt minst tre år, varav minst femton månader under åren 1930-32, dels ock att han icke erhållit någorlunda motsvarande anställning vare sig i statstjänst eller hos skogsvårdsstyrelse, stiftsnämnd eller pastorat. För befattningshavare, som uppnått 40 levnadsår samt tjänstgjort

inom domänverket sammanlagt minst 12 år, skulle härvid ersättningen utgå i form av förtidspension. Denna utgjorde för befattningshavare med 12 tjänstgöringsår ett belopp motsvarande fyra niondedelar av lönen enligt A-grupp och högsta löneklass — för kvinna näst högsta löneklassen — i den tjänstegrupp eller lönegrad, befattningshavaren vid avskedet tillhörde. För varje ytterligare tjänstgöringsår intill 25 år ökades pensionen med 20 kronor, dock att tilläggsbeloppet skulle utgå med 45 kronor eller 60 kronor för vissa befattningshavare i högre löneställning. Till förtidspension icke berättigade befattningshavare tillerkändes avskedsersättning, som för varje påbörjat tjänstgöringsår till och med sex utgjorde en sjättedel av årsinkomsten av den förlorade anställningen. För varje ytterligare tjänstgöringsår till och med nio utgick ersättningen med en fjärdedel av årsinkomsten, för varje därpå följande tjänstgöringsår till och med tolv med en tredjedel av årsinkomsten samt för varje ytterligare tjänstgöringsår till och med femton påbörjade år med två femtedelar av samma årsinkomst. För varje barn under 16 år utgick tilläggsersättning med 200 kronor. Avskedsersättning till befattningshavare, som innehade mer än nio tjänstgöringsår, skulle utgå i form av livränta, därvid ersättningsbeloppet ökades med 10 procent, dock ägde befattningshavare, som så önskade, rätt att vid avgången ur tjänst utfå en del av ersättningen (jfr propositionen nr 233/1933 och riksdagens skrivelse nr 269/1933).

Slutligen nämnes, att förtidspension eller avskedsersättning beretts viss personal vid *statens järnvägsbyggnader*, som i förtid entledigats på grund av den statliga järnvägsbyggnadsverksamhetens avveckling (jfr propositionerna nr 202/1930, 107/1931 och 216/1936 samt riksdagens skrivelser nr 277/1930, 99/1931 och 221/1936). I enlighet härmed hade förtidspension enligt vissa särskilda grunder tillkommit entledigad befattningshavare, som uppnått en levnadsålder av minst 45 år och innehaft en anställningstid av minst 20 år. Avskedsersättning hade utgått till sådan till förtidspension ej berättigad befattningshavare, som vid entledigandet uppnått minst 30 levnadsår och innehaft minst 10 års anställningstid i statens tjänst. Avskedsersättningen hade utgått med belopp, motsvarande en månads arbetsförtjänst för varje helt års anställning i statens tjänst intill 15 år samt två månaders arbetsförtjänst för varje helt års anställning därutöver, dock med iakttagande av vissa maximibelopp.

Såsom redan antytts, hade ersättning av statsmedel för förlorad anställning även tillerkänts personer i icke-statlig tjänst, vilka genom av statsmakterna vidtagna åtgärder gått miste om sin anställning.

Inom undervisningsväsendet hade sålunda genom beslut vid riksdagarna åren 1927—32 dylik ersättning medgivits i fråga om ämneslärarinnor vid sådana *statsunderstödda enskilda mellanskolor, högre flickskolor och högre goss- och samskolor*, vilka nödgats avveckla eller inskränka sin verksamhet till följd av 1927 års skolreform eller till följd av inrättande å orten av högre allmänt läroverk för flickor eller kommunal flickskola. Dylig entledigad lärarinna finge under vissa närmare angivna villkor och förutsättningar komma i åtnjutande av årlig ersättning av statsmedel, uppgående till två tredjedelar av den avlöning, hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade. Liknande medgivande hade ock lämnats beträffande entledigad lärarinna i övningsämne vid statsunderstödd enskild högre flick-

skola eller högre goss- och samskola. Bestämmelser härom vore meddelade i kungörelsen nr 344/1931, med däri sedermera gjorda ändringar.

I anledning av riksdagens tidigare fattade beslut angående nedläggande av vissa *landstingsseminarier* hade 1933 års riksdag medgivit, att bidrag av statsmedel finge utgå till avlöning åt ordinarie lärare vid dylikt småskoleseminarium, vilken uppförts på indragningsstat hos landsting. Bidraget, som utbetalades till vederbörande huvudman, utginge med ett belopp, motsvarande dels grundlön och av läraren intill tidpunkten för seminariets nedläggande intjänade ålderstillägg, dels tillfällig löneförbättring med 75 procent av den tillfälliga löneförbättring, beräknad efter för A-ort gällande belopp, som av riksdagen för löpande budgetår bestämts för ordinarie lärare vid statens småskoleseminarium, dels ock dyrtidstillägg enligt för löpande budgetår gällande grunder, beräknat på sådant sätt, att det procentuella dyrtidstillägget i varje särskilt fall minskades med hälften. Erhölle sådan lärare ordinarie befattning å rikets, riksdagens eller kommuns stat, utginge dock ej statsbidraget, därest han å den nya tjänsten erhöle minst samma avlöningsförmåner som dem, han skulle hava ägt uppbara, om han fortfarande hade bestritt sin å indragningsstat uppförda seminarietjänst. I de fall, då lärare, varom här vore fråga, uppehöle förordnande (vikariat) eller innehade icke-ordinarie befattning i statens tjänst eller vid statsunderstödd anstalt, skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall besluta, om och i vilken utsträckning statsbidrag till avlöning å indragningsstat finge utgå (propositionen nr 163/1933 och riksdagens skrivelse nr 139/1933).

I samband med beslut vid 1930 års riksdag om nedläggande av *bergsskolan i Falun*, hade de vid skolan anställda ordinarie befattningshavarna tillförsäkrats ersättning för den genom nedläggandet förorsakade förlusten av anställning. Ersättningen hade bestämts på det sätt, att envar av dem skulle äga årligen åtnjuta ett belopp, motsvarande den med hans dittillsvarande befattning förenade lönen (ej tjänstgöringspenningar) jämte intjänade ålderstillägg, vartill skulle komma bostadsersättning och dylikt samt dyrtidstillägg. Till kostnadernas täckande skulle staten bidraga med tre femtedelar och järnkontoret i övrigt. Från ersättning hade uteslutits en befattningshavare vid skolan, vilken vid sidan om sin anställning vid skolan innehade ordinarie befattning i statens tjänst. Vid ersättningen fästades till villkoret, att om ersättningsberättigad befattningshavare genom järnkontorets eller statens försorg erbjödes annan anställning i allmän eller enskild tjänst med lika stora eller större löneförmåner än som vid tiden för bergsskolans nedläggning tillkomme honom, med den jämkning som kunde föranledas av minskning eller ökning av vid tiden för den nya anställningens erhållande utgående dyrtidstillägg, skulle ersättning icke vidare utgå. Skulle den erbjudna nya anställningen vara förenad med mindre löneförmåner än de honom vid skolans nedläggande tillkommande löneinkomsterna, skulle ersättningen därefter utgå med det lägre belopp, som Kungl. Maj:t funne skäligen bestämma. Vunne ersättningsberättigad befattningshavare befördran vare sig i statens eller enskild tjänst, vore han skyldig att underkasta sig den minskning eller indragning av utgående ersättningsbelopp, som därav kunde föranledas. (1930 års åttonde huvudtitel, punkt 143 och riksdagens skrivelse nr 8 A, punkt 224.)

I detta sammanhang erinras om de ersättningar, som utbetalts till enskilda personer för mistad arbetsförtjänst till följd av införandet av statsmonopol å vissa varor.

I samband med genomförande från och med den 1 juni 1915 av *statsmonopol å tobakstillverkningen* i riket bleve bland andra verkställande direktörer, disponenter, fabriksledare, verkmästare, förmän och arbetare, vilka vid nämnda tidpunkt, i sin egenskap av inom tobakshanteringen yrkesutbildade, vore inom samma näring stadigvarande sysselsatta, tillerkända engångsersättning med vissa gånger medeltalet av den vederbörligen styrkta årsinkomst (medelårsinkomst), vilken under de närmaste kalenderåren före monopolets ikraftträdande verkligen åtnjutits, dock högst med ett belopp utgörande fem gånger medelårsinkomsten (kungörelsen nr 437/1914). Liknande ersättning tillkom sedermera även personer, som vore sysselsatta inom tobakshandeln (kungörelsen nr 212/1916). Dessa ersättningsgrunder komme med vissa jämkningar i tillämpning även vid det övertagande genom aktiebolaget vin- och spritcentralen av existerande partihandelsfirmor för vin- och spritdrycker, som kom till stånd under åren närmast efter antagandet av 1917 års *rusdrycksförsäljningsförordning*, (jfr propositionen nr 287/1920, sid. 53).

Ifrågavarande ersättningsgrunder hade emellertid vid de under senare år företagna monopolutredningarna ansetts icke erbjuda en tillfredsställande lösning av ersättningsfrågan. I ett av särskilda sakkunniga den 11 februari 1936 avgivet betänkande angående *statligt kaffemonopol* hade ock framlagts förslag till grunder för ersättningsreglerande, som avveke från tidigare i liknande fall tillämpade. Enligt detta förslag skulle under i övrigt närmare angivna villkor till personer, vilka vid tiden för anställningens upphörande icke uppnått en ålder av 35 år, utgå engångsersättning samt till personal, som uppnått nämnda ålder och innehåft minst 10 års anställningstid, utgå årlig ersättning enligt vissa procent — dock högst 55 procent — av den efter särskilda regler beräknade grundlönen.

I betraktande av att sålunda i ett flertal fall genom statens försorg ersättning beretts personer, som genom statliga åtgärder gått förlustiga sin anställning, funne de sakkunniga billigt och skäligt, att även de lärare vid tekniska skolan, vilka genom den förestående indragningen av tekniska skolans byggnads- och maskinyrnesskolor ävensom de med dem besläktade kurserna i afton- och söndagsskolan finge sina inkomster från skolan minskade eller indragna, erhöle gottgörelse härför under vissa förutsättningar. Enligt de sakkunnigas beräkningar skulle en dylik minskning eller indragning komma att drabba tillhoppa 14 överlärare, 18 underlärare och 1 extra ordinarie lärare. Dessa lärare vore upptagna i en bilaga till de sakkunnigas skrivelse.

Det skulle visserligen kunna med visst fog göras gällande, att vid ett ordnande av ersättningsfrågan hänsyn borde tagas allenast till dem av ifrågavarande lärare, vilka vid skolan uppbure å stat uppfört arvode, d. v. s. överlärarna. De sakkunniga ansåge emellertid, att en differentiering i förevarande hänseende mellan de olika lärargrupperna icke skulle vara rättvis. Någon skillnad i avseende å kompetenskrav föreläge icke mellan tekniska skolans överlärare, å ena, och de därstädes

anställda underlärarna eller extra ordinarie lärarna, å andra sidan. Det förhölle sig ock så, att den för vissa överlärare till följd av de ifrågasatta organisationsförändringarna inträdande inkomstminskningen drabbade dem icke blott i deras egenskap av överlärare utan även på den grund, att de samtidigt såsom underlärare bestritt undervisning vid skolan, i ett par fall uteslutande i deras sistnämnda egenskap. Såsom i det föregående antytts, hade i flera fall en och samma person samtidigt innehaft två eller flera överlärarbefattningar eller överlärar- och underlärarbefattningar.

I praktiken förefunnes ej heller någon olikhet mellan de olika lärarkategorierna i avseende å anställningens varaktighet. Sålunda kunde ett flertal av de i bilagan upptagna underlärarna se tillbaka på en mångårig verksamhet i skolans tjänst.

Sannolikt vore, att vissa av här ifrågavarande lärare skulle kunna beredas sysselsättning vid den nya tekniska läroanstalt, som vore avsedd att inrättas i Stockholm, och sålunda erhålla kompensation för den inträdande löneinsnkningen vid tekniska skolan. Det låte sig emellertid för närvarande icke överblicka, vilka av de ifrågavarande lärarna kunde komma att erhålla en dylik återanställning eller i vilken omfattning sådan lärare kunde komma att erhålla kompensation för sin löneinsnkning genom anställning vid det nya läroverket. De sakkunniga hade därför ansett sig böra vid sina beräkningar bortse från möjligheten av en övergång till den nya läroanstalten. Såsom i det följande komme att närmare utvecklas, förutsatte de sakkunniga, att i den mån vederbörande erhöle inkomst av annan anställning, den ersättning för förlorad löneinkomst, de sakkunniga föresloge, skulle bortfalla.

Vad angår grunderna för nyssnämnda ersättning, hava de sakkunniga anfört följande.

Med hänsyn till de säregna anställnings- och avlöningsförhållanden, som rådde vid tekniska skolan, syntes det knappast lämpligt att söka vinna anslutning till något av de ersättningssystem, för vilka redogjorts i det föregående, utan torde mera summariska och fristående regler vara att förorda. Såsom en allmän förutsättning för erhållande av ersättning borde enligt de sakkunnigas mening gälla, att vederbörande omedelbart före ingången av första övergångsåret, läsåret 1938—39, under minst 4 läsår bestritt undervisning vid tekniska skolan, dock att ersättning icke finge tillkomma den, vars sammanlagda löneinsnkning under de tre övergångsåren — fränsett dyrtidstillägg — icke uppginge till minst 500 kronor.

I viss anslutning till de normer för ersättning, som tillämpats beträffande vissa i det föregående omnämnda befattningshavare, syntes ersättning till tekniska skolans lärare för minskad löneinkomst böra utgå dels i form av *årlig ersättning*, dels i form av *engångsersättning*. Den årliga ersättningen, vilken syntes de sakkunniga lämpligen kunna bestämmas till ett belopp, motsvarande två tredjedelar av inkomstminskningen, torde böra tillkomma dem av här ifrågavarande lärare, som uppnått minst 50 års ålder och tjänstgjort minst 20 år vid skolan. Därjämte ansåge de sakkunniga, att dylik ersättning borde tillkomma allenast den, som fullgjort mera omfattande undervisning vid skolan. Såsom ett särskilt villkor ville de sakkunniga därför förorda, att vederbörande skulle

hava uppburit en sammanlagd årlig löneinkomst vid skolan — fränsett dyrtidstillägg — av minst 2,000 kronor. Den årliga ersättningen torde böra utgå, till dess befattningshavaren inträdde i pensionsåldern, då pension borde hos Kungl. Maj:t utverkas åt honom. Det syntes de sakkunniga skäligt, att vid pensionsbeloppets bestämmande hänsyn toges såväl till berörda ersättning som ock till den del av den förlorade löneinkomsten, som med tillämpning av nyssnämnda grunder för ersättningens beräkning icke skulle bliva kompenserad. Å den årliga ersättningen torde böra utgå dyrtidstillägg i enlighet med de grunder, som vore eller framdeles kunde varda stadgade för befattningshavare vid statens oreglerade verk.

Övriga ersättningsberättigade lärare syntes böra beredas engångsersättning. De sakkunniga föresloge, att för lärare, som varit anställda vid skolan minst 4 år men ej 10 år, erhöles ett engångsbelopp, motsvarande hela löneminskningen, att befattningshavare, som tjänstgjort under minst 10 men ej 15 år, komme i åtnjutande av en engångsersättning, motsvarande 2 gånger löneminskningen, samt att lärare, som tjänstgjort 15 år eller mera, bereddes en engångsersättning, motsvarande 3 gånger löneminskningen, allt dock utan hänsyn tagen till dyrtidstillägg. Därest beloppet av årlig ersättning och av engångsersättning icke slutade på helt kronor, torde detsamma böra avrundas till närmast högre hela kronor. Ersättningsbeloppet borde lämpligen utbetalas vid läsårets slut, d. v. s. vid utgången av april månad.

Erbjödtes här avsedd lärare genom statens medverkan annan avlönad anställning i statens eller kommuns tjänst, borde han vara skyldig att efter styrelsens för tekniska skolan beprövande underkasta sig minskning i eller indragning av honom enligt nyss angivna grunder tillkommande ersättning.

De ersättningsbelopp, som med tillämpning av ovanstående ersättningsgrunder skulle tillkomma tekniska skolans lärare, framginge närmare av följande sammanställning.

Lärarens namn	Årlig ersättning			Engångsersättning		
	1:a övergångs- året kronor	2:a övergångs- året kronor	3:e övergångs- året kronor	1:a övergångs- året kronor	2:a övergångs- året kronor	3:e övergångs- året kronor
<i>Överlärare.</i>						
Ljungzell, N. J.	—	206	1,422	—	—	—
Roesler, E. C. A. J.	—	1,338	2,056	—	—	—
Nordenskjöld, K.	—	—	—	—	1,040	1,040
Peterson, J.	—	—	—	1,161	1,728	—
Tägtström, E. G.	1,072	1,072	1,412	—	—	—
Melin, D.	—	—	—	—	129	1,693
Bernton, A. W.	—	—	—	516	—	—
<i>Underlärare.</i>						
Berger, F.	—	—	—	—	1,950	3,000
Nordström, K. F.	—	—	—	1,224	—	—
Öhman, L.	—	—	—	—	324	720
Christiansson, E.	—	—	—	96	480	—
Bergsten, H. A.	—	—	—	576	—	—
Summa kronor	1,072	2,616	4,890	3,573	5,651	6,453

För några av de lärare, vilka eljest uppfyllde de av de sakkunniga uppställda villkoren för erhållande av gottgörelse för mistad löneinkomst, hade av särskilda skäl någon ersättning icke upptagits i nyssnämnda bilaga. Dessa vore överlärarna H. F. Langlet och S. I. Nydell samt underläraren G. R. Asp. Langlet hade redan uppnått pensionsåldern, och de sakkunniga förutsatte, att styrelsen för tekniska skolan komme att hos Kungl. Maj:t göra framställning om beredande åt honom av tjänstepension. Överläraren S. I. Nydell och underläraren R. Asp innehade båda ordinarie anställning i statens tjänst, den förre såsom adjunkt vid navigationsskolan i Stockholm och den senare såsom teckningslärare vid Vasa realskola. De sakkunniga ville erinra, att vid beredande av ersättning åt de lärare vid bergsskolan i Falun, vilka genom denna skolas nedläggande blivit övertaliga, en av dessa lärare undantagits från ersättnings åtnjutande på den grund, att han innehade ordinarie statsanställning såsom gruvingenjör.

Kostnaderna för de ersättningar för förlorad anställning, som enligt de sakkunnigas förslag skulle tillkomma tekniska skolans lärare, borde enligt de sakkunnigas mening bestridas av statsverket. De sakkunniga ville erinra, att oaktat kostnaderna för lärarpersonalens löner bestredes dels av statsmedel, dels av bidrag från Stockholms stad, staten dock tidigare helt påtagit sig utgifterna för denna lärarpersonals pensionering.

Lärarnas inkomster, oberäknat dyrtidstillägg, och därmed även skolans utgifter skulle komma att minskas under första övergångsåret 1938/39 med 9,656 kronor 20 öre, under andra övergångsåret 1939/40 med 18,870 kronor 90 öre och under tredje övergångsåret 1940/41 med 28,906 kronor 40 öre. En utgiftsminskning med sistnämnda belopp skulle bliva bestående även i fortsättningen, såvida ej under tiden sådana förändringar vidtoges beträffande tekniska skolans återstående delar, att de nuvarande kostnaderna för dem därigenom ökades.

Summan av de ersättningar, som skulle utgå till vissa lärare under de tre övergångsåren, skulle bliva respektive 4,645 kronor, 8,267 kronor och 11,343 kronor. I fortsättningen skulle endast de årliga ersättningarna, beräknade till 4,890 kronor, samt eventuella pensioner komma att utgå, i den mån här avsedda lärare bleve därtill berättigade. De sakkunniga ville emellertid påpeka, att de angivna ersättningsbeloppen vore att anse som maximibelopp, när hänsyn vid beräkningarna icke tagits till möjligheten för de här ifrågakvarande lärarna att, såsom önskligt torde vara, erhålla sysselsättning vid den blivande nya tekniska läroanstalten.

Vad enligt det föregående sagts rörande lärarnas anställningsförhållanden, gällde i stort sett även beträffande *annan personal vid skolan*, föreståndaren undantagen. Nämnda personal berördes dock ej av den ifrågakvarande utbrytningen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m., så att någon minskning i skolans utgifter härigenom kunde påräknas. Såsom skolans styrelse angivit, borde dock en av skolans vaktmästartjänster kunna indragas, detta dock först sedan den ifrågasatta utbrytningen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. blivit fullt genomförd, alltså vid utgången av läsåret 1940—41. Den vaktmästare, som närmast

skulle komma i fråga vid en eventuell indragning av tjänsten, skulle vid nämnda tid kunna komma i fråga till erhållande av pension. Under sådant förhållande syntes någon ersättning åt honom ej i detta sammanhang böra beräknas. Däremot skulle vid avgången 1941 hans avlöning, som nu utgjorde 1,670 kronor jämte bostad och dyrtidstillägg, bortfalla och kostnaden för skolan därigenom minskas med motsvarande belopp.

Hittills hade de sakkunniga icke berört andra utgiftsminskningar än sådana, som uppkomme genom minskat behov av personal. Genom avskiljandet av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. borde även uppkomma någon besparing i *omkostnaderna för undervisningsmateriel och dylikt, lyse och värme samt städning m. m.* För undervisningsmateriel hade emellertid på grund av anslagens knapphet så gott som ingenting utgivits under de senare åren, varför minskning i avseende å dithörande kostnader syntes vara utesluten. Vad anginge lyse, värme och städning skulle någon besparing visserligen vara möjlig, men då tekniska skolans övriga avdelningar väl behövde det utrymme, som genom maskin- och byggnadsyrkesskolornas utbrytning frigjordes, torde ej heller å nämnda utgiftsposter någon minskning böra beräknas.

Avskiljandet från tekniska skolan av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. borde givetvis medföra en mot Stockholms stads bidrag till dessa skolor svarande minskning i stadens anslag till skolan. När riksdagen beviljat anslag till skolan hade därmed i allmänhet förbundits det villkoret, att Stockholms stad skulle bidra med lika belopp. I betraktande härav syntes riktigt, att den minskning, som enligt det föregående kunde beräknas uppkomma i utgifterna för skolan, delades lika mellan staten och Stockholms stad. Således skulle anslagen från såväl staten som Stockholms stad kunna minskas för första övergångsåret 1938/39 med 9,656,20 : 2 eller i runt tal 4,800 kronor, för andra övergångsåret 1939/40 med 18,870,90 : 2 eller i runt tal 9,400 kronor och för tredje övergångsåret 1940/41 samt därpå följande år med 28,906,40 : 2 eller avrundat 14,450 kronor. Härtill komme så minskning i kostnaden för dyrtidstillägg å motsvarande avlöningsbelopp. Dessutom skulle den nyss omnämnda vaktmästarens avgång år 1941 kunna därefter medgiva ännu en sänkning av statens och stadens anslag med i runt tal 800 kronor vardera.

Beträffande den ytterligare minskning i statens respektive stadens anslag till tekniska skolan, som kunde uppkomma, därest ytterligare delar av tekniska söndags- och aftonskolan helt eller delvis avvecklades, komme de sakkunniga att yttra sig i ett senare utlåtande med förslag rörande organisationen av högre konstindustriella skolan och vad därmed sammanhänge.

Tekniska skolans styrelse har i utlåtande den 25 november 1936 framhållit, att även andra lärare än de, vilka upptagits i 1936 års yrkesskolsakkunnigas förslag, nämligen vissa lärare vid aftonskolan, bleve

berörda av omorganisationen, och att det syntes uppenbart, att jämväl dessa måste komma i åtnjutande av ersättning i enahanda ordning. Beträffande de sakkunnigas förslag till grunder för bestämmande av ersättningsbeloppen framhåller styrelsen, att såsom villkor för utgående av årlig ersättning borde, med hänsyn till de låga löner, som utginge vid skolan, föreskrivas en något lägre löneinkomst, exempelvis minst 1,500 kronor i stället för föreslagna 2,000 kronor. Styrelsen anför även, att en, om ock något reducerad, årlig ersättning borde utgå till lärare, som fyllt 50 år och varit anställd vid skolan i minst 15 men ej 20 år. Styrelsen föreslår vidare, att den av de sakkunniga föreslagna minimigränsen av 500 kronors löneminskning som villkor för engångsersättnings utgående helt måtte bortfalla icke minst därför, att orättvisa gränstillfall eljest icke kunde undvikas och ersättningsfrågan, i vad den berörde dessa lägst avlönade lärarkrafter, dessutom måste anses hava en ytterst begränsad ekonomisk betydelse för staten.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande den 12 december 1936 anført, att överstyrelsen i likhet med de sakkunniga ansåge skäligt, att vissa befattningshavare vid tekniska skolan, vilka på grund av den förestående inskränkningen i skolans verksamhet skulle åsamkas minskade inkomster från skolan, i viss utsträckning bleve gottgjorda därför.

Ifrågakommande ersättningar torde såsom de sakkunniga föreslagit i detta fall böra helt utgå av statsmedel, även om berörda befattningshavare icke vore att anse såsom anställda i statens tjänst. Vid ett bedömande av spörsmålet om vilka av ifrågavarande befattningshavare, som skulle vara berättigade till erhållande av dylik gottgörelse, skulle en direkt jämförelse med de tidigare fall, vartill de sakkunniga hänvisat, dock giva vid handen, att endast ett par av lärarna vid tekniska skolan skulle kunna ifrågakomma. Vid de tidigare tillfällen, då ersättning för förlorad inkomst under analoga förhållanden genom statens försorg beretts personal i enskild eller statlig tjänst, torde nämligen undantagslöst hava föreskrivits såsom villkor, där det icke utan vidare varit självklart, att den ifrågavarande inkomsten skulle hänföra sig till arbete av sådan omfattning, att det varit att betrakta som vederbörandes väsentliga sysselsättning. Med hänsyn till de säregna förhållanden, som i förevarande fall varit rådande beträffande vederbörandes anställningsvillkor, torde emellertid ett i viss grad fristående bedömande av ersättningsfrågan här böra ifrågakomma, därest en skälig avvägning av ifrågasatta ersättningar skulle kunna ernås. Även fränsett det förhållandet, att tekniska skolans onekligen något oklara ställning i förhållande till statsverket möjligen kunnat föranleda skolans lärare att tro sig vara anställda i statlig tjänst, hade flertalet lärare i varje fall vid tiden för anställningen säkerligen ansett sig hava skäl att betrakta skolan såsom en allmän institution, vars framtida bestånd kunde anses säkerställt i samma grad som om skolan varit statlig. Den goda tillgången inom huvudstaden på lärarkrafter med speciell kompetens för olika läroämnen torde ha varit en avgörande anledning till att skolans styrelse icke ansett nödigt anställa ett större antal lärare med full tjänstgöring, utan

i stället i stor utsträckning anlitat lärare, som jämsides med denna sin lärartjänstgöring haft annan verksamhet. Det förhållandet, att flertalet av dessa lärare sålunda för sin utkomst endast delvis haft att lita till sin tjänst vid tekniska skolan, hade därför betraktats såsom fullt normalt och i och för sig icke ansetts särskilt ägnat att giva berörda lärares tjänst en mindre fast karaktär. De anställda torde härav hava föranletts att betrakta sin inkomst från skolan såsom fullt tryggad och att anpassa sin övriga förvärvsverksamhet därefter. Att en dylik anpassning måst äga rum i de fall, då tjänstgöringen vid skolan nått upp till en viss omfattning, vore tydligt. Vid endast ett fåtal timmars undervisning i veckan torde väl dock arvodets karaktär av ren biförtjänst icke hava kunnat påverkas av nu anförda omständigheter. De sakkunniga hade, tydligen med beaktande av dessa vid tekniska skolan rådande särskilda förhållanden, icke uppställt kravet på huvudsaklig sysselsättning i skolans tjänst såsom ett villkor för ersättnings tillgodonjutande utan hade i detta avseende ansett, att en löneinkomst från skolan av 2,000 kronor kunde anses motsvara tjänstgöring av sådan omfattning, som lämpligen kunde sättas såsom minimigräns för den föreslagna årliga ersättnings utgående.

Överstyrelsen hade icke funnit skäl till erinran mot avvägningen av denna lönegräns. Principiellt sett torde visserligen lärartjänstgöringens omfattning hellre böra angivas genom antalet undervisningstimmar i veckan, varigenom inverkan av olikheter i löneförmåner på grund av varierande timersättning och till följd av olika kurslängd eliminerades, men då å andra sidan löneinkomsten från skolan bäst kunde läggas till grund för ett bedömande av i vad mån vederbörande varit av sin tjänst vid skolan beroende, torde dock i detta särskilda fall skäl kunna anses förefinnas för att den föreslagna undre gränsen för tjänstgöringens omfattning borde angivas med utgående från uppuren årlig inkomst. Överstyrelsen hade i övrigt heller intet att erinra mot de sakkunnigas förslag, vad beträffade årlig ersättning till vissa lärare.

Samma skäl, som enligt överstyrelsens mening sålunda kunde motivera ett frångående i förevarande fall av krav å tjänstgöring av sådan omfattning, att den kunde anses såsom vederbörandes väsentliga sysselsättning, som villkor för en årlig ersättnings utgående till vissa lärare, torde även kunna åberopas såsom skäl för att vissa andra lärare, som icke skulle komma i åtnjutande av dylik ersättning, dock i någon mån gottgjordes. De sakkunnigas förslag om engångsersättning i vissa fall syntes innebära en lämplig åtgärd härvidlag. En dylik åtgärd syntes av billighetsskäl kunna förordas i de fall vederbörande vore i nämnvärd grad för sin utkomst beroende av den del av deras inkomst, som genom den ifrågasatta avvecklingen skulle bortfalla. Däremot torde icke av samma skäl kunna ifrågasättas, att ersättning av statsmedel skulle tilldelas vederbörande i de fall, då inkomsten från skolan vore att i förhållande till vederbörandes totala årsinkomst betrakta såsom mindre betydande biförtjänst. De sakkunniga torde just hava sökt särskilja dessa fall, då de föresloge såsom villkor för engångsersättnings utgående, att löneminskningen efter övergångsperiodens utgång skulle uppgå till minst 500 kronor per ar. Emellertid kunde härvid gränstillfällen uppkomma, som om möjligt borde undvikas. Det kunde även förutsättas, att en del av de lärare, som enligt förslaget skulle erhålla gottgörelse i form av engångsanslag, icke vore nämnvärt beroende av sin inkomst från

skolan, medan andra, vars löneminskning icke uppginge till fullt 500 kronor, vore förhållandevis mera beroende därav. Då endast rena billighetsskäl torde kunna åberopas som motiv för tilldelande av ersättning till berörda lärare, syntes med de av de sakkunniga föreslagna ersättningsgrunderna knappast kunna ernås en sådan lösning av engångsersättningsfrågan, att icke befogade erinringar kunde göras mot densamma. Under sådana förhållanden kunde ett individuellt bedömande av varje särskilt fall möjligen hava varit att förorda. Då den förevarande utredningen emellertid icke upptog de uppgifter, som för ett sådant tillvägagångssätt vore erforderliga och då den ändring av det beräknade ersättningsbeloppet, som härav möjligen skulle hava föranletts, i varje fall kunde förutsättas hava blivit förhållandevis oväsentlig, ansåge sig överstyrelsen icke böra avstyrka, att jämväl engångsersättning i vissa fall måtte beviljas i enlighet med de sakkunnigas förslag.

I likhet med de sakkunniga förutsatte överstyrelsen, att lärare, som beviljats ersättning för förlorad inkomst från tekniska skolan, borde vara skyldig att efter vederbörligt beprövande underkasta sig minskning i eller indragning av honom tillkommande ersättning, i det fall han erbjödes annan avlönad anställning i statens eller kommunens tjänst. Däremot torde den av de sakkunniga härvid angivna förutsättningen, att dylikt erbjudande tillkommit »genom statens medverkan» icke vara motiverad. Det syntes överstyrelsen icke heller lämpligt, att den slutliga prövningen av dylika ärenden, vilka ju direkt och uteslutande berörde statens utgifter, uppdroges åt styrelsen för tekniska skolan såsom de sakkunniga föreslagit. Det torde därför i stället böra ankomma på förenämnda styrelse att genom anmälan till överstyrelsen om sådana inträffade förändringar av här avsedda lärares anställningsförhållanden, som kunde inverka på vederbörande tillkommande ersättningsbelopp, bereda överstyrelsen tillfälle att till Kungl. Maj:t avgiva förslag i förekommande fall.

I övrigt har överstyrelsen anslutit sig till sakkunnigförslaget. Vid beslut om anslag till ett tekniskt läroverk i Stockholm, avsett att ersätta nuvarande maskin- och byggnadsyrkesskolorna vid tekniska skolan, borde enligt överstyrelsens mening förbindas särskilt villkor, innebärande att till tekniska skolan nu utgående anslag från Stockholms stad under övergångsåren endast finge successivt nedsättas med de motsvarande belopp, som de sakkunniga i sin nu förevarande utredning hade beräknat, nämligen för budgetåret 1938/39 med 4,800 kronor, för budgetåret 1939/40 med ytterligare 4,600 kronor samt för budgetåret 1940/41 med än ytterligare 5,050 kronor, oberäknat uppkommande minskning i kostnaderna för dyrtidstillägg å motsvarande avlöningsbelopp.

Statskontoret har i utlåtande den 29 november 1937 gjort följande erinringar gentemot det föreliggande förslaget:

Vidkommande kostnaderna för lärarnas löner ville statskontoret erinra, att ämbetsverket i utlåtande den 7 december 1936 ifrågasatt, om en första årskurs enligt gällande ordning i byggnadsyrkesskolan verkligen vore erforderlig för löpande budgetår, därest den nya skolan då komme att träda i verksamhet. Därest under det nya läroverkets första verk-

samhetsår intagning av elever icke skulle finnas nödvändig i den gamla skolan, torde ytterligare någon utgiftsminskning — utöver den av de sakkunniga beräknade — komma att uppstå. Statskontoret ansåge sig dock icke kunna beräkna beloppet härav. Eventuella utgiftsminskningar syntes även statskontoret böra komma såväl staten som Stockholms stad till del. Då emellertid staten — att döma av de av skolan lämnade uppgifterna — till lärarlönerna bidragit med mer än hälften, syntes också större delen av den på dessa löner belöpande utgiftsminskningen böra komma staten till godo. Uppgörelse med stadens myndigheter torde böra träffas i detta avseende.

I likhet med de sakkunniga och skolöverstyrelsen ansåge statskontoret skäligt, att — liksom i andra fall då organisatoriska åtgärder från statens sida drabbat anställningshavare — vissa befattningshavare vid tekniska skolan, vilka på grund av den föreslagna omorganisationen komme att få vidkännas minskning i sina inkomster från skolan, i viss utsträckning bleve gottgjorda härför. Med hänsyn till konsekvenserna ville statskontoret emellertid framhålla angelägenheten av att man framginge med nödig försiktighet, i all synnerhet som det i förevarande fall vore fråga om icke-statliga befattningshavare. Då, såsom skolöverstyrelsen påpekat, i andra liknande ersättningsfrågor plägat uppställas som villkor för ersättning, att den sysselsättning, varom vederbörande helt eller delvis gått miste, kunnat betraktas såsom hans huvudsakliga sysselsättning, och då de skäl, som av överstyrelsen åberopats till stöd för ett frångående av denna praxis, icke syntes kunna motivera en dylik avvikelse, ansåge sig statskontoret icke kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag oförändrat. Ersättning borde enligt ämbetsverkets mening under de i framställningen angivna förutsättningarna ifrågasättas allenast för överlärarna Ljungzell, Roesler och Tägtström. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat, hade sistnämnda båda lärare anställning utslutande vid tekniska skolan, varför erinran icke torde kunna riktas mot att ersättning beviljades dem. Ljungzell däremot vore speciallärare i varvsanläggning vid tekniska högskolan i Stockholm och uppehölle för närvarande den vakanta professuren i skeppsbyggnadslära därstädes. Ehuru med hänsyn härtill tveksamhet kunde råda beträffande ersättning åt Ljungzell, ville statskontoret likväl icke motsätta sig, att någon kompensation för minskad lön bereddes honom. Med hänsyn till lärarnas tjänstgöringstid vid skolan ävensom övriga omständigheter syntes ersättningen böra utgå årligen med viss del av inkomstminskningen — fränsett dyrtidstillägg — förslagsvis med två tredjedelar, dock att ersättning icke syntes böra beredas Ljungzell för till honom nu utgående föreståndararvode. Å sålunda beräknad ersättning borde få uppbäras oregerat dyrtidstillägg. Beviljades vederbörande — efter uppnåendet av den i allmänhet gällande pensionsåldern av 65 år — pension, borde ersättningen givetvis upphöra att utgå. Likaså borde vederbörande — därest han erbjödes annan anställning i statens eller kommuns tjänst — vara skyldig underkasta sig minskning eller indragning av ersättningen.

Såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen hade ansett kostnaderna för eventuella ersättningar böra helt gäldas av statsmedel, oaktat kostnaderna för lärarpersonalens löner bestredes genom bidrag från staten och Stockholms stad. Statskontoret hölle däremot före, att Stockholms stad borde bidra till utgifterna för förekommande ersättningar. Dyligt

bidrag borde skäligen utgå i proportionsvis samma utsträckning som den, i vilken staden deltog i kostnaderna för löner vid byggnads- och maskinyrkesskolorna.

För bestridandet av den del av kostnaderna för ifrågavarande ersättningar, som kunde komma att åvila statsverket, torde — liksom beträffande motsvarande kostnader vid nedlagda bergsskolan i Falun — under förslagsanslaget till bidrag till tekniska skolan i Stockholm böra uppföras en särskild delpost å erforderligt belopp, vilken post syntes böra lämnas obetecknad. Å ersättningarna utgående dyrtidstillägg syntes däremot lämpligen kunna bestridas från den i staten för anslaget redan upptagna, för dyrtidstillägg avsedda delposten.

Departementschefen: Det har, såsom inledningsvis framhölls, mycket länge varit ett önskemål att få till stånd en omorganisation och modernisering av den tekniska skolan i Stockholm. Denna läroanstalt har gjort en betydelsefull och högt skattad insats i vårt lands tekniska och konsthantverkliga yrkesutbildning, särskilt för huvudstadens vidkommande, och även såsom teckningslärarseminarium, men allteftersom utvecklingen på dessa områden fortskridit, har läroanstaltens anordning, som i stort sett förblivit oförändrad, framstått såsom allt mindre ändamålsenlig och anpassad efter nutida förhållanden och krav. Om behovet av en omorganisation råda sålunda inga delade meningar.

De förslag, som framställts i omorganisationsfrågan, hava i stort sett haft det gemensamt, att de förutsatt, att de i läroanstalten ingående maskin- och byggnadsyrkesskolorna skola bevaras såsom beståndsdelar av yrkesundervisningsväsendet men omorganiseras till rent statliga tekniska läroanstalter. Detta yrkande överensstämmer med min egen uppfattning. Utbrytandet av maskin- och byggnadsyrkesskolorna ur tekniska skolan och deras ombildning har ansetts kunna ske, oberoende av organisationsspörsmålet i övrigt. Jag har tidigare intagit den ståndpunkten, att hela organisationsfrågan borde avgöras i ett sammanhang. Emellertid har jag numera erhållit sådana upplysningar angående det förslag, som inom kort är att förvänta från de sakkunniga, vilka för närvarande äro sysselsatta med utredning av organisationsfrågans övriga delar, att jag funnit hinder icke möta mot att redan nu taga ställning till spörsmålet om upprättande av en statlig teknisk läroanstalt i stället för maskin- och byggnadsyrkesskolorna med tillhörande avdelningar av tekniska skolan, en angelägenhet, som för den tekniska yrkesutbildningen i huvudstaden och dess undervisningsväsendes rekryteringsområde befunnits i hög grad trängande.

I fråga om *organisationen* av den tekniska läroanstalt, som skall träda i stället för berörda delar av tekniska skolan, föreligga två principiellt olikartade förslag. De i Stockholms stad förefintliga tekniska utbildningsmöjligheterna i övrigt och förhållandena på arbetsmarknaden i huvudstaden göra enligt stadsmyndigheternas uppfattning en teknisk läroanstalt, organiserad på vanligt sätt såsom gymnasium eller fackskola,

mindre väl lämpad för huvudstadens behov. I stället har från stadens sida framlagts förslag om inrättande av en teknisk läroanstalt av mera egenartad konstruktion, avsedd att förmedla både gymnasie- och fackskoleutbildning i maskin- och byggnadsteknik samt framdeles även elektroteknik utan att därför vara på hävdvunnet sätt i undervisningshänseende uppdelad på för de uppställda utbildningsmålen klart avgränsade studielinjer. Skolöverstyrelsen åter har av skäl, som i det föregående återgivits, förordat upprättandet av ett differentierat treårigt tekniskt gymnasium med facklinjer för maskinteknik, byggnadsteknik samt framdeles elektroteknik ungefär efter samma mönster som tekniska gymnasiet i Örebro.

Vid övervägandet av de sålunda framställda förslagen har jag kommit till den uppfattningen, att den av överstyrelsen föreslagna organisationen — samtidigt som den ansluter sig till de på detta område normala organisatoriska formerna och i högre grad än den av staden ifrågasatta organisationen företer inre stadga och planmässighet — erbjuder möjligheter att i det stora hela väl tillgodose de berättigade önskemål, som framställts från stadens och vederbörande yrkessammanslutningars sida. Gällande bestämmelser rörande de tekniska gymnasierna bereda icke särskilda svårigheter att vid planläggningen av undervisningen taga hänsyn till yrkenas behov och de växlande förhållandena på olika orter utan förutsätta tvärtom, att så skall ske inom ramen för gymnasiets karaktär av allmänt teknisk läroanstalt. Sålunda är det möjligt att med beaktande av det i ämnet från staden framförda önskemålet öppna utväg för sådana, som avlagt teknisk realexamen, att — eventuellt efter vissa kompletteringar — vinna inträde i gymnasiets andra klass och att på så vis ansluta gymnasiet till de tekniska utbildningsbanor, över vilka huvudstaden redan förfogar. Vidare låter det sig göra att, i analogi med vad som redan skett vid tekniska fackskolan i Eskilstuna, förlägga väsentliga delar av undervisningen till vid den statliga läroanstalten anordnade aftonkurser i syfte att bereda möjlighet för sådana elever, som samtidigt måste bedriva förvärvsarbete, att tillgodogöra sig undervisningen vid den tekniska läroanstalten. I fråga om inträdesfordringar föreligga möjligheter att för begåvade och i övrigt dugliga inträdesökande eftergiva kravet på examensdokumenterade förkunskaper. Genom införande i viss utsträckning av förkortade läsår vid det tekniska gymnasiet kan även tillgodoses elevernas behov av att förskaffa sig inkomster genom anställning i yrkesarbete under ferierna och industriens önskemål om att få tillgång till sådan arbetskraft. Enligt min mening saknas alltså icke utvägar, att inom organisationsramen för ett differentierat tekniskt gymnasium sammanjämka de skiljaktiga meningar, som föreligga rörande planläggningen av undervisningen vid den tillärnade tekniska läroanstalten. Härvid synes bland annat böra övervägas, huruvida en sådan anordning må kunna anses lämplig, som bereder elever

på linjen för maskinteknik (och sedermera även på linjen för elektroteknik) möjlighet att erhålla en avrundad kurs i fackämnen, avslutad med andra läsårets utgång och ungefär motsvarande nuvarande fackskolans lärokurs.

Då jag fäster stor vikt vid att alla, av huvudstadens och yrkeslivets särskilda förhållanden betingade önskemål kunna i skäligen utsträckning beaktas vid det tilltänkta nya gymnasiet utformning och sedermera under dess verksamhet, vill jag här understryka, att för min anslutning till skolöverstyrelsens förslag i fråga om det nya läroverkets yttre gestaltning det utgör en uttrycklig förutsättning att stela likformighetskrav icke få lägga hinder i vägen för läroanstaltens anpassning efter det praktiska livets behov.

Jag vill ytterligare i detta sammanhang framhålla, att jag delar den av Sveriges maskinindustriförening och Stockholms byggnadsförening framförda uppfattningen om det önskvärda i ett nära samarbete mellan läroanstaltens ledning och representanter för ifrågakvarande yrkesgrenar.

De särskilda bestämmelser, som böra gälla för det nya gymnasiet, lämnar det få ankomma på Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen att i sinom tid efter hörande av Stockholms stads vederbörande myndigheter och yrkessammanslutningarna taga under närmare prövning.

För närvarande begränsar jag mig alltså till att föreslå, att i Stockholm upprättas ett tekniskt gymnasium med undervisningen inriktad till en början på maskinteknik och byggnadsteknik och framdeles jämväl på elektroteknik, samt att i samband härmed maskin- och byggnadsyrkesskolorna samt därmed sammanhängande delar av tekniska skolan i Stockholm avvecklas. Omorganisationen bör lämpligen genomföras successivt från och med budgetåret 1938/39 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer. På av överstyrelsen anförda skäl torde dock avvecklingen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna vid tekniska skolan böra påbörjas först från och med det andra år, varunder den nya läroanstalten är i verksamhet, alltså från och med budgetåret 1939/40.

Jag har ingenting att erinra mot att den del av aftonundervisningen vid tekniska skolan, som sammanhänger med maskin- och byggnadsyrkesskolorna vid tekniska skolan, övertages av staden och drives såsom *kommunala kurser* med understöd i vanlig ordning från förslagsanslaget till bidrag till kommunala anstalter för yrkesundervisning. I enlighet med överstyrelsens förslag bör avvecklingen av denna del av tekniska skolans verksamhet ske från och med budgetåret 1939/40 men undervisningen under budgetåret 1938/39 anpassas med hänsyn till fordringarna för inträde i den nya tekniska läroanstaltens första klass.

Som *villkor för omorganisationen* bör först och främst gälla, att staden tillhandahåller för den avsedda undervisningen erforderliga lokaler med inredning och möblering samt bostad åt rektor eller motsvarande konstant ersättning. Jag har ingenting att erinra mot den från stadens sida ifrågasatta förläggningen av den nya läroverksbyggnaden och ej heller

mot att byggnaden, i den mån så kan ske utan förfång för den statliga undervisningen, tages i anspråk för de förutnämnda kommunala aftonkurserna. I detta sammanhang vill jag framhålla, att ordnandet av mellanhavandet mellan staten och staden beträffande lokaler för nu förevarande delar av tekniska skolan icke får inverka på bedömandet av frågan, om och i vad mån staden bör tillhandahålla lokaler m. m. jämväl för de läroanstalter, som kunna komma att inrättas i stället för de kvarvarande delarna av tekniska skolan. Vid byggnadens uppförande bör, vill jag betona, byggnaden erhålla sådan omfattning, att den utan svårighet kan bereda utrymme för den ökning av elevantalet och utvidgning av undervisningen till flera fackavdelningar, som av allt att döma inom en nära framtid kan komma till stånd. Jag förutsätter, att överstyrelsen vid den granskning av ritningarna till byggnadsföretaget, som överstyrelsen kommer att företaga, beaktar vad sålunda yttrats.

Som villkor bör vidare gälla, att staden till anskaffning och komplettering av undervisningsmateriel enligt åtagande bidrager med ett engångsbelopp av 10,000 kronor. Däremot bör av skäl, som framgå av vad i det följande anföres vid anmälan av de tekniska läroverkens anslagsbehov för nästa budgetår, icke uppställas det av överstyrelsen föreslagna villkoret, att staden skulle bevilja ett årligt hyresbidrag till vissa lektorer.

I det följande tillstyrker jag, att ersättning i viss omfattning tillerkännes vissa lärare vid tekniska skolan, vilka vid ett genomförande av den nu ifrågasatta omorganisationen förlora sin anställning. 1936 års yrkesskolsakkunniga hava utgått från att kostnaderna härför skulle i sin helhet bestridas av statsverket. Till stöd härför har åberopats, att staten hittills helt påtagit sig utgifterna för pensionering av lärarpersonalen vid tekniska skolan. Detta förslag har biträttas av skolöverstyrelsen men avstyrkts av statskontoret, som förmenat, att Stockholms stad skäligen borde bidra till täckandet av dessa kostnader i proportionsvis samma utsträckning som den, i vilken staden deltagit i kostnaderna för lön åt lärare vid byggnads- och maskinyrkesskolorna. För egen del anser jag mig böra i detta hänseende i huvudsak biträda statskontorets uppfattning. Att staten hittills helt bestritt omförmälda pensionskostnader lär näppeligen utgöra stöd för den uppfattningen, att staten jämväl bör helt gälda kostnaderna för särskilda ersättningar till personal, som förlorar sin anställning genom en av staden påkallad omorganisation av en skola, i vilken staten och staden gemensamt hava ekonomiskt intresse. I anslutning till vad som gäller beträffande vissa befattningshavare vid den nedlagda bergsskolan i Falun föreslår jag, att staten ikläder sig tre femtedelar av nämnda kostnader och staden de återstående två femtedelarna, ifrågakommande dyrtidstillägg inberäknade.

Rörande de besparingar, som vid ett utbrytande ur tekniska skolan

av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. skulle stå att ernå, har enligt det föregående genom nämnda sakkunnigas försorg verkställt en särskild utredning. Enligt denna utredning skulle ifrågavarande besparingar i stort sett endast vara att hänföra till kostnaderna för lön åt de lärare, som äro sysselsatta vid ifrågavarande delar av skolan. Utgifterna vid skolan skulle på grund härav kunna under första övergångsåret — budgetåret 1939/40 vid bifall till mitt förslag i det föregående — minskas med omkring 9,600 kronor, under andra övergångsåret med omkring 18,900 kronor och från och med tredje övergångsåret med omkring 28,900 kronor. Vid dessa beräkningar har, såvitt jag kan finna, hänsyn icke tagits till den minskning i skolans inkomster av elevavgifter, som föranledes av omorganisationen och som möjligen kan förrycka kalkylerna. Då emellertid beräkningarna icke behöva läggas till grund för uppskattningen för nästa budgetår av anslaget till tekniska skolan, lär det icke vara erforderligt att i detta sammanhang söka ställa en prognos rörande den verkliga minskningen av de till skolan utgående bidragen av allmänna medel. Jag förutsätter emellertid, att överstyrelsen i sina anslagsäskanden för tekniska skolan för budgetåret 1939/40 verkställer en närmare granskning av de sakkunnigas ifrågavarande beräkningar. De sakkunniga och överstyrelsen hava föreslagit, att besparingarna skulle delas lika mellan staten och staden och sålunda förutsatt en successiv nedsättning av statens respektive stadens anslag till tekniska skolan. Överstyrelsen har tillika förordat, att vid riksdagens beslut om inrättande av det nya tekniska läroverket skulle fogas ett särskilt villkor av denna innebörd. Statskontoret har påpekat, att staten syntes hava bidragit med mer än hälften av lärarlönerna, vadan också större delen av den på dessa lärare belöpande utgiftsminskningen borde komma staten till godo, i vilket hänseende uppgörelse borde träffas med stadens myndigheter.

Jag finner det utan vidare uppenbart, att ett utbrytande ur tekniska skolan av maskin- och byggnadsyrkesskolorna icke, såsom från stadens sida synes hava förutsatts, bör föranleda ett bortfallande i sin helhet av stadens bidrag till tekniska skolan — för närvarande 41,470 kronor förutom halva kostnaden för dyrtidstillägg. Stadens nuvarande bidrag synes icke vara begränsat till att avse allenast de delar av skolan, som nu ifrågasättas skola utbrytas. Stadens intresse i de återstående delarna av tekniska skolan belyses av efterföljande från skolan lämnade uppgifter rörande antalet elever i skolan, som tillhöra det konstindustriella facket:

	Mantalsskrivna i			Summa
	Stockholm	Landsorten	Utlandet	
Aftonskolan	171	103	1	275
Kvinnliga skolan	92	102	3	197
Högre konstindustriella skolan	53	76	—	129
Summa	316	281	4	601

Lämpligen bör den avsedda utgiftsminskningen, i enlighet med överstyrelsens förslag, lika fördelas mellan staten och staden och det från staden till skolan utgående bidraget alltså nedsättas endast i den mån, indragning av kurser föranleda minskat behov av kommunalt understöd till skolan.

Det synes icke erforderligt att vid beslutet om inrättande av det nya tekniska gymnasiet föga ett förbehåll om skyldighet för staden att gälda viss del av kostnaderna för ersättningar till förutvarande lärare och att jämväl i fortsättningen lämna bidrag till driften av de återstående delarna av tekniska skolan. Lämpligen bör förbehåll av denna art uppställas vid beviljandet av det årliga statsbidraget till tekniska skolan på så sätt, att statsbidraget anvisas, under förutsättning att staden erlägger visst belopp till enahanda ändamål. Såsom av det föregående framgår, blir denna fråga aktuell först från och med budgetåret 1939/40.

Såsom redan antytts, böra även enligt min mening utgå *ersättningar till de lärare, som genom omorganisationen förlora sin anställning*. Det av de sakkunniga härutinnan framlagda förslaget har statskontoret icke ansett sig kunna förorda, annat än såvitt angår vissa angivna överlärare, vilka skulle bli berättigade till årlig ersättning. De av de sakkunniga föreslagna engångsersättningarna skulle alltså icke ifrågakomma. Statskontoret har motiverat sin negativa ståndpunkt med hänvisning till konsekvenserna och till att det här gäller icke-statliga befattningshavare. Jag vill emellertid understryka vad både de sakkunniga och skolöverstyrelsen framhållit, att förhållandena vid tekniska skolan med avseende å lärarpersonalens anställningsvillkor varit av en alldeles säregen karaktär. Vidare erinrar jag om att statsmakterna förut visat stor hänsyn i liknande fall även då det gällt icke-statlig personal, t. ex. privatläroverkens lärarinnor. Skäligheten synes mig fordra, att i den utsträckning, de sakkunniga föreslagit, även s. k. underlärare må erhålla ersättning. Ett medgivande av denna innebörd medför för statsverket endast obetydlig merkostnad. I fråga om de närmare villkor och bestämmelser, som i förevarande hänseende böra gälla, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut. Beslut om utgående av de av mig förordade ersättningarna läser riksdagen böra fatta först i samband med att anslagsmedel från och med budgetåret 1939/40 anvisas för ändamålet.

Vad slutligen angår de på staten ankommande *kostnaderna* för det nya tekniska gymnasiet, har jag under hand från skolöverstyrelsen i detta hänseende inhämtat vissa uppgifter, som bygga på de förhållanden, vilka föreligga genom 1937 års riksdags beslut om löneroglering för lärarpersonalen vid de tekniska läroverken, och som förutsätta, att i första klassen skulle intagas 60 elever (två avdelningar), att den maskintekniska linjen skulle omfatta tre läsår om 270 dagar men den byggnadstekniska ett läsår om 270 dagar och två läsår om vardera omkring

150 dagar. Även om, såsom av det redan sagda framgår, det är möjligt, att läsårets anordning kan befinnas böra bli en annan än den sålunda förutsatta och även i övrigt vissa andra avvikelser i nyssnämnda hänseenden komma att ske, anser jag mig kunna vid kostnadsberäkningarna utgå från de angivna premisserna. Om här bortses från engångskostnader för laboratorieutrustning, skulle kostnaderna under första året enligt överstyrelsens beräkningar uppgå till sammanlagt 39,750 kronor — dyrtidstillägg och provisorisk avlöningsförstärkning oräknade — och till 86,650 kronor under tredje året. I det följande avses som regel endast kostnaderna under budgetåret 1938/39.

Vad först angår anslag till avlöningar, anser jag mig böra i likhet med överstyrelsen räkna med — förutom 1 rektor i till en början avlöningsgruppen III — 1 lektor, 1 vaktmästare och 43 timplärartimmar.

Under den i avlöningsstaten för de tekniska läroverken uppförda anslagsposten till *avlöningar till lärare* böra beräknas medel för bestridande av de med tjänste- och familjepensionsavgifter reducerade lönerna i högsta förekommande löneklass för rektorn och lektorn, d. v. s. i runt tal inalles 21,400 kronor.

Under anslagsposten till *arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t*, beräknar jag följande arvodesbelopp, nämligen till skol-läkare 300 kronor, till bibliotekarie 300 kronor samt till bokförings- och skrivbiträde åt rektor 500 kronor. Vaktmästaren bör — i analogi med vad under punkten 100 i 1938 års åttonde huvudtitel förutsatts beträffande en laboratorievaktmästare vid tekniska gymnasiet i Göteborg — tills vidare i avvaktan på genomförandet av den tillärnade löneregleringen för vaktmästarpersonalen vid vissa statliga läroanstalter anställas som icke-ordinarie befattningshavare. För ändamålet beräknar jag 2,000 kronor under ifrågavarande anslagspost, som alltså skulle uppgå till inalles 3,100 kronor.

Under delposten till *grundavlöningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal* bör avses medel för timpläraryrvoden med — enligt överstyrelsens omförmälda beräkningar — i runt tal 9,400 kronor. Därest de för det nya gymnasiet slutligt fastställda undervisningsplanerna skulle förutsätta högre kostnader för lön åt timplärare än det belopp, varmed här räknats, lärer möjlighet komma att föreligga för Kungl. Maj:t att för ändamålet taga i anspråk ytterligare medel ur omförmälda delpost, vilken i det följande föreslås skola även i fortsättningen betecknas förslagsvis.

För *avlöningsförhöjningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal* kunna avses förslagsvis 200 kronor och till *särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän* förslagsvis 700 kronor, avseende provisoriskt dyrtidstillägg.

Å andra sidan bör såsom *särskilda uppbördsmedel* under avlönings-

staten upptagas ett belopp, motsvarande stadens eventuella hyresersättning för rektor, vilket belopp i enlighet med stadens beräkning lär kunna uppskattas till 3,700 kronor.

Ett genomförande av omorganisationsförslaget skulle alltså för nästa budgetår medföra en höjning av anslaget till avlöningar vid de tekniska läroverken med $(21,400 + 3,100 + 9,400 + 200 + 700 - 3,700 =) 31,100$ kronor.

Under det första verksamhetsåret avses gymnasiet skola inrymmas i provisoriskt upplåtta lokaler, något som försvårar beräkningen av den ökning av anslaget till omkostnader vid de tekniska läroverken, som under detta budgetår kan bli erforderlig. I anslutning till överstyrelsens kalkyler räknar jag emellertid för nästa budgetår med följande anslagshöjningar, nämligen för *bränsle, lyse och vatten* förslagsvis 1,500 kronor och för *övriga expenser* 3,000 kronor, alltså inalles 4,500 kronor.

Reservationsanslaget till materiel, böcker m. m. vid de tekniska läroverken torde på grund av det nya gymnasiets tillkomst böra för budgetåret 1938/39 i enlighet med överstyrelsens förslag ökas med inalles 2,000 kronor, varav för böcker, samlingar och undervisningsmateriel 1,500 kronor och för materiel m. m. till laborationer 500 kronor.

Överstyrelsen har räknat med att för anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriel och laboratrieutrustning skulle av statsmedel anvisas engångsanslag intill ett belopp av sammanlagt 95,000 kronor, varav för första verksamhetsåret 45,000 kronor. För ändamålet skulle dessutom stå till förfogande stadens förutberörda engångsanslag å 10,000 kronor, varförutom den materiel, varöver de nuvarande maskin- och byggnadsyrkesskolorna förfoga, skulle, i den mån den vore användbar, tagas i anspråk för det nya gymnasiets räkning. Statskontoret, som erinrat, att stadens vederbörande kommitté beräknat statens ifrågasvarande anslag till ett väsentligt lägre belopp, har ifrågasatt, om icke ett något mindre belopp än det, varmed överstyrelsen räknat, kunde visa sig tillräckligt för ändamålet. Intill dess genom den nya skolstyrelsens försorg en säker uppskattning av medelsbehovet verkstälts, anser jag mig icke böra nu angiva det belopp, vartill ifrågasvarande utrustningskostnader högst må uppgå. Jag förutsätter emellertid, att skolstyrelsen söker i görligaste mån nedbringa kostnaderna i fråga. Då det på grund av de provisoriska lokalförhållandena under första arbetsåret torde komma att visa sig svårt att anordna laboratorier för tyngre maskiner, lär det knappast vara behövligt att för budgetåret 1938/39 anvisa ett så högt belopp som 45,000 kronor. Det förefaller också lämpligt att vid nuvarande ofördelaktiga pridförhållanden begränsa materielanskaffningen till att avse endast den mest oundgängliga utrustningen. På grund av vad sålunda anförts föreslår jag, att för ändamålet för nästa budgetår av statsmedel anvisas allenast 20,000 kronor.

Jag har ingenting att erinra mot det av stadens vederbörande kom-

mitté framställda förslaget om att styrelsen för det nya tekniska gymnasiet skulle tjänstgöra som styrelse jämväl för de förutberörda kommunala aftonkurser, som avses skola under vissa förutsättningar förläggas till de lokaler, vilka planeras för det tekniska gymnasiet. Till frågan huruvida rektor för den statliga läroanstalten bör vara rektor jämväl för berörda kommunala kurser torde ställning icke behöva tagas i detta sammanhang. Mycket talar emellertid enligt min mening för lämpligheten av en sådan anordning. Staten synes icke hava anledning ställa sig avvisande till förslaget, under förutsättning att anordningen icke medför några kostnader för statsverket. I likhet med staden och skolöverstyrelsen förutsätter jag självfallet, att staden bereder staten ersättning för de årliga merkostnader, som betingas av att de kommunala aftonkurserna komma att vara inrymda i lokalerna för den statliga läroanstalten. Med beräkningen av dessa merkostnader bör lämpligen anstå, till dess de nya lokalerna tagits i anspråk. Den kostnadsfördelning, som föreslagits av staden och varemot överstyrelsen enligt det föregående anfört vissa erinringar, är givetvis icke för någondera parten bindande.

II. Omorganisation av vissa tekniska läroverk.

Nuvarande förhållanden och tidigare förslag. Tekniska elementarskolor finnas för närvarande endast i Norrköping och Borås. Beträffande deras organisation hänvisas till det föregående.

År 1918 fattades beslut rörande omorganisation av de dåvarande tekniska elementarskolorna i Malmö och Örebro. 1920 års riksdag beslöt, att jämväl tekniska elementarskolan i Härnösand skulle ombildas till tekniskt gymnasium.

För 1921 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag rörande omorganisation dels av tekniska elementarskolan i Norrköping till ett tekniskt gymnasium och en teknisk fackskola för väg- och vattenbyggnadskonst, dels av tekniska elementarskolan i Borås till ett tekniskt gymnasium och en fackskola för vävnadsindustri. Riksdagen ansåg emellertid försiktigheten bjuda att låta med om organisationen anstå, till dess viss erfarenhet vunnits från de redan omorganiserade skolorna.

I av Kungl. Maj:t anbefalld utredning angående den lägre tekniska undervisningens organisation, överlämnad den 7 oktober 1925, framhöll skolöverstyrelsen, att de kvarvarande tekniska elementarskolorna borde i och för skolsystemets förenkling samt av pedagogiska skäl omorganiseras till tekniska gymnasier. Överstyrelsen föreslog vid detta tillfälle dock icke direkta åtgärder för omorganisationens genomförande, huvudsakligen på grund därav att de berörda skolornas lokalförhållanden ännu icke voro tillfredsställande ordnade.

Under förmälan att denna angelägenhet sedermera, vad beträffade tekniska elementarskolan i Borås, genom stadens åtgörande blivit ordnad, framförde överstyrelsen i skrivelse den 25 augusti 1927 i anledning av en framställning i ämnet från skolans styrelse förslag om åtgärder för att ombilda skolan i Borås till tekniskt gymnasium. Varken nyssberörda utredning eller förenämnda framställning föranledde emellertid i förevarande avseende någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Vederbörande föredragande departementschefer funno det icke lämpligt att vidtaga någon ändring i organisationen, innan erfarenheten visat, med vilket behov av teknisk undervisning man under mera normala konjunkturförhållanden hade att räkna, samt större klarhet vunnits i fråga om de linjer, efter vilka en eventuell omläggning av den tekniska undervisningen borde ske (1928 års åttonde huvudtitel, sid. 560).

Sedan 1928 års riksdag uttalat sig för en utredning av frågan om vidtagandet av sådana ändringar i organisationen av tekniska elementarskolan i Borås, att behovet av särskild fackundervisning inom den textiltekniska branschen bleve behörigen tillgodosedd, avgav överstyrelsen i skrivelse den 6 oktober 1928 ånyo utredning och förslag angående omorganisation av tekniska elementarskolan i Borås. I stora drag innebar överstyrelsens förslag, att skolan skulle omändras till ett tekniskt gymnasium, där undervisningen skulle erhålla en viss textilteknisk inriktning. För högre textilteknisk fackutbildning skulle eventuellt framdeles inrättas en fortsättningskurs, som skulle genomgå först efter någon tids praktik inom textilbranschen. Den då befintliga byggnadstekniska linjen skulle avvecklas.

I 1929 års åttonde huvudtitel (sid. 578 ff.) tillstyrktes omorganisationsförslaget. Riksdagen var emellertid av annan mening. I skrivelse nr 208/1929 (sid. 4 ff.) erinrade riksdagen, att vårt land för närvarande ägde tre tekniska gymnasier, nämligen ett i Härnösand, ett i Örebro och ett i Malmö. De hittills vunna erfarenheterna rörande dessa läroanstalter syntes riksdagen näppeligen kunna giva stöd för den uppfattningen, att behov av ytterligare en sådan skola skulle föreligga. Gymnasiet i Örebro hade visserligen städse varit talrikt besökt, men de båda övriga gymnasierna hade däremot hela tiden arbetat med ett relativt mycket ringa lärjungeantal. Under sådana förhållanden syntes det icke vara tillrädligt att nu inrätta ett fjärde tekniskt gymnasium och detta därtill på en plats, ej alltför avlägsen från Örebrogymnasiet. Dessutom kunde det befaras, att med den föreslagna gestaltningen av skolan såsom en läroanstalt, vars huvudändamål vore att meddela en allmänteknisk utbildning, just det önskemål, som föranlett riksdagen att ifrågasätta en omorganisation av skolan, alltså en förbättrad textilteknisk fackutbildning, komme att undanskjutas. Riksdagen hade icke kunnat undgå att finna vissa uttalanden i överstyrelsens framställning i ämnet visa hän

i en sådan riktning. Det väsentliga vore, att så anordna undervisningen vid den tekniska elementarskolan i Borås, att behovet av textilteknisk fackutbildning kunde därstädes nöjaktigt tillgodoses. För sådant ändamål syntes riksdagen åtminstone för närvarande ingen annan ändring av skolans organisation behöva ske, än att den dittillsvarande byggnadstekniska linjen, vilken uppenbarligen icke vidare vore av behovet påkallad, indroges och ersattes av en textilteknisk linje. I övrigt syntes skolans organisation kunna förbliva densamma som hittills. Om tekniska elementarskolan organiserades på så angivet sätt, med den byggnadstekniska avdelningen ersatt av en textilteknisk avdelning men eljest oförändrad, torde det vara nödvändigt att räkna med det i de tekniska elementarskolorna obligatoriska verkstadsarbetets bibehållande. Härutinnan kunde möjligen framtida erfarenheter giva anledning till en ändring, varigenom verkstadsarbetet skulle kunna uteslutas i samband med införande av fordran på för praktik såsom inträdesvillkor, men tills vidare torde, som sagt, verkstadsarbete böra ingå i läroplanen.

Skolstyrelsernas föreliggande framställningar. I skrivelse den 15 juli 1937, respektive den 5 augusti 1937, har styrelsen för tekniska elementarskolan i Norrköping, respektive för tekniska elementarskolan i Borås, hos skolöverstyrelsen gjort framställning rörande omorganisation av skolorna till tekniska gymnasier.

Tekniska elementarskolans i *Norrköping* lärarkollegium har framhållit, hurusom inom ramen för tekniska elementarskolans organisation väsentliga förändringar blivit vidtagna för att möta de ökade och förändrade krav, som numera ställdes på en teknisk läroanstalt på detta stadium. Enligt kollegiets mening vore en ytterligare anpassning av undervisningsplanerna önskvärd. Dessa önskemål pekade emellertid i riktning emot organisationen vid ett differentierat tekniskt gymnasium. Då emellertid de förändringar av timplanen, som skulle behöva vidtagas, för att fordringarna på ett tekniskt gymnasiums undervisning skulle kunna fyllas, syntes vara helt obetydliga, hade kollegiet kommit till den övertygelsen, att tiden vore mogen för en övergång till gymnasieformen. En utökning av undervisningen i merkantila ämnen samt i språk vore behöfvlig. Deltagandet i språkundervisningen vore nu formellt frivilligt, men det syntes numera omotiverat att beteckna språkämnen som frivilliga, då i realiteten alla eleverna deltog i språklektionerna. Den erforderliga utökningen av undervisningen i nyssnämnda ämnen, för att den skulle få samma omfattning som till exempel vid det tekniska gymnasiet i Örebro, inskränkte sig till omkring 6 veckotimmar. Genom att borttaga verkstadsarbete i första klassen, vilket icke längre vore behöfvligt, om praktikfordringarna för tekniskt gymnasium infördes, samt genom beskärning av de tekniska läroämnena med endast 2 veckotimmar, skulle de ytterligare erforderliga lektionstimmar för språk och merkantila ämnen lätt kunna erhållas. Införandet av gymnasiets större inträdesfordringar skulle i verkligheten icke betyda någon större förändring för elevernas vidkommande, enär konkurrensen om platserna i

skolan medförde, att redan nu de sökande i de flesta fall måste fylla dessa fordringar för att kunna antagas till elever. För undervisningen skulle det vara en given fördel att kunna bygga på dessa större förkunskaper, vilket nu icke låte sig göra av formella skäl.

Skolans styrelse påpekar, att tekniska elementarskolan i Norrköping visserligen även efter tillkomsten av de tekniska gymnasierna kunnat hävda sin ställning bland de tekniska läroverken, men framhåller, att namnet elementarskola dock medfört vissa olägenheter för de från skolan utexaminerade. Dessa olägenheter hade icke haft sin grund i någon större åtskillnad mellan den utbildning, som vid elementarskolan meddelats och den, som kunnat bibringas eleverna vid ett differentierat tekniskt gymnasium. Som exempel anföres, att avgångsexamen från tekniskt gymnasium varit meriterande i annan grad än avgångsexamen från teknisk elementarskola, då det gällt utbildning till reservofficer inom vissa kårer, antagning till elev vid tullverkets utbildningskurser samt inträde till handelshögskola. Bland allmänheten torde för övrigt den uppfattningen vara rådande, att ett tekniskt gymnasium representerade ett högre stadium av teknisk utbildning än en teknisk elementarskola. Det vore därför av viss vikt för skolan och dess elever, att en namnförändring komme till stånd. Styrelsen ansåge, i likhet med kollegiet, att de obetydliga förändringar av timplanen, som erfordrades, för att denna skulle motsvara fordringarna i gällande stadga för tekniska gymnasier, i och för sig vore önskvärda med hänsyn till målet för undervisningen. En omorganisation av elementarskolan till tekniskt gymnasium skulle möjliggöra just de förbättringar i undervisningsplanen, som nu eftersträvades. En dylik omorganisation komme icke att förorsaka extra kostnader. Oavsett om en omorganisation genomfördes eller icke, komme nämligen det starkt ökade elevantalet att senast under läsåret 1938—39 nödvändiggöra en uppdelning av eleverna i så många språkavdelningar, att undervisningen i främmande språk därigenom kunde ordnas såsom stadgan för de tekniska gymnasierna förutsatte. Den avsedda förändringen av timplanen komme icke att förorsaka merkostnader.

Styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås har bland annat anfört, att från allmänhetens och flertalet arbetsgivares synpunkt gymnasier och elementarskolor tedde sig tämligen lika och ofta förblandades. Den faktiska skillnaden mellan elementarskolan och gymnasiet vore numera så ringa, att föga anledning finnes att markera den genom skilda beteckningar. Det vore utan tvivel ägnat att bringa reda i förhållandena, om stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier bleve helt tillämplig även på de nuvarande tekniska elementarskolorna. En förberedelsevis uppgjord kalkyl visade, att de som önskvärda ansedda förändringarna i undervisningen skulle kunna genomföras vid en utökning av antalet lärartimmar med 9 timmar i veckan.

Lärarkollegiet vid tekniska elementarskolan i Borås har särskilt framhållit vådorna av att bibehålla lägre inträdesfordringar för elementarskolorna än för gymnasierna och uttalat den mening, att berörda frågor knappast kunde ändamålsenligt lösas på annat sätt än genom elementarskolans ombildning till ett differentierat gymnasium.

Skolöverstyrelsens utlåtande. Överstyrelsen har i skrivelse den 27 november 1937 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen med-

giva, att omförmälda tekniska elementarskolor måtte successivt från och med läsåret 1938—39 ombildas till differentierade tekniska gymnasier i överensstämmelse med ett av överstyrelsen framlagt förslag.

Under de år, som nu gått, hade de tekniska läroverken i Norrköping och Borås, så långt det inom ramen för en teknisk elementarskola varit möjligt, anpassat sin undervisning efter de behov av utbildning, som framträdde, och de ökade krav på speciell fackutbildning, som från industrihåll blivit framförda.

Vad tekniska elementarskolan i *Norrköping* beträffade, hade sålunda vid sidan av de tre ursprungliga linjerna, den mekaniska, den kemiska och byggnadslinjen, införts specialundervisning jämväl inom färgeritek-niska och textiltekniska facken. Genom ett särskilt anslag för ändamålet, under de senare åren uppgående till 3,200 kronor, hade den färgeritek-niska specialutbildningen möjliggjorts. För utbildningen inom det textiltekniska facket hade ett nära samarbete med Lennings textiltekniska institut i Norrköping (f. d. John Lennings vävskola) med Kungl. Maj:ts medgivande ordnats, dock så att denna fackundervisning icke medförde några merkostnader för statsverket. I mindre utsträckning hade detta samarbete även utnyttjats till fördel för den färgeritek-niska undervisningen. Från och med höstterminen 1931 hade undervisningen kunnat bedrivas i nyinredda, rymliga och ändamålsenligt ordnade lokaler, vilka genom Norrköpings stads försorg ställts till skolans förfogande. Till anskaffning av laboratorieutrustning och undervisningsmateriel hade riksdagen beviljat medel. Viss laboratorieutrustning hade även blivit bekostad av staden i samband med byggnadens iordningställande samt av donationsmedel och gåvor. Frågan om lokaler och undervisningsmateriel hade sålunda blivit ordnad och utgjorde icke längre ett hinder för den ifrågasatta omorganisationen. Antalet inträdessökande hade ökats år ifrån år, och parallellavdelningar hade måst inrättas. För närvarande omfattade skolan tre avdelningar i första klassen samt två i vardera av andra och tredje klasserna. Andock hade ett sextiotal kompetenta sökande måst avvisas vid början av höstterminen 1937. Särskilt i betraktande av den starka utveckling, som skolan sålunda undergått på de senaste sex åren, torde den kunna anses väl hava hävdats sin ställning bland de tekniska läroverken. Härtill torde även i sin mån hava bidragit de med överstyrelsens medgivande vidtagna förändringarna i undervisningsplanerna för skolans olika linjer.

Som lärarkollegiet och styrelsen anfört, syntes dock ännu vissa förbättringar böra vidtagas, för att eleverna så vitt möjligt skulle kunna erhålla en sådan utbildning, som erfarenheten visat vara den bästa grunden för deras kommande praktiska arbete. Den speciella tekniska fackutbildningen torde utan tvekan kunna betecknas såsom väl tillgodosedd. Differentieringen inom facklinjerna torde icke gärna kunna göras starkare. En jämförelse med såväl de tekniska fackskolorna som det differentierade tekniska gymnasiet i Örebro gäve även belägg härför. Däremot måste framför allt språkens och i viss mån även den affärstekniska undervisningens relativt undanskjutna ställning anses såsom en svaghet. En ingenjör eller tekniker, som icke ville vara uteslutande hänvisad till de mest underordnade befattningarna, måste, förutom goda tekniska kunskaper, även besitta erforderlig färdighet i svenska och de

vanligaste främmande språken. En tillräcklig kännedom om det ekonomiska och affärstekniska ämnesområdet vore i de flesta fall även en nödvändig förutsättning för en framgångsrik ingenjörsvksamhet. Den svaghet, som i fråga om språkundervisningen formellt vidlåde tekniska elementarskolan, i det att tyska och engelska språken vore frivilliga ämnen, hade, vad tekniska elementarskolan i Norrköping beträffade, eliminerats, därigenom att alla elever ändock deltog i denna undervisning. Däremot hade denna hittills icke kunnat beredas det erforderliga utrymmet på timplanen. Även de ekonomiskt betonade läroämnena hade fått stå tillbaka av samma anledning. De ytterligare 6 veckotimmar, som enligt kollegiets och styrelsens framställning skulle erfordras för den behövliga utökningen av undervisningen i nyss berörda ämnesgrupper, vore även enligt överstyrelsens mening oundgängligen nödvändiga, för att denna undervisning skulle kunna tillfredsställande ordnas. En dylik utökning förutsatte givetvis motsvarande sänkning av timantalet för något eller några av övriga ämnen. Fackutbildningen komme emellertid att bli lidande därigenom, försävt icke den del av kursen i verkstadsarbete, som nu vore obligatorisk för alla eleverna, kunde utgå ur timplanen och ersättas med vissa fordringar på praktik före inträdet i skolan. En dylik anordning vore nu ifrågasatt, och överstyrelsen funne densamma fullt motiverad och synnerligen lämplig.

Vid ett bibehållande av organisationsformen teknisk elementarskola skulle emellertid vissa ändringar av för denna skoltyp nu gällande bestämmelser bli erforderliga för att möjliggöra de åtgärder, som ovan framhållits såsom ändamålsenliga. Sålunda skulle undervisningen i främmande språk göras obligatorisk, varjämte inträdesfordringarna finge kompletteras med fordringar på viss praktik. Med sålunda förändrade bestämmelser och med ovanberörda smärre förändringar av timplanen genomförda skulle emellertid skolans undervisning i verkligheten komma att fylla de fordringar, som ställdes på undervisningen vid ett differentierat tekniskt gymnasium. Detta påvisas genom en överstyrelsens skrivelse bilagd jämförelse mellan de föreslagna timplanerna för skolan och nu tillämpade timplaner vid det differentierade gymnasiet i Örebro. Överstyrelsen ville på grund av det anförda förorda, att en omorganisation till ett differentierat tekniskt gymnasium nu måtte komma till stånd.

Vad tekniska elementarskolan i *Borås* beträffade, hade överstyrelsen redan tidigare haft anledning framhålla, att lokalfrågan vore tillfredsställande ordnad. Skolan vore även försedd med erforderliga laboratorier. I enlighet med beslut av 1929 års riksdag hade den förutvarande byggnadstekniska linjen avvecklats och ersatts av en textiltknisk linje. Läroverket omfattade sålunda för närvarande en mekanisk, en kemisk och en textiltknisk linje. Även vid denna läroanstalt hade antalet inträdessökande under en följd av år avsevärt överstigit antalet nyintagna elever. Någon framställning om inrättande av parallellavdelningar hade dock icke blivit gjord. Någon tvekan angående behövligheten av ett fortsatt uppehållande av skolans verksamhet i dess nuvarande omfattning hade icke kommit till synes och torde heller icke behöva uppstå. Genom tillkomsten av den textiltkniska linjen såsom ett led i den textiltkniska utbildning, som i samarbete med därvarande vävskola nu vore ordnad i *Borås*, syntes läroverkets ställning hava blivit

ytterligare förstärkt. Det vore därför av största vikt, icke blott för denna utbildning utan även för övrig vid skolan förekommande fackundervisning, att de svagheter, som uppenbarligen vidlådde organisationen, snarast möjligt bleve avhjälpta. Dessa vore delvis av samma art som de, vilka påtalats i fråga om tekniska elementarskolan i Norrköping. Föreliggande förslag av styrelsen beträffande förändrad timplan toge även sikte på en förstärkning av den egentliga fackutbildningen. Förutnämnda sammanställning över timplanerna vid läroverken i Norrköping, Borås och Örebro utvisade, hurusom timplanerna för skolan i Borås med de tilltänkta förändringarna i stort sett överensstämde med timplanerna för det differentierade gymnasiet i Örebro. Under förutsättning att alla eleverna toge del av undervisningen i åtminstone ett av de främmande språken, komme den för de tekniska gymnasierna — i jämförelse med de äldre tekniska elementarskolorna och fackskolorna — karakteristiska betoningen av den merkantila ämnesgruppen och språken att till och med framträda starkare än vid tekniska gymnasiet i Örebro. I likhet med styrelsen och lärarkollegiet funne därför överstyrelsen, att för de tekniska gymnasierna gällande bestämmelser i sin helhet borde få tillämpas.

Den ifrågasatta omorganisationen medförde fördelar i flera avseenden.

Vad undervisningen beträffade, skulle givetvis vid tillämpning av de för gymnasierna gällande inträdesfordringarna, vilka redan nu vid urvalet bland de många inträdessökande i realiteten måste i de flesta fall bliva minimifordringar, undervisningen i vissa grundläggande ämnen kunna planeras med de sålunda föreskrivna, något mera omfattande förkunskaperna såsom grund. Härigenom skulle en viss tidsvinst ernås, vilken kunde komma den i kursfördelningen angivna lärokursen till godo. En icke oväsentlig fördel för eleverna låge i de större förmåner, som enligt gällande bestämmelser tillerkändes från de tekniska gymnasierna utexaminerade i fråga om tillträde till vissa speciella utbildningslinjer, vilka absorberade en del av dem, som genomgått tekniskt läroverk. För övrigt torde även den allmänna föreställningen, att ett tekniskt gymnasium representerade ett högre stadium av teknisk utbildning än en teknisk elementarskola, hava varit utslagsgivande i konkurrens i vissa fall om anställning inom näringslivet och i enstaka fall även inom statens affärsdrivande verk, varför omorganisationen även härvidlag skulle medföra direkta fördelar för lärjungarna vid de båda ifrågavarande skolorna. Styrelsen för läroverket i Borås hade uttryckt farhågor för att det nyinrättade, differentierade tekniska gymnasiet i Göteborg skulle draga en del av de mest kvalificerade inträdessökande från skolan i Borås och att denna följaktligen skulle få vidkännas de olägenheter, som bleve en följd av ett i genomsnitt sämre elevmaterial. Huru härmed än komme att förhålla sig, måste det givetvis innebära en styrka för läroverket i Borås att hava samma, av själva organisationsformen och namnet betingade förutsättningar i fråga om elevrekryteringen som det närliggande gymnasiet i Göteborg.

Rekryteringen av eleverna komme icke i nämnvärd omfattning att märkbart påverkas av att nämnda elementarskolor ombildades till gymnasier. Överstyrelsen ville i anslutning härtill endast erinra om den

möjlighet till dispens från inträdesfordringarna i främmande språk och till bortval av det ena språket, som vid tekniskt gymnasium stode öppen för sådana elever, som icke kunnat inhämta tillräckliga förkunskaper i dessa ämnen.

Vid tekniska elementarskolan i Norrköping komme förändringen av timplanen och omorganisationen för övrigt icke att förorsaka några extra kostnader. Vad beträffar tekniska elementarskolan i Borås, där antalet avdelningar i språk vore betydligt mindre på grund av lägre elevantal, beräknade överstyrelsen i likhet med skolans styrelse, att en ökning av timantalet med 9 veckotimmar skulle bli erforderlig för att möjliggöra en sådan uppdelning i språkgrupper som vore nödvändig med hänsyn till elevernas olika förkunskaper och till den effektivisering av språkundervisningen, som åstundades. Merkostnaderna på grund av omorganisationen begränsades alltså till ett belopp av i runt tal 1,800 kronor om året. Den därav möjliggjorda uppdelningen i språkavdelningar vore dock i viss utsträckning lika önskvärd, om ock icke oundgänglig, även om nuvarande organisation bibehölles.

Enligt § 99 stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier ålåge det vederbörande kommun att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor. Givetvis borde såsom villkor för den ifrågasatta omorganisationens genomförande uppställas krav på att respektive kommuner iklädde sig sådan skyldighet.

Departementschefen: De tekniska elementarskolorna hava fyllt en betydelsefull uppgift i vårt lands yrkesundervisningsväsende och bidragit till den mångsidighet, som kan sägas känneteckna dess organisation. Elevtillströmningen till dessa skolor har varit betydande. Å sid. 355 i propositionen nr 271/1937 hava lämnats vissa siffror till belysande av elevfrekvensen vid tekniska läroverk av olika slag. Av dessa siffror framgår, att de tekniska elementarskolorna i Norrköping och i Borås förmått att ganska väl hävda sig i jämförelse med de tekniska gymnasierna. Antalet kompetenta inträdessökande till första årsklassen vid ifrågavarande båda elementarskolor hade sålunda vuxit från 21, respektive 11, år 1927 till 138, respektive 64, år 1936, medan motsvarande siffror för de tekniska gymnasierna i Örebro, Malmö och Härnösand utgjorde respektive 103, 21 och 12 kompetenta inträdessökande år 1927 samt respektive 272, 92 och 82 år 1936.

Den föreliggande utredningen ger emellertid vid handen, att gränslinjen mellan de tekniska elementarskolorna och de tekniska gymnasierna numera praktiskt taget utplånats och att endast smärre ändringar erfordras, för att de båda skolformerna även formellt skola bli jämförbara. För en ombildning av skolorna till tekniska gymnasier hava enligt min mening anförts i stort sett vägande skäl. De förhållanden,

som, när denna fråga tidigare behandlats, föranlett ett avböjande av förslagen rörande sådan ombildning, synas icke längre föreligga. Emot den ifrågasatta åtgärden talar den höjning av inträdesfordringarna, som inträder vid förslaget genomförande och som *kan* leda till att tillträdet till den tekniska elementarutbildningen försvåras för ynglingar, som kunna vara väl lämpade för de tekniska banorna men sakna kunskaper, motsvarande de genom realexamen förmedlade. Å andra sidan bör emellertid icke förbises, att den hårda konkurrensen om tillträde till de tekniska elementarskolorna redan under nuvarande förhållanden medför krav på högt vitsordade kunskaper hos dem, som antagas till elever vid skolorna i fråga, och att förutsättningarna att kunna förvärva sådana kunskaper under nuvarande förhållanden äro avsevärt gynnsammare än de voro på den tid, då de tekniska elementarskolorna inrättades. Överstyrelsen har också påpekat de möjligheter till lättnader i inträdesfordringarna, som enligt gällande bestämmelser för särskilda fall föreligga, och att elevrekryteringen icke torde komma att märkbart påverkas vid en ombildning av elementarskolorna till gymnasier.

Jag anser mig med hänsyn till vad i ärendet förekommit böra i anslutning till överstyrelsens förslag tillstyrka, att de tekniska elementarskolorna i Norrköping och Borås successivt från och med budgetåret 1938/39 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, ombildas till tekniska gymnasier. Som villkor bör gälla, att vederbörande kommuner tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning.

Såsom framgår av vad i det följande anföres vid behandlingen av de tekniska läroverkens anslagsbehov för nästa budgetår, medför omorganisationen förhållandevis obetydliga merkostnader för statsverket.

I detta sammanhang vill jag anmäla, att styrelsen för tekniska gymnasiet i Härnösand hos Kungl. Maj:t gjort framställning rörande sådan omorganisation av detta tekniska gymnasium, att läroanstalten skulle från och med början av andra årskursen uppdelas på två studielinjer med delvis skild undervisning, nämligen en maskinteknisk och en cellulosateknisk linje. Genom förändringen skulle vinnas en av sågverks- och cellulosaindustriens behov påkallad förbättring av den cellulosatekniska undervisningen vid den nuvarande trätekniska linjen och en starkare maskinteknisk inriktning av den nuvarande allmänna linjen, varvid samtidigt undervisning i sågverksteknik skulle införas inom denna linje. Gymnasiets lärarkollegium har avstyrkt den föreslagna omorganisationen och anhållit, att, om skäl befundes föreligga för ett bättre tillgodoseende av undervisningen i cellulosateknik och sågverksteknik, nödiga förändringar i läroplanen måtte ske på sådant sätt, att den allmänna linjens karaktär av allmänt tekniskt gymnasium ej förrycktes. Skolöverstyrelsen har i utlåtanden den 3 april 1937 hemställt, att styrel-

sens framställning icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda. Överstyrelsen har emellertid anfört, att överstyrelsen vore beredd att medverka till en sådan omändring av undervisningsplanen för den nuvarande trätekniska linjen, att de kemiska fackämnena erhöle ett ökat utrymme på bekostnad av de merkantila ämnena i den utsträckning, som kunde befinnas möjlig utan avvikelse från de allmänna riktlinjerna för undervisningen inom ett tekniskt gymnasium. Även i fråga om den allmänna linjen syntes undervisningen i handelsteknik och därmed närmast sammanhängande ämnen kunna i viss grad inskränkas till förmån för de olika tekniska fackämnena. Det syntes böra ankomma på överstyrelsen att i föreskriven ordning pröva och fastställa detaljerade undervisningsplaner och att i samband härmed, i den mån ökade anslagsbehov därav skulle föranledas, i vanlig ordning avgiva framställning i ämnet.

Mot vad överstyrelsen sålunda föreslagit har jag ingen erinran att framställa. Jag förutsätter alltså, att överstyrelsen i sinom tid tager under övervägande möjligheterna att utan avsteg från de allmänna grunderna för undervisningen vid ett tekniskt gymnasium bättre tillgodose utbildningen i de för trävaruindustrien betydelsefulla ämnena vid tekniska gymnasiet i Härnösand.

III. Anslagsberäkningar för budgetåret 1938/39.

1. Förslagsanslaget till Tekniska läroverk: Avlöningar.

Detta anslag, som nu är uppfört med 690,400 kronor, disponeras på sätt framgår av statsliggaren för budgetåret 1937/38, sid. 565 ff. jämligt två av riksdagen godkända avlöningsstater, den ena avseende tiden den 1 juli—den 31 december 1937 och den andra tiden den 1 januari—den 30 juni 1938. Anledningen härtill är den av 1937 års riksdag beslutade löneregleringen för bland annat de vid de tekniska läroverken anställda lärarna, vilken lönereglering trätt i kraft den 1 januari 1938.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 30 augusti 1937 hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår höjas med 105,090 kronor till 795,490 kronor.

Vederbörande poster i avlöningsstaten för budgetåret 1938/39 har överstyrelsen beräknat på följande sätt:

Avlöningar till lärare. Rektorstjänsterna vid de tekniska läroverken skulle enligt 1937 års riksdags beslut fördelas i fyra avlöningsgrupper, varvid de sju läroanstalterna ansetts kunna grupperas på följande sätt: grupp I Örebro, grupp II Malmö och Norrköping, grupp III Borås, Eskilstuna och Härnösand samt grupp IV Västerås. Denna indelning

stödde sig på de förhållanden, som varit rådande vid tiden för ärendets behandling av läroverkslöneseakkunniga. Under erinran om de ändringar i fråga om elevantal m. m., som sedan dess inträtt, har överstyrelsen föreslagit, att tekniska läroverket i Malmö skulle uppflyttas från grupp II till grupp I och elektrotekniska fackskolan i Västerås från grupp IV till grupp III. Avlöningarna till de tekniska läroverkens rektorer skulle i så fall uppgå till sammanlagt 87,420 kronor för helt budgetår.

Enligt de nya avlöningsbestämmelserna skulle rektor i de fall, då han bebodde en kommunen tillhörig bostad, erlægga hyra för denna till statsverket efter verkställd värdering av bostaden, medan i de fall, då rektor uppburit kontant hyresersättning av kommunen, denna skulle inlevereras till statsverket. De inflytande medlen borde redovisas såsom uppbördsmedel på avlöningsanslaget, och från den ovan erhållna slutsumman för rektorernas sammanlagda avlöning, 87,420 kronor, skulle följaktligen avdragas summan av de sålunda till statsverket inflytande hyrorna, respektive hyresersättningarna. Innan dessa blivit fastställda, vore det icke möjligt att exakt beräkna det belopp, vartill nämnda uppbördsmedel borde upptagas. Överstyrelsen funne sig därför böra för närvarande räkna med ett antaget medelvärde av förslagsvis 2,000 kronor för varje rektorstjänst. Ovannämnda belopp å 87,420 kronor skulle då minskas med 14,000 kronor till 73,420 kronor.

Överstyrelsen hade i sina anslagsäskanden för budgetåret 1937/38 uttalat önskvärdheten av att det dåvarande antalet *lektorstjänster* vid tekniska gymnasiet i Örebro bleve utökat med tre nya sådana, av vilka åtminstone två borde upptagas i staten för budgetåret 1937/38, medan den tredje kunde anstå till budgetåret 1938/39. Sedermera hade departementschefen i propositionen nr 271/1937 uttalat, att de två för budgetåret 1937/38 föreslagna lektorstjänsterna syntes behövliga, men att han för att begränsa utgiftsökningarna för nämnda budgetår ansåge sig böra förorda endast en ny lektorstjänst att inrättas från och med budgetåret 1937/38. Detta hade även blivit riksdagens beslut. Överstyrelsen finge under sådana förhållanden och under hänvisning till den i skrivelsen den 31 augusti 1936 anförda motiveringen hemställa, att för budgetåret 1938/39 två nya lektorstjänster måtte upptagas vid tekniska gymnasiet i Örebro. Antalet lektorer därstädes skulle då ökas från 14 till 16 och hela antalet lektorer vid de tekniska läroverken från 39 till 41.

Till löner åt rektorer och lektorer kunde beräknas ett bruttobelopp av $(73,420 + 420,180 =)$ 493,600 kronor. Från sagda belopp avginge emellertid tjänstepensionsavdrag — 17,454 kronor — vadan totalbeloppet av löner till lärare på ordinarie stat kunde beräknas till $(493,600 - 17,454 =)$ 476,146 kronor.

Under förevarande delpost har överstyrelsen vidare räknat med inalles 11,890 kronor till arvoden till vikarier för rektorer och lektorer, vadan överstyrelsen uppfört delposten med inalles, i avrundat tal, förslagsvis 488,000 kronor.

Avlöningar till övriga tjänstemän å ordinarie stat. De under denna anslagspost ingående delposterna har överstyrelsen vid oförändrade grunder för avlöning åt vaktmästare, laboratorievaktmästare samt maskinister och eldare beräknat till följande belopp, nämligen till *lön och tjänst-*

göringspenningar ett belopp av 19,200 kronor, till *ålderstillägg* förslagsvis 3,300 kronor och till *fyllnadsarvoden* åt vikarier förslagsvis 1,000 kronor.

Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Ifrågasvarande anslagspost avsåge, erinrar överstyrelsen, skolläkare, bibliotekarier, bokförings- och skrivbiträden åt rektorerna samt vissa vaktmästare, som icke vore upptagna på ordinarie stat. På ifrågasvarande arvoden hade hittills utgått dyrtidstillägg efter den högre procent, som gällde oreglerade verk. Då dyrtidstilläggen på lärarlönerna efter löneregleringen skulle utgå efter den lägre procent, som gällde för nyreglerade verk, syntes det överstyrelsen lämpligast att redan från och med budgetåret 1938/39 omräkna arvodena till skolläkare, bibliotekarier etc. på sådant sätt, att dyrtidstilläggen kunde beräknas som vid reglerade verk, utan att härigenom någon minskning i totalersättningen uppstode.

Under budgetåret 1937/38 hade till arvoden åt *skolläkare* disponerats inalles 3,410 kronor. För budgetåret 1938/39 måste man räkna med ytterligare en parallellklass i Malmö (tredje årskursen), i Västerås (andra årskursen) och i Norrköping (andra årskursen). I Härnösand skulle antalet parallellklasser bli oförändrat, i det att tredje årskursen skulle omfatta den enkelklass, som under läsåret 1937/38 tillhörde andra årskursen, medan dubbelklass skulle påräknas i första och andra i stället för under läsåret 1937—38 första och tredje årskurserna. På grund härav torde arvodesbeloppen till skolläkare vid vissa av läroanstalterna böra ökas, och om därtill, för att ernå en rättvis avvägning av respektive belopp inbördes, hänsyn toges dels till antalet nyinskrivna elever dels till hela antalet elever, så torde även i övrigt mindre justeringar böra vidtagas. Överstyrelsen beräknade, att ett belopp av 3,660 kronor vore för ändamålet erforderligt för budgetåret 1938/39. Omräknades beloppen med hänsyn till den avsedda övergången till den dyrtidstilläggsprocent, som gällde nyreglerade verk, komme man till ett anslagsbehov av 4,250 kronor. Motsvarande siffror för *arvoden åt bibliotekarier* utgjorde 2,840 kronor, 2,950 kronor och 3,450 kronor samt för *arvoden åt bokförings- och skrivbiträden åt rektorer* respektive 5,300 kronor, 5,850 kronor och 6,800 kronor.

Av överstyrelsens skrivelse inhämtas, att beloppet å 5,850 kronor innefattar vissa höjningar av arvodena till rektorsbiträdena vid oförändrade grunder jämväl vid de tekniska läroverk, vid vilka antalet parallellklasser icke utökades. Detta motiveras med att arbetet med räkenskapernas förande såväl som skrivgöromålen under den tid, som förflutit sedan grundarvodena till bokförings- och skrivbiträden senast fastställdes, undergått en avsevärd ökning, även om man bortsåge från den ökning av arbetet, som elevantalets ökning förorsakade.

Beträffande *arvoden åt vaktmästare m. fl.*, för vilket ändamål vid oförändrade grunder skulle erfordras tillhopa 3,850 kronor för budgetåret 1938/39, har ingen annan ändring ifrågasatts än en omräkning, som möjliggjorde övergång från den högre till den lägre dyrtidstilläggsprocenten, i vilket fall skulle för nämnda budgetår erfordras tillhopa 4,490 kronor.

Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal: Grundavlöningar m. m. Vid bifall till den föreslagna omorganisationen av tekniska elementarskolan i Borås till differentierat tekniskt gymnasium (jfr sid. 54 fl. i det

föregående) syntes böra räknas med en höjning av antalet veckotimmar med nio. Skolans styrelse hade framhållit, att, oavsett om omorganisationen till ett tekniskt gymnasium genomfördes eller icke, en ökning av antalet lärartimmar med två timmar i veckan borde vidtagas för att möjliggöra den uppdelning av andra och tredje klasserna i laborationsgrupper, som visat sig nödvändig. Under läsåret 1936—37 hade antalet extralärartimmar i veckan varit 56. Parallellavdelningar hade icke varit anordnade och syntes för närvarande ej heller böra föreslås till inrättande. Överstyrelsen räknade därför med att antalet veckotimmar vid läroverket, för vilka avlöningsmedel borde upptagas under förevarande rubrik, bleve $(56 + 9 + 2 =)$ 67, därav tre veckotimmar gymnastik.

Vid maskintekniska fackskolan i Eskilstuna hade sedan år 1935 parallellklasser varit anordnade i alla tre årskurserna. Då behovet av parallellklasser kunde antagas förbliva lika stort jämväl i fortsättningen, räknade överstyrelsen med samma antal klasser för läsåret 1938—39. Vid anslagsberäkningen utginge överstyrelsen från ett behov av sammanlagt 98 veckotimmar, därav 3 i gymnastik.

Vid tekniska gymnasiet i Härnösand skulle under läsåret 1937—38 anordnas parallellklasser i första och tredje årskurserna, medan andra årskursen bestode av enkelklass. Härav följde automatiskt, att under läsåret 1938—39 parallellklasser måste anordnas i andra årskursen, medan tredje årskursen komme att omfatta endast enkelklass. Då ingen anledning funnes att antaga, att antalet inträdessökande bleve mindre år 1938 än innevarande hösttermin, då det vore 150, ansåge överstyrelsen nödvändigt att för läsåret 1938—39 räkna med parallellklasser i såväl första som andra årskurserna. Det antal timmar, som behövde bestridas av icke-ordinarie lärare, bleve 144, därav sex gymnastiktimmar. Av dessa timmar fölle 40 på den föreslagna parallellklassen i första årskursen.

Vid tekniska läroverket i Malmö skulle under läsåret 1937—38 anordnas parallellklasser i första och andra årskurserna av tekniska gymnasiet. Härav följde automatiskt, att parallellklasser under läsåret 1938—39 måste anordnas i andra och tredje årskurserna. Då antalet kompetenta inträdessökande under de sista åren varit stort nog att fylla icke endast 2 utan 3 klasser och Malmö stad verkställt stora om- och tillbyggnader, som vore fullt tillräckliga för anordnande av parallellklasser i alla tre årskurserna av gymnasiet, finge överstyrelsen föreslå, att för läsåret 1938—39 parallellklasser anordnades i första, andra och tredje årskurserna av tekniska gymnasiet. Under sådana förhållanden måste 188 veckotimmar, därav tolv gymnastiktimmar, bestridas av icke-ordinarie lärare, varav 40 veckotimmar belöpte på den nya parallellavdelningen i första klassen.

Den föreslagna omorganisationen av tekniska elementarskolan i Norrköping (jfr sid. 54 ff. i det föregående) torde icke inverka på antalet erforderliga lärartimmar. För läsåret 1937—38 komme två parallellavdelningar att anordnas i första årskursen, en i andra och en i tredje årskursen. För läsåret 1938—39 måste följaktligen finnas två parallellavdelningar i andra och en i tredje årskursen. Antalet inträdessökande vid läroverket år 1937 vore 181, varav endast cirka 80 kunde emottagas i första klassens tre avdelningar. Då det torde kunna förväntas, att antalet inträdessökande även under de närmast följande åren komme

att vara av samma storhetsordning, vore behovet av en andra parallellavdelning till första klassen starkt framträdande, varför överstyrelsen ville framlägga förslag i sådant hänseende. Antalet extralärartimmar beräknades till 276, varav nio gymnastiktimmar.

Vid elektrotekniska fackskolan i Västerås inrättades för läsåret 1937—38 parallellavdelning i första årskursen, varför parallellavdelning i andra årskursen bleve ofrånkomlig under läsåret 1938—39. Skolans styrelse hade hemställt om åtgärder för anordnande av parallellavdelning i även första årskursen, och överstyrelsen funne de anförda skälen synnerligen starka. Såväl tillströmningen av inträdessökande som efterfrågan på de utexaminerade gäve vid handen, att den begärda parallellklassen avsåge att fylla ett starkt framträdande behov. Överstyrelsen räknade följaktligen med en parallellavdelning i vardera av första och andra årskurserna. Antalet extralärartimmar beräknades till förslagsvis 104, varav sex gymnastiktimmar.

Tekniska gymnasiet i Örebro hade sedan många år haft tre parallellavdelningar i vardera av första, andra och tredje årskurserna. Ingen ändring ifrågasattes härutinnan. Antalet inträdessökande vore även under år 1937 betydligt större än vid något annat tekniskt läroverk. Anslaget till extralärararvoden hade i staten för budgetåret 1936/37 upptagits med 14,400 kronor, motsvarande cirka 83 veckotimmar, varvid endast tvenne av de tre parallellavdelningarna medräknats. För den tredje torde man kunna räkna med 40 veckotimmar i vardera klassen, så att hela timantalet skulle bli $(83 + 3 \times 40 =)$ 203. I staten för budgetåret 1937/38 hade antalet ordinarie lektorer ökats från 13 till 14, och för budgetåret 1938/39 hade överstyrelsen enligt det föregående föreslagit en ytterligare ökning till 16. Under förutsättning, att detta förslag bifölles, skulle det nyssnämnda extralärartimantalet minska med det antal timmar, som kunde beräknas bli övertaget av tre lektorer, förslagsvis $(3 \times 22 =)$ 66, varför överstyrelsen räknade med ett antal på icke-ordinarie lärare belöpande timmar av $(203 - 66 =)$ 137, varav 12 gymnastiktimmar.

Antalet veckotimmar för icke-ordinarie lärare vid de tekniska läroverken skulle enligt förestående beräkningar utgöra 1,014, därav 51 i gymnastik.

Vid beräkningen av *kostnaderna* härför utginge överstyrelsen från att timlärare i vissa tekniska ämnen skulle erhålla en lön av i runt tal 255 kronor per veckotimme och år och de övriga lärarna enligt i ämnet meddelade bestämmelser. Överstyrelsen beräknade vidare, att av de ovan angivna $(1,014 - 51 =)$ 963 lärartimmar, som icke avsåge gymnastik, ett antal av 286 lämpade sig för lärare med full tjänstgöring, beräknad till 22 timmar per lärare i medeltal, eller 13 lärare, medan övriga 677 timmar skulle bestridas av timlärare. Den största delen av dessa 677 timmar, förslagsvis 500, torde böra beräknas tillhöra de tekniskt betonade ämnen, för vilka det särskilda högre arvudet skulle utgå. Ehuru för närvarande icke kunde bedömas, huruvida de förenämnda 13 lärarna med full tjänstgöring skulle kunna givas ställning såsom extra ordinarie eller icke, torde det vara lämpligt att vid anslagsberäkningen antaga en placering i 19:e löneklassen. Under dessa förutsättningar uppginge kostnaderna till approximativt 243,036 kronor.

Till förevarande delpost torde även böra föras kostnaderna för *övningar i lantmäteri*. För ändamålet hade under budgetåret 1937/38 disponerats

ett belopp av 2,150 kronor. För budgetåret 1938/39 räknade överstyrelsen med en höjning av detta belopp med 500 kronor till 2,650 kronor på grund av ökat antal parallellavdelningar m. m.

Till *föredrag om arbetarskydd och hygien* beräknades liksom tidigare ett belopp av 1,900 kronor för nästa budgetår.

Anslaget till *arvoden åt biträden vid laborationer* hade hittills upptagits med 2,000 kronor. Någon annan ändring än beloppens omräkning med hänsyn till övergång från högre till lägre dyrtidstilläggsprocent syntes icke påkallad. Anslaget skulle då bli 2,330 kronor.

Delposten till grundavlöningar m. m. torde sålunda böra upptagas till sammanlagt (243,036 + 2,650 + 1,900 + 2,330 =) 249,916 kronor eller *förlagsvis 250,000 kronor*.

Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal: Avlöningsförhöjningar. Med hänsyn till det antal extralärare, som kunde förväntas bli berättigade att komma i åtnjutande av avlöningsförhöjning, syntes det nödvändigt att för ändamålet beräkna ett belopp av *förlagsvis 10,000 kronor*. Till avlöning under ledighet för sjukdom eller olycksfall i tjänsten torde vara lämpligt att upptaga enahanda belopp som för innevarande budgetår eller 1,000 kronor. Delposten skulle sålunda böra uppföras med ett belopp av *förlagsvis 11,000 kronor*.

Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän. Till vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare vid de tekniska läroverken hade under en följd av år utgått tillfälligt lönetillägg med 310 kronor. Då nämnda lönetillägg fortfarande torde böra beräknas utgå, skulle för ändamålet erfordras ett belopp för budgetåret 1938/39 av 3,720 kronor. Då emellertid motsvarande avlöningsförbättring jämväl syntes under vissa omständigheter böra kunna komma eventuella vikarier till del, finge överstyrelsen föreslå, att i likhet med för innevarande budgetår ett avrundat belopp av *förlagsvis 4,000 kronor* måtte upptagas för ifrågavarande ändamål.

Av ett vid överstyrelsens utlåtande fogat protokollsutdrag framgår, att t. f. generaldirektören, undervisningsrådet *Wallin* samt undervisningsråden *Falck* och *Kärre* på anförda skäl ansett, att överstyrelsen icke bort göra hemställan om uppflyttning i högre avlöningsgrupp av rektorerna vid de tekniska läroverken i Malmö och Västerås.

Statskontoret har i utlåtande den 6 november 1937 biträtt den mening, som hävdats av omförmälda reservanter inom överstyrelsen. I övrigt har statskontoret yttrat:

I anledning av överstyrelsens hemställan om inrättandet av ytterligare två lektorstjänster vid tekniska gymnasiet i Örebro ville statskontoret erinra, hurusom departementschefen i proposition nr 271/1937 över liknande framställning, avseende löpande budgetår, ansett sig med hänsyn till de stora utgiftsökningar, som för nämnda budgetår ifrågasatts under åttonde huvudtiteln, böra begränsa sig till att förorda inrättandet av allenast en ny lektorstjänst.

Som vad departementschefen sålunda anført ägde giltighet även för nästkommande budgetår, då de ekonomiska verkningarna av löneregleringen för lärarpersonalen komme att till fullo framträda, ansåge sig statskontoret böra tillstyrka inrättandet från och med sagda budgetår

av på sin höjd en ny lektorstjänst. I stället borde å delposten till Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal: Grundavlöningar beräknas medel till avlöning av ytterligare en extra ordinarie lärare med 22 veckotimmars undervisning.

Enligt gängse grunder för beräkning av anslagsposter till avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat borde å sådan post icke — såsom av överstyrelsen föreslagits beträffande posten till avlöningar till lärare — beräknas särskilt belopp till vikariatsersättningar.

I anslutning till vad statskontoret anfört i utlåtande den 9 oktober 1937 angående anslag till arvoden åt bibliotekarier vid de allmänna läroverken under budgetåret 1938/39 ville ämbetsverket ifrågasätta, huruvida icke — beträffande de under anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, för vissa särskilda uppdrag beräknade arvodena — föreskrift borde i sådana fall, då uppdragen vore att anse såsom bisysslor, meddelas av innebörd, att dyrtidstillägg å arvodena icke skulle utgå. I samband härmed borde i stället en skäligen höjning av dessa arvoden vidtagas.

De av överstyrelsen gjorda beräkningarna angående medelsbehovet å delposten till Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal: Grundavlöningar förefölle hållbara. Delposten borde enligt statskontorets mening i likhet med motsvarande post för flertalet andra verk och institutioner lämnas obetecknad.

Enligt 29 § avlöningsreglementet för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsende må ersättning till lärare för tjänstgöring vid vederbörande läroanstalt icke åtnjutas utöver vad i reglementet förutsättes eller eljest enligt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen må utgå, så framt ej för fullgörandet av visst uppdrag eller arbete, som kan anses falla utom lärarens vanliga tjänsteutövning, anvisats särskilda medel eller Kungl. Maj:t finner skäl medgiva särskild gottgörelse.

1937 års riksdag medgav enligt skrivelse nr 469, att — utan hinder av sagda bestämmelse — envar av tre lektorer vid tekniska läroverket i Malmö finge under tiden den 1 januari — den 30 juni 1938 fortfarande åtnjuta det årliga hyresbidrag å 1,000 kronor, som Malmö stad åtagit sig att till dem utbetala på grund av att de jämlikt § 55 mom. 2 stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier av skolöverstyrelsen förordnats att biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen. Tillika anhöll riksdagen om utredning, huruvida för tiden efter den 1 juli 1938 behov kunde anses föreligga av särskild gottgörelse åt de tre lektorerna utöver den dem enligt förenämnda författningsrum tillförsäkrade förmånen av lämplig minskning i undervisnings-skyldigheten.

Med anledning av utav Kungl. Maj:t lämnat uppdrag har överstyrelsen i skrivelse den 13 oktober 1937 verkställt den begärda utredningen, vilken utmynnat i en hemställan, att lektorerna vid berörda tekniska läroverk A. K. Liljenqvist och John Filip Olsson måtte vardera under tiden den 1 juli 1938—den 31 december 1940 uppbära personligt löne-

tillägg till ett belopp för år räknat av 1,000 kronor såsom gottgörelse för mistning av till dem hittills utgående kommunalt hyresbidrag. Sagda lönetillägg skulle dock i varje fall utgå, endast så länge vederbörande innehade nu redan meddelat eller framdeles av överstyrelsen jämlikt berörda författningsrum meddelat förordnande.

Första förordnandet av antydd art meddelades av överstyrelsen den 26 april 1922, då tvenne lektorer vid tekniska läroverket i Malmö förordnades att under en tid av två år från och med den 1 juli 1922 räknat biträda rektor, den ene särskilt vad anginge husbyggnadsfackskolan och den andre särskilt vad maskinfackskolan anginge, varvid de sålunda förordnade skulle hava följande åligganden:

»I. med avseende å vederbörande fackskola

att med uppmärksamhet följa utvecklingen på fackskolans undervisningsområde samt verka för införandet av ändamålsenliga undervisningsmetoder och undervisningsmateriel ävensom i övrigt främja arbetet på att fackskolan fyllde sin uppgift;

att biträda rektor vid tillsynen över undervisningen och därvid jämväl, i den mån den egna lektorstjänstens skötande det medgåve, närvara vid övriga lärares undervisning samt efter samråd med rektor meddela de upplysningar och råd, som kunde befinnas påkallade och lämpliga;

att tid efter annan taga kännedom om de skriftliga arbeten, som utfördes av lärjungarna;

att tillse, att vederbörande lärare väl vårdade laboratorietrustning och annan undervisningsmateriel;

att efter anmodan biträda rektor med granskning av förslag till nyanskaffning av böcker för biblioteket, laboratorietrustning och annan undervisningsmateriel ävensom till behövliga ändringar med avseende å laboratoriernas inredning samt

att närvara vid alla ämneskonferenser, som berörde fackskolan;

II. med avseende å läroverket i allmänhet

att, om han av rektor därtill anmodades, dels biträda vid uppgörandet av planer för undervisningens ordnande i de ämnen, i vilka vederbörande ägde särskild sakkunskap, och vid granskning av ansökningshandlingar till ledig lärarbefattning vid läroverket i ifrågavarande ämnen, dels ock i särskilda fall åhöra undervisning i samma läroämnen jämväl inom tekniska gymnasiet och läroverkets övriga fackskolor samt

att biträda läroverkets styrelse och rektor vid uppgörande av förslag till ändringar eller reparationer å läroverkets byggnader eller maskinella anordningar ävensom vid kontroll av dylika arbeten samt vid inköp av materialier för läroverket, allt i den utsträckning, som betingades av vederbörandes särskilda sakkunskap.»

Motsvarande förordnande vid kemiska fackskolan i Malmö meddelades av överstyrelsen för första gången genom beslut den 30 december 1922, varigenom lektorn vid tekniska läroverket i Malmö S. W. Bodfors förordnades att under tiden från och med den 1 januari 1923 till och med den 30 juni 1924 biträda läroverkets rektor särskilt vad anginge kemiska fackskolan, varvid de med förordnandet förenade åliggandena angåves i full överensstämmelse med vad ovan citerats.

För närvarande innehade lektorn A. K. Liljenqvist förordnande att

under fem år från och med den 1 juli 1934 räknat biträda rektor beträffande husbyggnadsfackskolan samt lektorn J. F. Olsson enahanda förordnande beträffande kemiska fackskolan under fem år räknat från och med den 1 januari 1936. Då den lärare vid tekniska läroverket i Malmö, som senast innehade motsvarande förordnande beträffande maskinfackskolan, övergått till tjänst vid annan läroanstalt och den därigenom ledigblivna lektorstjänsten först under år 1937 blivit återbesatt, hade överstyrelsen för att icke genom någon åtgärd föregripa utredning och beslut i nu förevarande ärende ansett sig böra låta anstå med utfärdande av nytt förordnande beträffande sistnämnda fackskola. För närvarande vore sålunda endast två lektorer förordnade att på det sätt, för vilket ovan redogjorts, biträda rektor vid tekniska läroverket i Malmö.

Av ovan anförda bestämmelser, varigenom överstyrelsen närmare angivit vederbörande lektorers särskilda åligganden i berörda avseende, torde framgå, att dessa åligganden varit av icke obetydlig räckvidd samt angivna särskilt i ändamål att tillförsäkra rektor inom vederbörande fackområde speciellt sakkunnigt biträde. Då det icke torde kunna rimligen förutsättas, att rektor vid ett tekniskt läroverk, där ren fackutbildning inom ett flertal specialområden meddelades, skulle kunna i samma och tillräcklig grad själv besitta ingående fackkännedom inom de olika områdena, torde den genom berörda stadgebestämmelse möjliggjorda anordningen att bereda honom bistånd i rent fackliga spörsmål, som på något sätt berörde undervisningen, i större utsträckning, än som eljest skulle kunna fordras av en facklärare, vara ägnad att lämna ökad garanti för att de krav, som kunde och borde ställas på ifrågavarande fackundervisning, verkligen bleve så vitt möjligt tillgodosedda. Att behovet av en dylik anordning särskilt framstått vad beträffade tekniska läroverket i Malmö, sammanhängde med detta läroverks säregna organisation med en kombination av flera fackskolor jämte ett gymnasium, av vilka var och en av de tre fackskolorna syntes i samma grad hava bort kunna göra anspråk på att facklig specialkunskap bleve inom läroverkets ledning företrädd. I och med att de särskilda förordnade lektorernas åligganden utvidgades till att omfatta icke blott rena fackundervisningsfrågor utan jämväl angelägenheter av mera allmän administrativ eller pedagogisk karaktär ernäddes även en möjlighet till en önskvärd avlastning av rektor i motsvarande grad. Överstyrelsen ville emellertid härvid framhålla, att vad som här anförts beträffande behovet av visst biträde åt rektor vid tekniska läroverket i Malmö i större eller mindre omfattning även kunde anses gälla vissa andra läroanstalter, såsom övriga tekniska läroverk med differentierad fackundervisning och särskilt de större högre allmänna läroverken.

Då det särskilt under förenämnda tekniska fackskolors första verksamhetsår framstått som en angelägenhet av allra största vikt att till ifrågavarande tekniska läroverk kunna binda facklärare med högsta möjliga kompetens för att säkerställa en ändamålsenlig utveckling av skolornas undervisning, hade den tanken legat nära att söka bereda dem särskilda löneförmåner. Denna angelägenhet hade syntes vara av ännu större intresse för vederbörande kommun än för det allmänna, varför också Malmö stad i samband med den kemiska fackskolans förläggning dit åtagit sig att till var och en av tre lektorer vid tekniska

läroverket i Malmö, vilka av överstyrelsen förordnats att biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen, utbetala ett årligt hyresbidrag av 1,000 kronor. En viss motprestation i form av ökad arbetsmängd emot tillgodonjutandet av den löneförmån, som detta hyresbidrag utgjort, hade ansetts skäligen kunna fordras, och den möjlighet till minskning av undervisningsskyldigheten för vederbörande lektorer, som stadgan erbjöde, hade icke heller hittills behövt utnyttjas. Häri genom hade de kommunala hyresbidragen möjliggjort en besparing för statsverket.

Styrelsen för sagda tekniska läroverk hade i av överstyrelsen inhämtat yttrande uttalat, att ett fortsatt utanordnande av hyresbidrag med 1,000 kronor årligen till somliga lektorer visserligen icke kunde bevisas fylla ett oundgängligt behov men att det vore till gagn för läroverket, varjämte styrelsen uttalat önskvärdheten av att de två lektorer, som nu uppbure hyresbidrag, finge fortsätta härmed.

Överstyrelsen ville framhålla, att förhållandena vid läroverket syntes åtminstone för närvarande vara sådana, att de till rektors särskilda biträde förordnade lektorerna icke blivit anlitade för minskning av rektors arbete i den utsträckning, som varit väl förenlig med deras åligganden. Av denna omständighet kunde givetvis icke dragas den slutsatsen, att dylika förordnanden icke skulle vara av någon betydelse för läroverket, ty de åligganden, som för vederbörande vore bestämda, vore delvis av den art, att varken deras rätta fullgörande eller åsidosättande behöfde hava till följd omedelbar inverkan på rektors arbetsböda. Det förhållandet, att rektor syntes föredraga att själv utträtta även sådana göromål, som han eljest kunde avlastas, betingades i förevarande fall av personliga förutsättningar, som icke alltid kunde antagas vara för handen.

Överstyrelsen ville sålunda framhålla, att ifrågasättande förordnandeförfarande alltjämt borde kunna komma till användning.

Vad beträffade den ekonomiska gottgörelsen åt nämnda lektorer, finge överstyrelsen framhålla som sin uppfattning, att det för kommunens del alltjämt kunde anses vara ett intresse att kunna erbjuda dessa lektorer särskilda löneförmåner för att därigenom kunna tillförsäkra läroverket så kvalificerade lärarkrafter som möjligt i konkurrens med övriga tekniska läroverk. En liknande motivering kunde emellertid anföras för särskilda kommunala lönetillägg åt lärare vid till exempel andra tekniska läroverk, allmänna läroverk och folkskolor. För statens vidkommande hade denna synpunkt förlorat i betydelse, sedan numera kompetensfordringarna för behörighet till lektorstjänst vid tekniskt läroverk vore så högt satta, att tillräckliga garantier redan därigenom förefunnnes för att en lektor i ett fackämne verkligen besatte den för fackskoletjänst erforderliga fackkunskapen. Något intresse av att nu, då verksamheten vid fackskolorna nått en viss stabilisering, särskilt gynna dem i konkurrens med övriga läroverk om dugande lärare hade staten givetvis icke.

Ett bibehållande av hyresbidragen från kommunen torde emellertid icke låta sig göra i anseende till de grundprinciper, som vid avlöningsbestämmelsernas utformning blivit tillämpade. En gottgörelse av statsmedel för mistningen av dessa hyresbidrag skulle då kunna ifrågasättas. Som överstyrelsen ovan anført, torde dock staten numera sakna större intresse av att för framtiden lämna dylik kompensation till ifrågasatta

rande lektorer. Däremot syntes det överstyrelsen rimligt, att de två lektorer, vilka den 1 juli 1938 ännu innehade sådant förordnande, varom här vore fråga, under den tid, som efter den 1 juli 1938 ännu återstode, innan nämnda förordnanden löpte till ända, erhöle gottgörelse i form av utav statsmedel utgående personliga lönetillägg, till beloppet motsvarande för närvarande av dem uppburna kommunala hyresbidrag. Till följd av Malmö stads ovannämnda åtagande torde under nämnda tid staden hava skyldighet att till statsverket inleverera under sagda tid belöpande hyresbidragsbelopp i samma ordning, som beträffande avlösningen av nu till rektorer utgående kommunala hyresersättningar kunde varda bestämd. Det torde böra framhållas, att en gottgörelse i den utsträckning, som överstyrelsen ovan antytt, icke torde kunna anses — som konsekvens av riksdagens beslut angående personliga lönetillägg till vissa sådana statsanställda lärare i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Lidingö, vilka före den 1 januari 1938 uppbure kommunalt hyresbidrag — vara av principiella skäl utesluten. Överstyrelsen finge i detta avseende erinra om den av riksdagen uttalade jämförelsen emellan de båda här berörda fallen, som återfunnes i riksdagens skrivelse nr 469/1937 (sid. 17).

Överstyrelsen ville slutligen av rena billighetsskäl föreslå en viss modifiering av de anspråk på gottgörelse, som överstyrelsen enligt ovanstående principiellt sett ansåge vara skäliga. Det torde nämligen få anses billigt, att det förhållandet, att de två ifrågavarande lektorernas berörda förordnanden varit förskjutna i tidshänseende i förhållande till varandra, icke nödvändigtvis borde föranleda en olika tillmätt total gottgörelse för den mistade särskilda löneförmån, som hyresbidraget utgjort. Överstyrelsen ansåge därför, att de båda befattningshavarna rättvisligen borde komma i åtnjutande av den ifrågasatta gottgörelsen under för båda lika lång tidsperiod. Detta förutsatte givetvis, att förordnandet för lektor Liljenqvist i sinom tid finge förnyas under nu gällande förutsättningar, så att det komme att omfatta tiden till och med den 31 december 1940, vid vilken tidpunkt lektor Olssons nuvarande förordnande tilländalöpte.

Statskontoret har i utlåtande den 19 november 1937 yttrat följande:

I den nu framlagda utredningen hade överstyrelsen framhållit, att det förordnandeförfarande, som i § 55 mom. 2 i stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier anvisades, alltjämt borde kunna komma till användning, samt vidare uttalat, att ett bibehållande av hyresbidragen från Malmö stad icke torde låta sig göra i anseende till de grundprinciper, som vid de nya avlöningsbestämmelsernas utformning blivit tillämpade, och att staten numera saknade större intresse av att för framtiden åt de lektorer vid tekniska läroverket i Malmö, vilka förordnats såsom biträden åt rektor, lämna gottgörelse av statsmedel för mistningen av hyresbidragen.

Av detta överstyrelsens uttalande syntes framgå, att enligt överstyrelsens förmenande för framtiden borde i princip tillämpas, att de lektorer, som förordnades att biträda rektor, borde erhålla kompensation för det med uppdraget förenade arbetet genom minskning i deras undervisningsskyldighet och icke genom beredande åt dem av särskilda arvo-

den. Mot den ståndpunkt till ifrågavarande spörsmål, som överstyrelsen sålunda finge förutsättas hava intagit, funne statskontoret icke anledning till erinran. För tiden efter den 1 juli 1938 torde sålunda anledning icke föreligga att medgiva särskild ekonomisk gottgörelse åt de lektorer vid tekniska läroverket i Malmö, som vore eller framdeles bleve förordnade att biträda rektor.

Vissa billighetsskäl syntes tala för att med avseende å de förmåner, med vilka förevarande uppdrag vore förenade, någon rubbning icke skedde under tiden för redan meddelat förordnande. Med hänsyn härtill ville statskontoret icke motsätta sig, att de båda lektorerna erhöles ekonomisk ersättning för uppdraget även för tiden från och med den 1 juli 1938 intill utgången av det för vardera av dem meddelade förordnandet. Den ekonomiska ersättningen för uppdraget torde — såsom av överstyrelsen föreslagits — kunna beredas vederbörande genom att personliga lönetillägg tillerkändes dem av statsmedel, därvid dock borde förutsättas, att statsverket av Malmö stad erhöles gottgörelse för vad sålunda utgaves. En annan närmare till hands liggande utväg syntes emellertid vara, att de — i likhet med vad riksdagen redan medgivit för tiden den 1 januari—den 30 juni 1938 — erhöles rätt att, utan hinder av vad i 29 § avlöningsreglementet för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsen föreskreves, åtnjuta det kommunala hyresbidraget från Malmö stad. Statskontoret finge därför förorda, att riksdagens medgivande inhämtades till att de båda lektorer vid tekniska läroverket i Malmö, vilka nu vore förordnade såsom biträden åt rektor, måtte berättigas att, utan hinder av vad i 29 § nämnda avlöningsreglemente föreskreves, jämväl under tiden från och med den 1 juli 1938 intill utgången av det för vardera av dem meddelade förordnandet såsom biträde åt rektor åtnjuta det årliga hyresbidrag å 1,000 kronor, som Malmö stad kunde komma att utbetala.

Slutligen finge statskontoret framhålla, att, då här vore fråga om en ren övergångsanordning, ett beslut av nu angivet innehåll icke syntes kunna erhålla prejudicerande betydelse för tillämpningen av det nya avlöningsreglementet för lärarpersonalen.

Departementschefen: Under punkten 110 i 1938 års åttonde huvudtitel har jag i anledning av ett av överstyrelsen i ämnet framställt förslag anfört, att jag i likhet med statskontoret och undervisningsväsendets lönenämnd icke ansåge mig böra beträffande de allmänna läroverken redan för nästa budgetår ifrågasätta någon ändring av principiell karaktär av antalet rektorsbefattningar inom de olika avlöningsgrupperna. I konsekvens härmed och i överensstämmelse med den uppfattning, som hävdats av tre reservanter inom överstyrelsen, avstyrker jag överstyrelsens nu föreliggande förslag om en motsvarande justering av fördelningen på avlöningsgrupper av rektorerna vid de tekniska läroverken.

Liksom statskontoret finner jag mig böra tillstyrka, att vid de tekniska läroverken från och med nästa budgetår inrättas ytterligare en lektorstjänst, avsedd för tekniska gymnasiet i Örebro, som i så fall kommer att förfoga över 15 lektorstjänster.

På grund av dessa ändringar i överstyrelsens förslag bör anslagsposten till *avlönningar till lärare* minskas med 10,860 kronor i förhållande till överstyrelsens kalkyler. Såsom statskontoret¹ påpekat, böra särskilda anslagsmedel icke under posten avses för vikariatsersättningar, varför posten bör minskas med ytterligare 11,890 kronor. Då för 1938 års riksdag torde komma att framläggas förslag om tillämpning av allmänna familjepensionsreglementet jämväl på lärare vid de tekniska läroverken, torde posten vidare böra minskas med vederbörliga familjepensionsavgifter, av mig beräknade till i runt tal 16,800 kronor. Å andra sidan bör anslagsposten höjas med det förut angivna anslagsbelopp å 21,400 kronor, som betingas av inrättandet av ett tekniskt gymnasium i Stockholm. De av överstyrelsen omnämnda hyrorna och hyresersättningarna — beräknade till 14,000 kronor — böra icke avräknas å denna anslagspost utan posten uppföras med sitt bruttobelopp och de berörda inkomsterna upptagas såsom särskilda uppbördsmedel. Posten bör följaktligen i avlöningsstaten för nästa budgetår fixeras till (488,000 — 10,860 — 11,890 — 16,800 + 21,400 + 14,000 =) i runt tal 484,000 kronor, innebärande en anslagsminskning med 4,000 kronor i förhållande till överstyrelsens förslag.

I anledning av överstyrelsens förslag rörande omräkning av vissa arvoden, å vilka nu utgå oreglerat dyrtidstillägg, till sådant belopp, att arvodet, sammanlagt med reglerat dyrtidstillägg, skulle ungefärligen motsvara de nu utgående löneförmånerna, vill jag erinra om att jag under ett flertal punkter under årets åttonde huvudtitel avstyrkt motsvarande av överstyrelsen beträffande andra läroanstalter framställda förslag, i vad angår bibliotekarier och rektorsbiträden, dock med den jämkningen att jag i vissa fall förordat en höjning av vederbörande anslagsmedel i syfte att bereda möjlighet till en uppräknings av dylika arvoden i sådana fall, då de uppbäras av personer, vilka icke kommit i åtnjutande av den av 1937 års riksdag beslutade lärarlöneregleringen. Jag anser mig böra intaga samma ståndpunkt i fråga om överstyrelsens nu föreliggande förslag. Skolläkarna vid de tekniska läroverken åtnjuta i motsats till skolläkarna vid övriga ifrågakommande statliga läroanstalter dyrtidstillägg. Dessa befattningshavare, som ju icke berörts av lönereregleringen, synas mig böra erhålla kompensation för den inkomstminskning, som föranledes av övergången från oreglerat till reglerat dyrtidstillägg, och jag tillstyrker därför — med framhållande av att jag i det följande biträder överstyrelsens förslag i fråga om omfattningen under nästa läsår av vederbörande tekniska läroverk — att till *arvoden åt skolläkare* för nästa budgetår avses ett belopp av 4,550 kronor, inberäknat förutnämnda arvode åt skolläkaren vid det nya tekniska gymnasiet i Stockholm. Jag har intet att erinra mot överstyrelsens förslag om att till *arvoden åt bibliotekarier* och till *arvoden åt bokförings- och*

skrivbiträden åt rektorer beräknas 2,950 kronor, respektive 5,850 kronor utan omräkning på grund av övergång från oreglerat till reglerat dyrtidstillägg. För att bereda möjlighet till arvodesökning i de fall, då vederbörande syssla innehaves av befattningshavare, som icke kommit i åtnjutande av lärarlöneregleringen, föreslår jag emellertid, att för sistnämnda två ändamål i avlöningsstaten för nästa budgetår, med inberäkning av de i det föregående föreslagna motsvarande arvoden vid omförmälda nya läroanstalt i Stockholm, uppföras — i stället för 2,950 kronor, respektive 5,850 kronor — 3,450 kronor, respektive 6,750 kronor. En omräkning av *arvodena åt vaktmästare m. fl.* på sätt överstyrelsen föreslagit läser icke vara erforderlig, enär dessa befattningshavare även i fortsättningen torde komma i åtnjutande av oreglerat dyrtidstillägg. För ändamålet bör på grund härav uppföras samma anslagsbelopp, som nu utgår, d. v. s. 3,850 kronor. Till posten torde emellertid bära hänföras jämväl förutnämnda belopp å 2,000 kronor till en vaktmästare vid tekniska gymnasiet i Stockholm, varför posten bör bestämmas till 5,850 kronor. Vad jag nu föreslagit beträffande beräkningen av de delposter, som ingå i anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, medför en ökning med 1,610 kronor i jämförelse med överstyrelsens anslagskalkyler.

Under delposten till *grundavlöningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal* bör i överensstämmelse med statskontorets förslag beräknas medel till avlöning åt ytterligare en extra ordinarie lärare, d. v. s. efter minskning med vederbörliga pensionsavdrag i runt tal 5,100 kronor. Till posten bör jämväl läggas det anslagsbelopp, som bör anvisas vid inrättandet av det tekniska gymnasiet i Stockholm, d. v. s. 9,400 kronor. Å andra sidan bör posten minskas med ifrågakommande familjepensionsavdrag, förslagsvis med 2,000 kronor. Mot överstyrelsens anslagsberäkningar i övrigt har jag ingen erinran att göra. Jag föreslår därför, att posten beräknas till $(250,000 + 5,100 + 9,400 - 2,000 =)$ 262,500 kronor, innebärande en ökning med 12,500 kronor i jämförelse med överstyrelsens förslag. Med hänsyn till att anslagsberäkningen även för nästa budgetår lider av en viss osäkerhet, vill jag icke göra någon erinran mot att posten jämväl för nämnda budgetår betecknas förslagsvis. Tilläggas må, att det kan anses tveksamt, huruvida dyrtidstillägg å de arvoden åt biträden vid laborationer, som skola bestridas ur posten, skall i fortsättningen utgå i form av oreglerat eller reglerat dyrtidstillägg. Jag förutsätter emellertid, att sistnämnda slag av dyrtidstillägg skall komma till användning. Med hänsyn till dessa arvodens speciella karaktär har anledning icke synt mig föreligga att motsätta mig överstyrelsens förslag om en härav påkallad omräkning av arvoden i fråga.

Vad i det föregående föreslagits rörande inrättande av ett tekniskt gymnasium i Stockholm läser icke behöva föranleda höjning av det av

överstyrelsen till *avlöningsförhöjningar m. m.* beräknade anslagsbeloppet, vilket sålunda synes böra upptagas med förslagsvis 11,000 kronor.

Ur posten till *särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän* böra utgå de av överstyrelsen angivna lönetilläggen åt vaktmästare m. m., i vilket hänseende förslag framlagts under punkten 176 i 1938 års åttonde huvudtitel, ävensom provisoriskt dyrortstillägg åt ifrågakommande befattningshavare vid det nya tekniska gymnasiet i Stockholm. Posten torde på grund härav böra uppföras med 4,800 kronor. Anslagshöjningen i jämförelse med överstyrelsens förslag utgör 800 kronor.

Såsom särskilda uppbördsmedel böra enligt det föregående under avlöningsstaten uppföras *dels* förutnämnda belopp å 14,000 kronor, belöpande å vissa hyror och hyresersättningar vid de ur förevarande anslag nu bekostade tekniska läroverken, *dels ock* motsvarande inkomster om 3,700 kronor vid det nya tekniska gymnasiet i Stockholm, d. v. s. inalles 17,700 kronor.

Den av riksdagen begärda utredningen av frågan om lönetillägg åt vissa lektorer vid tekniska läroverket i Malmö, har givit till resultat, att överstyrelsen och statskontoret synas hava enats om att de lektorer vid ifrågavarande läroverk, som av överstyrelsen förordnas att biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen, skulle för framtiden erhålla kompensation för det med uppdraget förenade arbetet genom minskning i deras undervisningsskyldighet och icke genom beredande åt dem av särskilda arvoden. Häremot har jag intet att erinra. På av ämbetsverken anförda skäl vill jag emellertid icke motsätta mig att de båda lektorerna erhålla ersättning för uppdraget intill utgången av de för dem meddelade förordnandena. Såsom statskontoret ifrågasatt, bör denna ersättning lämpligen beredas på så sätt, att lektorerna berättigas att även i fortsättningen och intill utgången av det för vardera av dem meddelade förordnandet såsom biträde åt rektor åtnjuta det årliga hyresbidrag å 1,000 kronor, som Malmö stad kan komma att utbetala. Jag anser mig alltså icke böra förorda överstyrelsens förslag, att lektorn Liljenqvist skulle medgivas rätt att åtnjuta ersättning under samma tid som lektorn Olsson, trots att den förres förordnande utlöper ett och ett halvt år tidigare.

Mina nu framställda förslag innebära, att förevarande anslag till avlöningar vid de tekniska läroverken skulle för nästa budgetår uppföras med ett belopp, som med $(-4,000 + 1,610 + 12,500 + 800 - 17,700 =)$ 6,790 kronor understiger det av överstyrelsen beräknade, d. v. s. med $(795,490 - 6,790 =)$ 788,700 kronor.

2. Förslagsanslaget till Tekniska läroverk: Omkostnader.

Beträffande dispositionen av detta anslag, nu uppfört med 71,000 kronor, hänvisas till sid. 569 f. i statsliggaren för budgetåret 1937/38.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 30 augusti 1937 hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår höjas med 15,975 kronor till 86,975 kronor.

Posten *reseersättningar till examensombud* påkallade ingen ändring, varför den föresloges oförändrad till förslagsvis 2,000 kronor.

Kostnaderna för *bränsle, lyse och vatten* komme däremot med all säkerhet att överstiga de i 1937/38 års stat upptagna. Då förslag till förenämnda stat under sommaren 1936 uppgjordes, grundades förslaget på de verkliga utgifterna under räkenskapsåret 1935/36. Emellertid hade bränsleprisen under de två sistförflutna åren stigit i avsevärd grad och visade fortfarande stigande tendens. Man torde icke kunna räkna med mindre än 40 procent prisstegring på bränsle i jämförelse med 1935 års priser. Då bränslet i jämförelse med ljuset och vattnet utgjorde den dominerande posten, syntes en ökning av minst 25 procent av kostnaderna i dess helhet vara ofrånkomlig. Dessutom medförde de föreslagna nya parallellklasserna en ökning, särskilt vad kostnaderna för lyse och vatten anginge. För tekniska läroverket i Malmö erfordrades ytterligare en ökning på grund av den genom nybyggnaden starkt ökade volymen. Vid uppskattande av kostnaderna utginge överstyrelsen från nettokostnaderna, under antagande att uppbördsmedlen bibehölles vid nuvarande belopp. Skulle det sedan visa sig, att bruttoutgifterna bleve högre, än vad som beräknats, torde till ett följande budgetår en eventuell ökning av uppbörden böra tagas under omprövning. Överstyrelsen hade vid beräkning enligt angivna grunder erhållit följande belopp:

	Brutto	Uppbörd	Netto
Tekniska elementarskolan i Borås	6,800	900	5,900
» fackskolan i Eskilstuna	3,800	—	3,800
» gymnasiet i Härnösand	5,800	1,270	4,530
» läroverket i Malmö	13,000	1,000	12,000
» elementarskolan i Norrköping	9,500	2,100	7,400
» fackskolan i Västerås	4,200	—	4,200
» gymnasiet i Örebro	12,400	355	12,045
Summa kronor	55,500	5,625	49,875

Åtskilliga av de utgifter, som skulle bestridas från posten till *övriga expenser*, torde kunna förväntas stiga på grund av den allmänna tendensen till stigande priser på varor såväl som arbetslöner. Överstyrelsen ansåge sig böra räkna med en genomsnittlig kostnadsökning av intill 10 procent. För de läroanstalter, som utvidgades med nya parallellklasser, inträdde på de flesta av angivna utgifter en kostnadsökning, som mer eller mindre närmade sig proportionalitet mot ökningen av antalet klasser. För tekniska läroverket i Malmö tillkomme den särskilda omständigheten, att den förut omnämnda nybyggnaden nödvändiggjort anställande av en ny städerska mot ett årsarvode av 800 kronor, samtidigt som den ordinarie eldaren på grund av den ökning i göromål, som nybyggnaden i förening med parallellklasserna medfört, måst befrias från en del honom förut åliggande renhållningsarbete, nämligen städningen i de genom ombyggnad mycket avsevärt utvidgade kemiska laboratorier, för vilka måst anställas ytterligare en städerska

med ett årsarvode av 500 kronor. Viss hänsyn till de genom lokalernas utvidgning ökade kostnaderna hade tagits vid uppgörande av den tidigare staten, men en ytterligare ökning av anslaget vore dock på grund av vad ovan anförts ofrånkomlig. Överstyrelsen finge för de olika läroanstalterna föreslå följande belopp till övriga expenser:

Tekniska elementarskolan i Borås	kronor	3,300
» fackskolan i Eskilstuna	»	3,600
» gymnasiet i Härnösand	»	4,700
» läroverket i Malmö	»	7,000
» elementarskolan i Norrköping	»	7,500
» fackskolan i Västerås	»	3,600
» gymnasiet i Örebro	»	5,400

Summa kronor 35,100.

Överstyrelsen finge sålunda för budgetåret 1938/39 föreslå följande omkostnadsstat för de nu befintliga tekniska läroverken, tekniska gymnasiet i Göteborg oberäknat:

Omkostnadsstat.

Utgifter.

1. Reseersättningar till examensombud, <i>förslagsvis</i>	kronor	2,000
2. Expenser, <i>förslagsvis</i>	»	90,600
	Summa kronor	92,600

Särskilda uppbördsmedel.

Ersättning för värme och lyse m. m.	kronor	5,625
	Nettoutgift kronor	86,975.

Departementschefen: Den av överstyrelsen föreslagna anslagshöjningen betingas som synes av inträdda prisstegringar samt utvidgning av läroanstalternas elevantal och lokaler och föranleder ingen väsentlig erinran från min sida. Enligt det föregående har jag till bränsle, lyse och vatten vid det ifrågasatta tekniska gymnasiet i Stockholm för nästa budgetår beräknat 1,500 kronor och till övriga expenser 3,000 kronor. Det av överstyrelsen föreslagna anslagsbeloppet bör ökas med nyssnämnda belopp till i runt tal 91,500 kronor, varmed anslaget bör uppföras för nästa budgetår. Det lär som vanligt få ankomma på Kungl. Maj:t att i sinom tid fastställa omkostnadsstat för anslaget.

3. Reservationsanslaget till Tekniska läroverk:

Materiel, böcker m. m.

Rörande fördelningen av detta anslag, som för budgetåret 1936/37 utgick med 44,700 kronor och för innevarande budgetår utgår med 47,600 kronor, hänvisas till sid. 570 i statsliggaren för sistnämnda budgetår.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 30 augusti 1937 hemställt, att anslaget måtte för nästa budgetår sänkas med 1,700 kronor till 45,900 kronor.

Även på dessa kostnader invercade den allmänna prisstegringen. Såväl utländska tidskrifter som instrument och apparater ävensom sådana materialier för laboratorier och verkstad som oljor, bränsle, verktyg, järn och stål vore nu avsevärt dyrare än de voro, då kostnadsberäkningar senast gjordes. Vid de läroverk, där nya parallellavdelningar tillkomme, ökades kostnaderna för laborationer och verkstad proportionellt mot ökningen i elevantal och kostnaderna för böcker, samlingar och undervisningsmateriel i något mindre grad.

Beträffande tekniska elementarskolan i Norrköping hade styrelsen föreslagit en successiv omorganisation till tekniskt gymnasium (jfr det föregående). Detta skulle medföra en viss inbesparing på delposten materiel m. m. till verkstad men en kostnadsökning beträffande materiel m. m. till laborationer. Ehuru överstyrelsen för närvarande icke vore beredd att avgiva yttrande i omorganisationsfrågan, ansåge sig överstyrelsen dock kunna och lämpligen böra föreslå en sådan förändring av medelsfördelningen mellan förenämnda delposter, som skolstyrelsen ifrågasatt. Någon olägenhet på grund härav torde nämligen i varje fall icke kunna uppkomma, då skolstyrelserna, i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts föreskrift beträffande motsvarande anslagsposter för innevarande budgetår, torde böra medgivas rätt att göra dylik överföring av här ifrågavarande utgifter från den ena till den andra posten. En motsvarande förändring av fördelningen emellan nämnda delposter torde av enahanda skäl böra vidtagas beträffande tekniska elementarskolan i Borås. Beträffande de ur anslaget utgående medlen å 10,000 kronor till laboratorieutrustning och undervisningsmateriel vid tekniska elementarskolan i Norrköping finge överstyrelsen erinra om att beloppet utgjorde en del av ett av 1932 års riksdag beviljat anslag å 50,000 kronor, varav, sedan sagda 10,000 kronor förbrukats, endast 5,000 kronor ytterligare återstode. Överstyrelsen finge därför föreslå, att för förenämnda ändamål ett belopp av 5,000 kronor anvisades för budgetåret 1938/39.

På grund härav har överstyrelsen för budgetåret 1938/39 föreslagit nedanstående belopp till materiel, böcker m. m.:

Läroanstalter	Böcker, samlingar och undervisningsmateriel	Materiel m. m. till laborationer	Materiel m. m. till verkstad	Laboratorieutrustning och undervisningsmateriel	Summa
Tekniska elementarskolan i Borås	2,000	1,500	1,100	—	4,600
Tekniska fackskolan i Eskilstuna	2,300	1,600	—	—	3,900
Tekniska gymnasiet i Härnösand	3,200	2,000	—	—	5,200
Tekniska läroverket i Malmö	3,400	4,000	—	—	7,400
Tekniska elementarskolan i Norrköping	3,400	2,600	1,200	5,000	12,200
Tekniska fackskolan i Västerås	2,400	2,400	—	—	4,800
Tekniska gymnasiet i Örebro	3,800	4,000	—	—	7,800
Summa kronor	20,500	18,100	2,300	5,000	45,900

Departementschefen: Överstyrelsen har, såsom av dess skrivelse framgår, förutsatt, att ett ur anslaget nu utgående tillfälligt belopp å 10,000 kronor skulle för nästa budgetår nedsättas med 5,000 kronor. Eftersom överstyrelsen föreslagit en minskning av anslaget i dess helhet med allenast 1,700 kronor, innebär överstyrelsens förslag sålunda en *reell* ökning av anslaget med $(5,000 - 1,700 =) 3,300$ kronor. Denna ökning motiveras väsentligen med de på grund av den allmänna prisstegringen fördyrade kostnaderna för materiel m. m. Jag finner mig kunna biträda överstyrelsens anslagsberäkning med den ändringen, att jag föreslår, att den av pridfördyringen m. m. betingade höjningen begränsas till 2,500 kronor. Härtill bör emellertid läggas det belopp å 2,000 kronor, som enligt det föregående bör ur förevarande anslag utgå till det föreslagna tekniska gymnasiet i Stockholm. Vidare torde under anslaget böra beräknas medel för bestridande av det belopp å 20,000 kronor, som av mig föreslagits skola för nästa budgetår anvisas till bestridande av vissa kostnader för stadigvarande undervisningsmateriel och laboratorieutrustning vid sistnämnda tekniska gymnasium. Förevarande anslag bör alltså för nästa budgetår höjas med $(- 5,000 + 2,500 + 2,000 + 20,000 =) 19,500$ kronor till *67,100 kronor*, varav ett belopp av $(5,000 + 20,000 =) 25,000$ kronor är att betrakta såsom tillfälligt medelsanvisning.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles meddela bestämmelser angående fördelningen av anslaget.

4. Reservationsanslaget till Tekniska läroverk: Stipendier.

Ur detta anslag, som nu är uppfört med 7,500 kronor, utgå *dels* 1,500 kronor till resestipendier för lärare i främmande levande språk och i tekniska ämnen vid de tekniska läroverken, *dels ock* 6,000 kronor till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid de tekniska fackskolorna. Till sistnämnda ändamål utgick under budgetåren 1926/37 ett anslagsbelopp å 5,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 30 augusti 1937 föreslagit en höjning av det sistnämnda beloppet med 1,000 kronor och hemställt, att anslaget på grund härav måtte för budgetåret 1938/39 höjas till 8,500 kronor. Som motiv härför har anförts, dels att tillkomsten av ytterligare en parallellavdelning vid tekniska fackskolan i Västerås ökade behovet av stipendiemedel, dels ock att anslaget tidigare icke varit tillräckligt för att helt fylla det förefintliga behovet av stipendieunderstöd åt ifrågavarande elever.

Departementschefen: I det föregående har jag biträtt överstyrelsens förslag rörande antalet parallellavdelningar vid tekniska fackskolan i

Västerås. Jag finner mig böra förorda jämväl överstyrelsens förslag om höjning av förevarande anslag på grund av det ökade antal stipendieberättigade elever, som sålunda för nästa budgetår kan förutses, och i syfte att även i övrigt bereda ökad tillgång till stipendier. De stegrade levnadskostnaderna torde hava medfört ett ökat behov av stipendieunderstöd. Jag föreslår, att förevarande reservationsanslag för nästa budgetår bestämmes till 8,500 kronor.

5. Förslagsanslaget till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till tekniska skolan i Stockholm.

Förevarande anslag är nu uppfört med 156,000 kronor. Anslaget disponeras på följande sätt:

1. Bidrag till tekniska skolan	kronor 131,600
2. Bestridande av halva kostnaden för tillfällig löneförbättring för maskinister, vaktmästare och portvakter vid skolan	» 970
3. Bidrag till kostnaderna för arvode åt vissa vikarier vid skolan, <i>förslagsvis</i>	» 430
4. Bestridande av halva kostnaden för dyrtidstillägg till befattningshavare vid skolan, <i>förslagsvis</i>	» 23,000
	<hr/>
	Summa kronor 156,000,

därvid av anslaget ett belopp av 41,470 kronor skall utgå under villkor, att Stockholms stad för samma tid för berörda ändamål bidrager med enahanda belopp, varjämte förutsättes, att 480 kronor tillskjutas av Sjöstedtska fonden.

Styrelsen för tekniska skolan har hos skolöverstyrelsen anhållit dels om en ökning av anslaget med 4,000 kronor, motsvarande det belopp, varmed under innevarande budgetår utgående bidrag till tekniska skolan understege vad som för ändamålet utgått till skolan intill budgetåret 1933/34, dels även om ytterligare ökning med 2,000 kronor för mötande av beräknade ökade utgifter för skolans uppvärmning.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 30 augusti 1937 erinrat om de förutberörda förslagen rörande omorganisation av skolan samt där-
efter anfört följande:

Då en omorganisation av tekniska skolan torde få anses nära förestående, syntes det bliva ofrånkomligt att tills vidare låta åtnöja sig med ett upprätthållande av undervisningen i dess nuvarande omfattning och med huvudsakligen den undervisningsmateriel, som nu stode till buds. Ehuru överstyrelsen väl vore medveten om behovet av för-

bättrade undervisningsmöjligheter vid skolan, ansåge sig därför överstyrelsen icke kunna tillstyrka den ökning å 4,000 kronor, som styrelsen begärt för ändamålet. Däremot torde en ökning bliva nödvändig på grund av den inträdda starka prisstegringen på bränsle. Även övriga förnödenheter, som oundgängligen måste anskaffas, hade blivit dyrare. Den summa av 2,000 kronor, som styrelsen begärt för täckande av den emotsedda merkostnaden, syntes icke vara för högt beräknad.

I övrigt torde endast det för dyrtidstillägg avsedda beloppet behöva ökas med hänsyn till förändrade indexförhållanden, förslagsvis med 1,000 kronor.

Överstyrelsen har på grund av vad sålunda anförts hemställt, att anslaget måtte för budgetåret 1938/39 höjas med 3,000 kronor till 159,000 kronor.

Departementschefen: Vid bifall till det av mig i det föregående framställda förslaget rörande utbrytande till en särskild läroanstalt av vissa delar av tekniska skolan kan — som redan framhållits — någon anslagsminskning icke komma till stånd förrän tidigast från och med budgetåret 1939/40.

Jag har intet att erinra mot att förevarande anslag, på sätt överstyrelsen förordat, för budgetåret 1938/39 höjes med 3,000 kronor till 159,000 kronor. Stat för anslaget bör Kungl. Maj:t i sinom tid fastställa. Beträffande grunderna för utgående av dyrtidstillägg till befattningshavare vid tekniska skolan under nästa budgetår erinrar jag om vad i sådant hänseende yttrats under punkten 194 i 1938 års åttonde huvudtitel.

IV. Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att i Stockholm skall från och med budgetåret 1938/39 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt upprättas ett tekniskt gymnasium under förutsättning *dels* att maskin- och byggnadsyrkes-skolorna samt dithörande övriga delar av tekniska skolan i Stockholm nedläggas, respektive omorganiseras, på sätt i det föregående angivits, *dels ock* att kommunen för nämnda gymnasium tillhandahåller erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning ävensom till anskaffning och komplettering av undervisningsmateriel bidrager med 10,000 kronor;

dels medgiva, att de tekniska elementarskolorna i Borås och Norrköping må från och med budgetåret 1938/39 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, ombildas till tekniska gymnasier, anordnade på sätt i det föregående angivits, under villkor, att vederbörande kommun tillhandahåller erforderliga undervisningslokaler samt bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning;

dels godkänna följande personalförteckning för de tekniska läroverken, med undantag för tekniska gymnasiet i Göteborg, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39:

Personalförteckning.

Befattning. Lönegrad.

Tjänstemän å ordinarie stat:

8 rektorer, lön enligt 6 § 1 mom. i avlöningsreglementet —

Anm.: Av dessa rektorer skola 1 tillhöra avlöningsgruppen I, 2 avlöningsgruppen II, 4 avlöningsgruppen III och 1 avlöningsgruppen IV.

41 lektorer L 27;

dels godkänna följande avlöningsstat för sagda tekniska läroverk, att tillämpas under budgetåret 1938/39:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till lärare, *förslagsvis* kronor 484,000
2. Avlöningar till övriga tjänstemän å ordinarie stat:
 - a. Lön och tjänstgöringspenningar kronor 19,200
 - b. Ålderstillägg, *förslagsvis* » 3,300
 - c. Fyllnadsarvoden åt vikarier, *förslagsvis* » 1,000 » 23,500
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:
 - a. Arvoden åt skolläkare kronor 4,550
 - b. Arvoden åt bibliotekarier » 3,450

c.	Arvoden åt bokfö- rings- och skrivbi- träden åt rektorer . . .	kronor	6,750	
d.	Arvoden åt vaktmä- tare m. fl.		5,850	kronor 20,600
4.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:			
a.	Grundavlöningar m. m., <i>förslagsvis</i> . . .	kronor	262,500	
b.	Avlöningsförhöj- ningar m. m., <i>för- slagsvis</i>		11,000	» 273,500
5.	Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, <i>förslags- vis</i>			» 4,800
				<u>Summa kronor 806,400</u>

Särskilda uppbördsmedel:

Av kommuner, respektive lärare erlagda
hyresersättningar, respektive hyror kronor 17,700
Nettoutgift kronor 788,700;

dels till Tekniska läroverk: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett *förslagsanslag* av . . . kronor 788,700;
dels till Tekniska läroverk: Omkostnader för budget-
året 1938/39 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 91,500;
dels till Tekniska läroverk: Materiel, böcker m. m.
för budgetåret 1938/39 anvisa ett *reservationsanslag*
av kronor 67,100;
dels till Tekniska läroverk: Stipendier för budgetåret
1938/39 anvisa ett *reservationsanslag* av . . . kronor 8,500;
*dels till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bi-
drag till tekniska skolan i Stockholm* för budgetåret
1938/39 anvisa ett *förslagsanslag* av . . . kronor 159,000,
därav 41,470 kronor skola utgå under villkor, att Stock-
holms stad för samma tid för berörda ändamål bidrager
med enahanda belopp samt med beräknande, att 480
kronor tillskjutas av Sjöstedtska fonden;

dels ock medgiva, att lektorerna vid tekniska läro-
verket i Malmö A. K. Liljenqvist och J. F. Olsson må,
utan hinder av vad i 29 § avlöningsreglementet för or-
dinarie lärare vid statens undervisningsväsende är före-
skrivet, under tiden från och med den 1 juli 1938 intill

Kungl. Maj:ts proposition Nr 158.

utgången av det för vardera av dem meddelade förordnandet såsom biträde åt rektor vid nämnda läroverk åtnjuta det årliga hyresbidrag å 1,000 kronor, som Malmö stad kan komma att utbetala.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. A. Charpentier.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
I. Omorganisation av tekniska skolan i Stockholm.	
1. Tekniska skolans i Stockholm nuvarande organisation	2
2. De tekniska läroverkens nuvarande organisation	3
3. Framställningar och förslag rörande omorganisation av tekniska skolan i Stockholm	
Tidigare förslag	5
Stockholms stadsfullmäktiges förslag av år 1935	6
Yttranden över stadsfullmäktiges framställning	17
Av den föreslagna omorganisationen betingad reduktion av anslagen till tekniska skolan	31
Departementschefen	46
II. Omorganisation av vissa tekniska läroverk.	
Nuvarande förhållanden och tidigare förslag	54
Skolstyrelsernas föreliggande framställningar	56
Skolöverstyrelsens utlåtande	57
Departementschefen	61
III. Anslagsberäkningar för budgetåret 1938/39.	
1. Förslagsanslaget till Tekniska läroverk: Avlöningar	63
Departementschefen	74
2. Förslagsanslaget till Tekniska läroverk: Omkostnader	77
Departementschefen	79
3. Reservationsanslaget till Tekniska läroverk: Materiel, böcker m. m.	79
Departementschefen	81
4. Reservationsanslaget till Tekniska läroverk: Stipendier	81
Departementschefen	81
5. Förslagsanslaget till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till tekniska skolan i Stockholm	82
Departementschefen	83
IV. Hemställan	83